

Národné

hospodárstvo

Bankovníctvo

Poist'ovníctvo

Financie

Podniková

ekonomika

Marketing

Manažment

Investície

a iné

Ekonomické spektrum

**Recenzovaný vedecko-odborný
on-line časopis o ekonómii
a ekonomike**

Ročník VII

Číslo

3/2012

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko- odborný on-line časopis o ekonómii a ekonomike

Ročník VII, č. 3/2012
ISSN 1336-9105

Vydáva združenie:

CAESaR – Centrum vzdelávania, vedy
a výskumu

Adresa:

Komárany 82
093 01 Vranov nad Topľou
IČO: 30 85 87 04
DIČ: 20 221 35 907

kontakt:

www.caesar.sk

Šéfredaktor:

Ing. Jarmila Buchová, PhD.

Redakčná rada:

Ing. Roman Buch
doc. Ing. Vladimír Gazda, PhD.
Ing. Drahomír Oujezdský, PhD.,
doc. Ing. Erika Pastoráková, PhD.,
Ing. Jarmila Vidová, PhD.

Dátum vydania:

September 2012

Periodicita vydávania:

štyrikrát ročne

Miesto vydania:

Bratislava

Miesto umiestnenia na webe:

<http://www.spektrum.caesar.sk>

Zameranie časopisu:

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko-odborný on-line časopis so
zameraním na nové trendy, problémy, teoretické
a praktické otázky ekonómie a ekonomiky.

Cieľom časopisu je vytvoriť priestor:

- na prezentovanie praktických záverov a výsledkov
výskumu z jednotlivých oblastí ekonomiky,
- pre publikovanie recenzií a ohlasov na odborné
publikácie, skriptá a učebné texty,
- na výmenu skúseností medzi odborníkmi,
vedeckými a pedagogickými pracovníkmi,
doktorandmi a študentmi.

Konkretizácia zamerania:

- národné hospodárstvo,
- podniková ekonomika,
- bankovníctvo,
- poisťovníctvo,
- marketing,
- manažment a pod.

Informácie pre autorov príspevkov sa nachádzajú na web
stránke časopisu:

<http://www.spektrum.caesar.sk>

Obsah:

Holková, V.: Kvalita života na Slovensku 4

Hrašková, D.: Makroekonomický model prognózy regionálneho rozvoja SR do roku 2012.....16

RECENZIA

Konštiak, P.: Kita, P., Folvarčíková, L.: Obchodná prevádzka. Bratislava: Ekonóm, 201123

RECENZIA

Beličková, K. a kol.: Rozpočtová teória, politika a prax. Bratislava: IUKA Edition, 2010.24

Labaj, M.: Svetové input-output tabuľky a ich možné využitie v praxi26

Sobeková Majková, M.: Cesta realizácie podnikateľského nápadu očami mladých podnikateľov.....33

Baláži, P.: Komparácia finančných systémov vo vybraných európskych krajinách v historickom kontexte41

Stankovič, L.: Sociálna starostlivosť o zamestnancov vo vybranom podniku48

RECENZIA

Konštiak, P.: Kita, P., Jurkovičová, L.: Zbierka úloh z marketingu pre stredné školy. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012.55

Staríčková, Z.: Účtovná závierka IAS/IFRS v podmienkach medzinárodnej harmonizácie účtovníctva I.56

Fífeková, E.: Udržateľnosť verejných financií SR64

Odborný slovník.

Vidová, J.: Hospodárska politika Európskej únie74

Content:

Holková, V.: Quality of life in Slovakia4

Hrašková, D.: Macroeconomic projections module of regional development in Slovak Republic till 2012 16

REVIEW

Konštiak, P.: Kita, P., Folvarčíková, L.: Obchodná prevádzka. Bratislava: Ekonóm, 2011 23

REVIEW

Beličková, K. a kol.: Rozpočtová teória, politika a prax. Bratislava: IUKA Edition, 2010 24

Labaj, M.: World input-output tables and their use in practice 26

Sobeková majková, M.: The realization way of business idea by eye of the young entrepreneurs 33

Baláži, P.: Comparing of financial systems in selected European countries in historical context 41

Stankovič, L.: Social care of workers in selected company 48

REVIEW

Konštiak, P.: Kita, P., Jurkovičová, L.: Zbierka úloh z marketingu pre stredné školy. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 55

Staríčková, Z.: Accounts IAS/IFRS in an environment of international harmonization of accounting I..... 56

Fífeková, E.: Public finances sustainability in Slovak 64

Special dictionary

Vidová, J.: Economic policy of European union 74

Vieroslava Holková

Abstrakt

Kvalita života patrí medzi najfrekvencovanejšie pojmy súčasnej doby a to nielen v teoretickej rovine ale aj v rovine praktickej aplikácie. Problematiku kvality života skúmajú viaceré vedné odbory, preto sa súčasné štúdium kvality života považuje za interdisciplinárny odbor, ktorý prináša rozmanité prístupy ku kvalite života ako aj metódy jej skúmania. Základným a pretrvávajúcim problémom v tejto oblasti je vytvorenie jednotnej, všeobecne akceptovanej definície ako aj konštrukcia takeého súhrnného ukazovateľa, ktorý by zachytával kvalitu života v jej komplexnosti. Príspevok sa zaoberá teoretickým vymedzením kvality života a možnosťami jej kvantifikácie. Cieľom príspevku je vytvoriť obraz o kvalite života slovenskej populácie prostredníctvom vybraných ukazovateľov.

Kľúčové slová

Kvalita života, indikátory kvality života, dimenzie kvality života, subjektívna a objektívna stránka kvality života, ukazovatele kvality života

Abstract

Quality of life is one of the most frequent terms of today, not only in theory but also in the level of practical application. The issue of quality of life exploring various sciences, therefore, the current study considers the quality of life for the interdisciplinary field of study that provides a variety of approaches to quality of life as well as its method of inquiry. The fundamental and persistent problem in this area is to create a single, universally accepted definition and design of a comprehensive indicator that captures the quality of life in its complexity. The paper deals with the theoretical definition of quality of life and the possibilities of its quantification. The aim of this paper is to create a picture of the quality of life of the Slovak population by selected indicators. Keywords: quality of life, quality of life indicators, dimensions of quality of life, subjective and objective site quality of life, quality of life indicators

Úvod

V súčasnosti nejestvuje jednotné stanovisko k obsahu pojmu kvalita života a k spôsobu jej merania. Kvalita života predstavuje abstraktný a komplikovaný pojem, ktorého definovanie vyžaduje multidisciplinárny prístup a spoluprácu viacerých vedných odborov. Výskum kvality života z pohľadu jednotlivých vied vedie k tomu, že teoretické vymedzenia tejto kategórie, ako aj zvolené metódy jej skúmania, sú zásadne rozdielne. Parciálne prístupy k skúmaniu kvality života spôsobili, že kvalita života má mnoho interpretácií, takže jej obsah nie je jednoznačne a najmä jednotne vymedzený.

Rôznorodosť názorov na definičné vymedzenie kvality života ako aj rozdielne metodologicko-aplikačné prístupy k jej kvantifikácii vyplývajú predovšetkým zo zvoleného uhla pohľadu na túto kategóriu. Vedecké štúdie ponúkajú rôzne metódy skúmania kvality života a nástroje jej merania. Ich výber a použitie závisí od obsahového naplnenia tohto

pojmu, zvolených domén (dimenzií, resp. zložiek) kvality života, ako aj od účelu, ktorému majú výsledky slúžiť.

1. Definičné vymedzenie kvality života

V zjednodušenej podobe kvalita života je o dobrom a spokojnom živote, preto je pomerne problematické určiť prvého autora tohto pojmu, keďže úvahy o šťastnom a spravodlivom živote sa prelínajú celými dejinami ľudstva, stali sa súčasťou rôznych kultúrnych, náboženských i filozofických učení. Korene pôvodu kvality života siahajú do dávnej minulosti, podľa Murgaša (2007) sa ľudstvo zaoberá kvalitou života od čias antiky. Základným pojmom antického sveta bol blažený život tvorený súborom príjemných emócií a pocitov, rozsiahlym komplexom rozmanitých faktorov, ktoré sa dotýkali subjektívneho prežívania ale aj úlohy a postavenia jedinca v spoločnosti a prírode z hľadiska dodržania svojich povinností voči ostatným či náboženskému životu. (Démuth, 2003) A tak v uvedenom pohľade na život by sme mohli nájsť niektoré spoločné znaky so súčasným vnímaním kvality života.

Systematické skúmanie kvality života spadá do druhej polovice minulého storočia, kedy začali ekonómovia, sociológovia i politici prejavovať záujem o tento pojem. Zavedenie kvality života sa pripisuje americkým ekonómom Ordwayovi a Osbornovi (Snoek, 2000), ktorí roku 1953 použili tento pojem v súvislosti s upozorňovaním na ekologické nebezpečenstvá neobmedzeného ekonomického rastu.

Veľkú úlohu pri upriamení pozornosti na tento pojem zohral aj Galbraith (1967), ktorý kvalitu života použil ako protiváhu k jednoznačnej spotrebiteľskej orientácii americkej spoločnosti, resp. ako protiváhu masovej spotreby v spoločnosti hojnosti v 60. rokoch minulého storočia, a tým upozornil na význam tohto pojmu. Reagoval na masovú spotrebu, ktorá odvádza človeka od aktivít prispievajúcich k jeho rozvoju a orientuje ho k samoučelnej spotrebe.

Kvalita života sa v tom čase používala vo väzbe na kritiku masovej spotreby ale aj vo vzťahu k vývoju spoločnosti, t. j. k predpokladanému prechodu od materialistických k postmaterialistickým hodnotám a k hľadaniu zmyslu života s prioritou sebarealizačnej reflexie. V súvislosti so štádiami ekonomického rastu spoločnosti sú známe myšlienky Rostowa (1971), podľa ktorého po štádiu vysokej masovej spotreby má nasledovať štádium hľadania novej kvality života. Predstava o kvalite života v tomto kontexte sa nenaplnila, úvahy o jej význame s dôrazom na obsahové určenie však pokračovali a pretrvávajú doteraz.

Aj keď v zmysle doterajších vývojových tendencií širokého názorového spektra na kvalitu života majú diskusie o význame a obsahu tohto pojmu svoje opodstatnenie, v teoreticko-empirickej reflexii fenoménu kvalita života dodnes nezaznela adekvátna odozva na masovú spotrebu, v kontrapunkte s ktorou tento fenomén vznikol ako jej pozitívna alternatíva. To však neznamená, že problém masovej spotreby vo vyspelých ekonomikách neexistuje. Nadobudol len nové javové formy a je doplnený novými výzvami súčasnej doby.

Za jednu z takýchto výziev by sme mohli považovať nové ponímanie spotreby, tzv. produktívnej spotreby, a jej úlohy pri uspokojovaní potrieb zameraných na rozvoj osobnostných i profesionálnych schopností človeka. V tomto kontexte by produktívne zložky spotreby mohli zohrať dôležitú úlohu pri formovaní kvality života v podmienkach udržateľného rozvoja vyspelých krajín ale aj v podmienkach zabezpečenia určitej úrovne kvality života ostatnej časti sveta v tom smere, aby sa dosiahnutá kvalita života mohla stať znakom dôstojného života celej populácie na svete.

S prehľbujúcimi sa poznatkami o kvalite života a jej rozmanitom ponímaní vznikla široká škála obsahového vymedzenia kvality života, z ktorej vyberáme niekoľko definícií pohybujúcich sa od jednoznačne subjektívnych pocitov prežívania života až po chápanie kvality života ako súboru objektívnych podmienok pre život jednotlivca či určitého spoločenského zoskupenia.

V najširšom význame možno kvalitu života vymedziť ako určitú, dosiahnutú úroveň domén života človeka, v ktorých sú zohľadnené dôležité spoločenské hodnoty a ciele. Podľa odborníkov Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) je kvalita života definovaná ako „vnímanie vlastnej pozície v živote v kontexte kultúry a hodnotových súdov so zreteľom na životné ciele, očakávania, štandardy a záujmy“. (WHO QoLGroup, 1993)

Pohľad WHO na kvalitu života je dôležitý nielen pre definíčné vymedzenie tohto pojmu, ale aj pre rozčlenenie jednotlivých oblastí kvality života v podobe základných častí, ktoré vystihujú dimenzie ľudského života bez ohľadu na vek, pohlavie, etnikum či postihnutie. Podľa WHO je kvalita života definovaná ako individuálne vnímanie vlastnej životnej situácie vo väzbe na určitú kultúru, hodnotový systém, očakávania. Je to individuálna kvalita života ovplyvňovaná šiestimi oblasťami. Jednotlivé oblasti sú vyjadrené nasledujúcimi indikátormi:

1. fyzické zdravie a úroveň samostatnosti - únava, bolesť, energia, odpočinok a pod.,
2. psychické zdravie a duchovný život - negatívne a pozitívne pocity, sebahodnotenie, myslenie, učenie, pamäť, viera, spiritualita a pod.,
3. úroveň nezávislosti - mobilita v každodennom živote, závislosť od liekov a zdravotníckych pomôcok, pracovná kapacita a pod.,
4. sociálne vzťahy - osobné vzťahy, sociálna podpora, sexuálna aktivita a pod.,
5. prostredie - finančné zdroje, sloboda, bezpečnosť, dostupnosť sociálnej a zdravotníckej starostlivosti, domáce prostredie, príležitosť získavania nových informácií a kompetencií, životné prostredie (hluk, doprava, klíma, znečisťovanie prostredia a pod.),
6. spiritualita - náboženstvo, osobné presvedčenie. (WHO QoLGroup, 1997)

Z uvedených indikátorov vyplýva, že kvalita života je kategória, ktorá zahŕňa rôzne parametre ľudského života, životné podmienky jednotlivca, spoločenskej skupiny ako aj celej spoločnosti.

Kvalita života je veľmi často charakterizovaná ako viacrozmerný pojem, pretože zachytáva materiálne, duchovné, kultúrne, spoločenské, sociálne, politické, kultúrne, rodinné a iné stránky života, pričom má aj svoj vnútorný rozmer. V tejto súvislosti Massam (2002) uvádza kvalitu života ako produkt vzájomného pôsobenia sociálnych, zdravotných, ekonomických a environmentálnych podmienok, ktoré vplývajú na ľudský a sociálny rozvoj.

Thirion (2004) chápe kvalitu života ako výsledok vzájomne prepojených podmienok, ktorými sú spravodlivý a rovný prístup k dostupným spoločenským zdrojom, uznanie ľudskej dôstojnosti s patričným uznaním rôznorodosti, osobná a kolektívna autonómia a zodpovedná participácia.

Podľa Tokárovej (2005) kvalitu života možno zisťovať a interpretovať prostredníctvom troch skupín indikátorov (sociálnych indikátorov, ekonomických indikátorov a indikátorov tzv. subjektívnej psychickej pohody (well-being), ktoré sa vzťahujú

k príslušným čiastkovým oblastiam kvality života a sú pospájané ekonomickými, sociálno-psychologickými, sociologickými, environmentálnymi a ďalšími väzbami.

Laluha (2008) vymedzuje kvalitu života ako historicky podmienenú úroveň životných procesov, v rámci ktorých človek, spoločnosť reprodukuje a rozvíja svoju existenciu. Tento pohľad vychádza zo skutočnosti, že človek je biosociálna jednotka, ktorá má svoju (individuálnu) štruktúru potrieb a hodnotových orientácií. Keďže životné procesy (pracovné, rodinné, aktivity voľného času a pod.) každého jednotlivca prebiehajú v konkrétnych možnostiach a životných podmienkach, ktoré môžu byť viac či menej priaznivé, veľmi dôležitú úlohu tu zohráva aktívny životný postoj človeka.

Výrazný posun v názoroch na kvalitu života priniesla Správa komisie o meraní ekonomického výkonu a sociálneho pokroku od Stiglitz, Sena a Fitoussiho (2009), ktorá vypovedá o potrebe lepšej interpretácie štatistických údajov a indikátorov kvality života. Kvalitu života definuje v zmysle tých aspektov života, ktoré vytvárajú ľudskú prosperitu s využitím dostupných ekonomických zdrojov. Podľa uvedených autorov kvalita života závisí od objektívnych podmienok a schopností ľudí, preto pozornosť orientujú na vymedzenie jej základných dimenzií. Upozorňujú na potrebu prechodu od systému zdôrazňujúceho meranie ekonomickej produkcie k systému merajúceho ľudské blaho, požadujú venovať väčšiu pozornosť hľadaniu adekvátnych indikátorov merania rôznych druhov spotreby, netrhových aktivít, rozdelenia príjmov.

Kvalitou života sa zaoberá aj Kompendium OECD o indikátoroch ekonomického a sociálneho pokroku (2011), podľa ktorého je potrebné rozlišovať materiálne podmienky a kvalitu života. Materiálne podmienky života sú chápané ako ekonomické blaho (economic well-being) a kvalita života je definovaná ako súbor nefinančných nepeňažných atribútov jednotlivcov, ktorý určuje ich životné príležitosti a životné šance, pričom má vlastnú hodnotu v rozličných kultúrach a súvislostiach.

Na konferencii OECD v Paríži (október 2011) bola prezentovaná definícia kvality života, ktorá vychádzala zo spoločnej správy francúzsko-nemeckej ministerskej rady z decembra 2010. Kvalita života je vymedzená prostredníctvom ôsmich nasledujúcich dimenzií:

1. materiálne blaho – príjem, spotreba, zmeny v majetku, rozloženie príjmu;
2. zdravie – očakávané dožitie, choroby, zdravotné postihnutia, detská úmrtnosť, fyzické a psychické zdravie, distribúcia zdravia;
3. vzdelanie – základné vzdelávacie zručnosti, písanie, čítanie, schopnosť počítať, problém rozhodovacích kompetencií, informačné a komunikačné technológie, detská a študentská tvorba, celoživotné vzdelávanie, distribúcia vzdelania;
4. osobnostné aktivity – práca, komunikácia, rôzne druhy rekreačných aktivít, distribúcia osobnostných aktivít;
5. politický názor a vládnutie – občianska angažovanosť, zákonné garancie, vláda zákona, možnosť spolupodieľať sa na politických procesoch, voľby, miera členstva v stranách, odboroch, mimovládnych organizáciách, participácia na protestoch, stupeň demokracie, nezávislosť médií, korupcia, distribúcia politickej moci;
6. sociálne vzťahy a väzby – rodinné vzťahy, priatelia, intenzita priateľstiev, sociálne kontakty, distribúcia sociálnych väzieb;
7. environmentálne podmienky – dostupnosť čistého vzduchu, vody a pôdy, príjemné prostredie v okolí bydliska, distribúcia environmentálnych podmienok;

8. osobnostná a ekonomická neistota – riziko chorôb, zranení, poškodení, krádeží, lúpeží, vražd, smrti, nezamestnanosti, sociálneho vylúčenia, chudoby, distribúcia osobnostnej a ekonomickej neistoty. [17]

Veľmi blízky pohľad na dimenzie kvality života uplatňuje aj Eurostat, ktorý uvádza nasledujúcu štruktúru: materiálny životný štandard, zdravie, vzdelanie, osobnostné aktivity, politická mienka a vládna moc, sociálne kontakty, environmentálne podmienky, osobnostná neistota, ekonomická neistota.

I keď v predložených štruktúrach dimenzií kvality života nachádzame určitú zhodu názorov, pretrvávajúcim problémom a otvorenou otázkou zostávajú váhy a kritériá vyhodnocovania jednotlivých dimenzií v celkovom modeli kvality života jednotlivca ale aj určitej spoločenskej skupiny a dokonca celej spoločnosti.

2. Meranie kvality života

S praktickým využívaním pojmu kvalita života je spojená aj otázka jej merateľnosti, pretože prostriedkom možného poznania a merania kvality života sú jeho ukazovatele. Všetky doterajšie pokusy o konštrukciu komplexného ukazovateľa kvality života narážajú na ťažkosti vyplývajúce z toho, že aj keď sa jednotlivé prvky kvality života v nejakej forme merajú, doteraz sa nepodarilo nájsť vhodný postup, resp. metódu na syntézu získaných údajov z jednotlivých, vo svojej podstate rôznorodých oblastí (sfér) ľudského života.

Dnes je kvalita života prezentovaná ako komplexná kategória. Predpokladom vytvorenia komplexného pohľadu na kvalitu života je zachytenie všetkých podmienok a vzťahov, v ktorých človek žije, rozvíja svoje schopnosti, napĺňa svoje predstavy o sebarealizácii, napĺňa túžby o dobrom a spokojnom živote. Ide teda o zachytenie tak vonkajších podmienok života človeka ako aj o vyjadrenie jeho vnútorných pocitov a prežitkov.

Podľa viacerých autorov komplexný pohľad na kvalitu života vzniká vtedy, ak sú v nej zahrnuté dve relatívne samostatné časti, ktoré majú povahu subjektívnej i objektívnej stránky života. Uvedené rozlíšenie je dôležité nielen z hľadiska rozdielneho obsahového vymedzenia dvoch stránok kvality života, ale predovšetkým z hľadiska ich problematickej kvantifikácie. Analýza týchto dvoch stránok kvality života umožňuje na jednej strane jej vyjadrenie v širších súvislostiach, na druhej strane vytvára problém syntézy výsledkov skúmaných častí, keďže obsahujú rôznorodé stránky života človeka.

Objektívna kvalita života sleduje materiálne zabezpečenie, sociálne podmienky života, sociálny status a fyzické zdravie. Objektívna stránka kvality života je o napĺňaní sociálnych a kultúrnych potrieb v závislosti od materiálneho dostatku, spoločenskej akceptácie jednotlivca a fyzického zdravia. Túto stránku kvality života možno vymedziť súhrnom ekonomických, sociálnych, zdravotných a environmentálnych podmienok, ktoré ovplyvňujú život.

Subjektívna kvalita života pojednáva o tom, ako jednotlivec vníma svoje postavenie v spoločnosti. Je o dobrom pociťovaní zo svojho života, o pohode a spokojnosti. Subjektívna i objektívna kvalita života zohľadňujú rozdielne podmienky života, preto poskytujú rozdielne údaje, avšak pre získanie celkového pohľadu na kvalitu života sú veľmi dôležité. Z uvedeného vyplýva, že kvalitu života možno vyjadriť a popísať pomocou dvoch skupín kritérií.

Jednu skupinu tvoria objektívne merateľné kritériá, ktoré sú zamerané na materiálne zabezpečenie, zdravotný stav a zdravotnú starostlivosť, ale aj na sociálne, ekonomické a environmentálne podmienky, ktoré zodpovedajú sociálno-ekonomickému kontextu danej spoločnosti.

Druhú skupinu predstavujú subjektívne kritériá, ktoré zachytávajú individuálny psychologický rozmer kvality života. Označujú sa ako well-being – subjektívny pocit pohody, spokojnosti so životom, pocit z prežívania zmysluplného života a pod.

Kvalita života zahŕňa subjektívnu pohodu ako emočný komponent a spokojnosť ako kognitívny komponent, sociálne fungovanie ako výkonový komponent a zmysel života ako spirituálny komponent. Subjektívna pohoda (well-being) je vyjadrením emócií vzťahujúcich sa na aktuálne situácie. Na vyjadrenie spokojnosti sa používajú kognitívne úsudky a hodnotenia minulosti, pričom možno rozlišovať celkovú spokojnosť so životom a špecifickú spokojnosť súvisiacu s určitou oblasťou života, ako napr. s bývaním zdravotným stavom, zamestnaním a pod. Jednotlivé zložky kvality života sa menia v čase. Keďže subjektívna pohoda závisí od aktuálneho emočného stavu, zvyčajne sa mení najrýchlejšie. Zmeny v spokojnosti a v sociálnom fungovaní sú pomalšie.

Skúmanie dvoch stránok kvality života umožňuje zachytenie kvality života v určitej komplexnosti, súčasne však prináša problémy spojené s ich kvantifikáciou a syntézou zistených údajov. Meranie kvality života je komplikované skutočnosťou, že obsahová náplň pojmu kvalita života je veľmi rozsiahla a nesúrodá. Presné a spoľahlivé meranie kvality života všeobecne uznávaným a akceptovaným ukazovateľom zatiaľ neexistuje. V praxi sa používajú buď čiastkové ukazovatele rôznych výsekov sociálnej skutočnosti a jednotlivých sfér života alebo rôzne súhrnné indexy, ktoré sa pokúšajú o syntetický pohľad zahrňajúci efekty širokého spektra oblastí života človeka.

S problémom merania kvality života úzko súvisí aj jej rôzne vnímanie a to na jednej strane v zmysle celostného pojmu ako kvalita života jednotlivca alebo spoločnosti a na druhej strane v zmysle orientácia len na čiastkové oblasti (dimenzie) života človeka. V takom prípade sa na kvalitu života nazerá prostredníctvom jej jednotlivých zložiek, keď sa analyzujú jej jednotlivé dimenzie pomocou príslušných indikátorov.

Meranie a pravidelné porovnávanie kvality života má veľký význam a to tak na národnej ako aj na medzinárodnej úrovni. Význam merania kvality života podčiarkuje skutočnosť, že kvantifikácia kvality života okrem teoreticko-aplikačného aspektu má veľmi dôležitý politický aspekt. Dosiahnutá úroveň kvality života vyjadrená príslušnými ukazovateľmi sa považuje za dôležité kritérium úspešnosti hospodárskej a sociálnej politiky danej krajiny.

3. Kvalita života na Slovensku

Kvalita života pojednáva o veľmi širokom rámci životných podmienok, v ktorých človek žije a sebarealizuje sa, ale zachytáva aj subjektívne vnímanie týchto podmienok jednotlivcom. Snahy o komplexné monitorovanie kvality života narádzajú na problém správneho výberu indikátorov a ich ukazovateľov, ktoré by boli spôsobilé merať úroveň kvality života v čo najširšom zábere.

Na meranie kvality života máme k dispozícii pomerne veľké množstvo ukazovateľov, ktoré majú rôznu vypovedaciu schopnosť. Hodnotenie kvality života sme založili na využití všeobecne známych ukazovateľov, ktoré umožnili vytvoriť určitý obraz o formovaní kvality života na Slovensku a súčasne umožnili aj jej porovnanie na medzinárodnej úrovni.

Základom našej analýzy je **index ľudského rozvoja** (HumanDevelopment Index – HDI), ktorý patrí medzi najznámejšie a najviac používané ukazovatele kvality života v spoločenskom meradle. Ide o kombináciu ekonomických ukazovateľov (vysoký ekonomický rast neznamená automatické zvyšovanie kvality života) a sociálnych ukazovateľov. Tým umožňuje vyjadriť kvalitu života v širších súvislostiach.

HDI predstavuje určitú alternatívu bežne používaného spôsobu hodnotenia rozvoja danej krajiny. Je založený na porovnávaní HDP na obyvateľa a tým ponúka okrem iného aj hodnotenie kvality života na makroekonomickej úrovni. HDI je sociálno-ekonomickým ukazovateľom, ktorý meria úroveň rozvoja krajiny na základe troch základných faktorov ľudského rozvoja: 1. dlhý a zdravý život – meradlom je očakávaná miera dožitia vyjadrená indexom očakávanej dĺžky života, 2. úroveň vzdelania – meradlom je miera vzdelania hodnotená na základe úrovne gramotnosti dospeléj populácie a pomeru populácie s kombinovaným základným, stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním, vyjadrená indexom vzdelania, 3. životný štandard – meraný na základe HDP na hlavu vyjadrený v PPP (USD).

Index ľudského rozvoja zostavuje United Nations Development Programme (Rozvojový program OSN) a monitoruje ním **objektívnu stránku kvality života** jednotlivých krajín. Výsledky sú uverejňované v Štúdii ľudského rozvoja, v ktorej je zostavené poradie všetkých krajín združených v OSN.

Tabuľka č. 1 Vývoj HDI vybraných krajín v rokoch 1990-2011

Krajina	Poradie krajín - rok 2011	HDI v roku				
		1990	1995	2000	2005	2011
Nórsko	1.	0,844	0,876	0,913	0,938	0,943
Austrália	2.	0,873	0,889	0,906	0,918	0,929
Holandsko	3.	0,835	0,866	0,882	0,890	0,910
Írsko	7.	0,782	0,813	0,869	0,898	0,908
Nemecko	9.	0,795	0,835	0,864	0,896	0,905
Švédsko	10.	0,816	0,855	0,894	0,896	0,904
Fínsko	22.	0,794	0,822	0,837	0,875	0,882
Španielsko	23.	0,749	0,801	0,839	0,857	0,878
Česká republika	27.	-	0,788	0,816	0,854	0,865
Grécko	29.	0,766	0,776	0,802	0,856	0,861
Slovensko	35.	0,747	0,752	0,779	0,810	0,834
Rumunsko	50.	0,700	0,687	0,704	0,748	0,781
Bulharsko	55.	0,698	0,698	0,715	0,749	0,771
Niger	186.	0,193	0,208	0,229	0,265	0,295
Demokratická republika Kongo	187.	0,289	0,254	0,224	0,260	0,286

Prameň: UNDP: HumanDevelopment Report 2012

Zo štatistických údajov UNDP za rok 2011 vyplýva, že z celkového počtu 187 porovnávaných krajín má najvyššiu kvalitu života Nórsko, ďalej nasleduje Austrália, Holandsko a USA. Do prvej skupiny s najvyšším stupňom ľudského rozvoja (hodnota HDI je v rozpätí 1,0 – 0,801) sa dostalo 44 krajín vrátane Slovenska, ktoré sa umiestnilo na 35. mieste. Druhú skupinu tvorí 103 krajín, ktorých HDI na pohybuje od 0,8 do 0,501. Túto skupinu otvára Argentína, nasleduje Uruguaj, Kuba, Rusko, Ukrajina, Brazília, Čile

a uzatvárajú Pakistan a Bangladéš. Tretiu skupinu tvorí 40 krajín Afriky, ktorých HDI nie je vyšší ako 0,5.

Index ľudského rozvoja je označovaný ako ukazovateľ vyspelosti krajiny a ukazovateľ podmienok pre život ľudí, ktorý umožňuje hodnotenie reálnej pozície danej krajiny v určitom zoskupení, odhaľuje silné a slabé stránky v oblasti ľudského rozvoja príslušnej krajiny, poskytuje rozšírený obzor ponímania ľudského rozvoja ako komplexného vzťahu medzi príjmami a blahobytom.

Každá krajina má svoje špecifiká, preto pre hodnotenie úrovne danej krajiny nemusí byť postačujúca len výška dosiahnutého HDI. Pri posudzovaní vyspelosti krajiny je dôležité zohľadňovať viac indikátorov ako je to v prípade HDI, ktorý zahŕňa len tri základné atribúty života (zdravie, vzdelanie a životnú úroveň), čo sa považuje za jeho hlavný nedostatok. Za účelom zmiernenia tohto nedostatku bol roku 2010 HDI doplnený o tri indexy: Index ľudského rozvoja upravený o nerovnosti (IHDI), Index rodovej nerovnosti (GII) a Viacrozmerný index chudoby (MPI).

Alternatívny ukazovateľ, ktorý je označený ako **IHDI** (Inequality Human Development Index), slúži najmä ako dopĺňujúci indikátor ku HDI. Ak by hodnoty HDI i IHDI boli rovnaké, znamenalo by to, že v danej krajine neexistujú žiadne nerovnosti v sledovaných indikátoroch. Ide o teoretický predpoklad, ktorý v reálnom ekonomickom živote je nedosiahnuteľný. HDI je chápaný ako index potenciálneho ľudského rozvoja a IHDI ako index skutočnej úrovne ľudského rozvoja. Rozdiely medzi HDI a IHDI vyjadrujú stratu v ľudskom rozvoji, ktorá vzniká v dôsledku neúplného využitia existujúcich kapacít ľudského rozvoja a zdrojov v ekonomike.

Tabuľka č. 2 HDI a IHDI vybraných krajín, rok 2011

Krajina	HDI	IHDI	Rozdiel (v %)
Nórsko	0,943	0,890	5,6
Nemecko	0,905	0,842	6,9
OECD	0,871	0,787	9,6
Česká republika	0,865	0,821	5,0
Grécko	0,861	0,756	12,2
Slovensko	0,834	0,787	5,7
Maďarsko	0,816	0,759	7,0
Poľsko	0,813	0,734	9,7
Ukrajina	0,729	0,662	9,2
Latinská Amerika a Karibik	0,731	0,540	26,1
Južná Ázia	0,548	0,393	28,4
Sub-saharská Afrika	0,452	0,292	35,4

Prameň: UNDP, Human Development Report 2012

Z údajov tabuľky č. 2 vyplýva, že uvedené ekonomiky a zoskupenia dosahujú nižší ľudský rozvoj ako je ich celkový potenciál. Najnižší rozdiel medzi HDI a IHDI vykazuje Česká republika a to znamená, že má najnižšiu stratu tvorenú existujúcimi nerovnosťami v danej krajine. Slovensko má stratu 5,7 % a je na tom lepšie ako Maďarsko a Poľsko. Najväčšiu nerovnosť zo všetkých sledovaných krajín dosiahla Namíbia (43,5 %). Priemerná svetová strata spôsobená nerovnosťami a predstavujúca nevyužitý potenciál je 23 %. Subsaharskej Afriky vykázala stratu vo výške 35,4 %, južná Ázia 28,4 % a Latinská Amerika 26,1 %. Tieto údaje potvrdzujú, že krajiny s nízkym ľudským rozvojom sa vyznačujú vyššou mierou nerovností, dosahujú vyššie straty v ľudskom rozvoji.

Index rodovej nerovnosti (GenderInequality Index – GII) vyjadruje nerovnosť vo výsledkoch medzi ženami a mužmi v troch dimenziách: reprodukčného zdravia, posilňovania a trhu práce. GII môže nadobúdať hodnoty od 0 (žiadne rodové rozdiely) po 1 (markantné rozdiely vo všetkých kategóriách). Zdravie sa meria pomocou materskej úmrtnosti a fertility dospievajúcich dievčat. Posilňovanie sa meria podielom žien v parlamente a podielom stredných a vyšších úrovní dosiahnutého vzdelania. Trh práce sa vyhodnocuje účasťou žien na pracovnej sile. GII odhaľuje, do akej miery je ľudský rozvoj na národnej úrovni narušovaný nerovnosťou medzi ženami a mužmi.

Roku 2011 sa SR podľa GII umiestnila na 31. mieste zo 146 sledovaných krajín, pričom 80,8 % žien (87,1 % mužov) má stredoškolské vzdelanie, v parlamente majú ženy 16,0 % zastúpenie a zastúpenie vo vláde predstavuje 14,3 %, 51,2 % žien (68,5 % mužov) v produktívnom veku tvorí platenú pracovnú silu.

Tabuľka č. 3 GII vybraných krajín , rok 2011

Štát	Nórsko	Nemecko	Rakúsko	Francúzsko	ČR	Grécko	SR	Maďarsko	Poľsko
GII	0,075	0,085	0,131	0,106	0,136	0,162	0,194	0,237	0,164

Prameň: UNDP: HumanDevelopment Report 2012

Najvyššiu rodovú rovnosť dosiahlo Švédsko, potom nasleduje Holandsko a Dánsko. Krajínami s najvyššou rodovou nerovnosťou sú Jemen, Čad a Nigéria. [24]

Viacrozmerný index chudoby (MultidimensionalPoverty Index – MPI) je zameraný na oblasť zdravotníctva, vzdelávania a životnej úrovne. Zaoberá sa otázkami rodiny a ich prístupu k zdravotníckym službám, k čistej vode, k palivu na prípravu stravy a k ďalším základným statkom a veciam pre domácnosti. Vyjadruje počet strát, ktoré postihnú ľudí za určitý čas a tým umožňuje vytvoriť obraz o ich chudobe. Správa o ľudskom rozvoji z roku 2011 poskytuje údaje za 109 krajín, kde žije 5,5 mld. ľudí, čo predstavuje 79 % svetovej populácie. Z tohto počtu približne 1,7 mld. ľudí žije vo viacrozmernej chudobe. SR vykazuje nulovú hodnotu GII, ČR má GII vo výške 0,010 a Maďarsko 0,016. Najväčší podiel viacrozmerne chudobných ľudí má Nigéria a to až 92 % obyvateľov. Na predposlednom mieste sa umiestnila Etiópia, kde vo viacrozmernej chudobe žije 89 % obyvateľov. Predchádza ju Mali s 87 %-ným podielom chudobných. [23]

Ďalšiu možnosť merania kvality života poskytuje **Mercerov index**, podľa ktorého organizácia Mercer raz ročne hodnotí kvalitu života na základe kritérií zoradených do 10 oblastí: politické a sociálne prostredie, ekonomické prostredie, sociálno-kultúrne prostredie, zdravie a zdravotná starostlivosť, školstvo a vzdelávanie, prírodné podmienky, verejné služby, rekreácia, spotrebiteľské tovary a bývanie. Roku 2011 sa hodnotilo 221 miest, z ktorých najlepšiu kvalitu života majú obyvatelia Viedne, ďalej nasledujú mestá Zürich, Auckland, Mníchov, Düsseldorf, Vancouver, Frankfurt, Ženeva. Bratislava sa umiestnia v druhej päťdesiatke, Praha obsadila 69. miesto a Varšava 84. miesto. Najhoršiu kvalitu života majú obyvatelia Čadu a Bagdadu. [19]

Kvalitu života hodnotí aj organizácia InternationalLiving, ktorá zostavuje **InternationalLiving'sQualityofLife Index** a vyhodnocuje štáty z pohľadu prítťažlivosti pre život. Roku 2011 bolo do porovnávania zapojených 192 štátov a tie boli hodnotené na základe 9 oblastí: náklady na bývanie, kultúra a voľný čas, ekonomika, životné prostredie, sloboda, zdravie, infraštruktúra, bezpečnosť a klimatické podmienky. Slovensko sa umiestnilo na 41. mieste s počtom bodov 67 , pričom z čiastkových kritérií najmenej bodov dosiahlo pri hodnotení infraštruktúry (29 bodov), ďalej nasledovala ekonomika (49 bodov) a životné prostredie (69 bodov). Plný počet bodov (100 bodov) sme získali v hodnotení slobody, ktorá

v sebe zahŕňa práva a slobody občanov. Najlepšie sa žije v USA (86 bodov), potom nasleduje Nový Zéland (76 bodov), Francúzsko (75 bodov) a Nemecko (74 bodov). Na poslednej priečke rebríčka sa nachádza Somálsko (28 bodov), ktoré dlhodobo vykazuje najhoršie podmienky pre život.[20]

Roku 2010 bolo do porovnávania zaradených 194, pričom Slovensko sa umiestnilo na 43. mieste. Nízko hodnotenými oblastami boli zdravie, infraštruktúra a bezpečnosť, najlepšie hodnotenou oblasťou bola sloboda. Na prvé miesto sa dostalo Francúzsko, potom nasledovali Austrália, Švajčiarsko, Nemecko, Nový Zéland, Luxembursko, USA.

Pri hodnotení subjektívnych stránky kvality života je situácia zložitejšia ako pri sledovaní objektívnej stránky tejto kategórie, pretože ľudský život je jedinečný, mnohorozmerný, pričom každý človek má svoje individuálne poňatie kvality života. Okrem toho neexistuje medzi odborníkmi zhoda v určení počtu domén tejto stránky kvality života. Názory na druh a počet domén kvality života, určujúce jej subjektívnu stránku, sú rozdielne. I keď počet faktorov kvality života, ktoré vchádzajú do konkrétneho ukazovateľa, môže byť rôzny, hlavnými zložkami väčšiny definícií sú pohoda (well-being) a spokojnosť (satisfaction), ktoré sa používajú na hodnotenie rozličných oblastí života. Spokojnosť v sebe zahŕňa hodnotiaci moment založený na emóciách spojených s veľmi rozmanitými konkrétnymi potrebami, aspiráciami, záujmami, hodnotami a pod. V subjektívnej spokojnosti sa odráža vnímanie kvality života jednotlivca. Ak pridáme aj očakávania (expectation) ako určujúci faktor spokojnosti, potom kvalitu života možno vnímať ako rozdiel medzi očakávaním a tým, čo človek v skutočnosti dosiahne. Čím menší je rozdiel, tým vyššia je kvalita života. Čím menej je človek schopný naplniť svoje očakávania, tým horšia je kvalita jeho života.

Všeobecne sa za základ hodnotenia zohľadňuje 6 oblastí: 1. fyzická pohoda, 2. materiálna pohoda a kvalita medziľudských vzťahov, 3. sociálne a občianske aktivity, 4. osobnostný rozvoj, 5. seberealizácia, 6. rekreácia. Vyprodukovalo sa pomerne veľké množstvo metodík, ktoré sú najčastejšie konceptualizované na zisťovanie well-beingu, šťastia a spokojnosti so životom.

Na hodnotenie **subjektívnej stránky kvality života** sa používajú rôzne formy dotazníkov a prieskumov verejnej mienky, ktorými sa získavajú informácie o spokojnosti ľudí so svojím životom a prostredím, s finančnou situáciou a ekonomickým postavením, bezpečnosťou v danej krajine, informácie o šťastí, životnej pohode a pod.

Európska komisia každoročne publikuje dokument Eurobarometer, ktorý slúži ako prehľad verejnej mienky obyvateľov EÚ na celkovú sociálnu a politickú situáciu, ponúka široké spektrum otázok a odpovedí týkajúcich sa subjektívnej stránky kvality života v jednotlivých krajinách EÚ. Podľa Eurobarometra 2011 slovenskí občania vykazujú nízku dôveru k domácim inštitúciám, vláde a parlamentu dôveruje približne 36 % občanov. Osobnú finančnú situáciu ako aj zamestnanosť hodnotia Slováci mierne pozitívne, ich postoj k stavu slovenskej, európskej a svetovej ekonomiky je negatívny a pesimistický. 64 % Slovákov si myslí, že našim najväčším problémom je nezamestnanosť, za druhý najväčší problém považujú ekonomickú situáciu, za tým nasleduje kriminalita a rastúce ceny. Dôveru k euru prejavilo 68 % občanov SR, ktorí si myslia, že zmierňuje dopady finančnej a hospodárskej krízy. [21]

Jedným z najznámejších prieskumov, ktorý na základe získaných odpovedí od jednotlivcov ponúka hodnotenie subjektívnej stránky kvality života, je European Quality of Life Survey (EQLS) vykonávaný European Foundation for the Improvement of Living. Pri monitorovaní kvality života postupuje na základe nasledujúcich siedmich oblastí života: 1.

príjem, štandard bývania a deprivácia, 2. subjektívny well-being, 3. rovnováha v pracovnom živote, 4. rodinný život, 5. bývanie a miestne prostredie, 6. zdravie a zdravotná starostlivosť, 7. kvalita spoločnosti. Podľa druhého prieskumu kvality života za 2007 (Second Quality of life survey, 2009) a hodnotenia pocitov v stupnici 1-10 bolo subjektívne vnímanie spokojnosti slovenských domácností so životom na úrovni 6,7 (priemer EÚ-27 je 7,0), vnímanie osobného šťastia na úrovni 7,5 (priemer EÚ-27 je 7,5). Úroveň pocitu šťastia je vyššia ako úroveň spokojnosti so životom, čo možno zdôvodniť rozdielnou povahou týchto ukazovateľov. [22] Šťastie je hodnotené emocionálnejšie a je menej ovplyvnené životnou úrovňou, zatiaľ čo ukazovateľ spokojnosti so životom je viac ovplyvnený sociálno-ekonomickými faktormi. Zdravie je podľa slovenských obyvateľov pre kvalitu života veľmi dôležité, čo vyjadrili číslom 9 (priemer EÚ-27 je 8). Úroveň dôvery v politické inštitúcie je pomerne nízka, a to len 4,5. Uvedené vnímanie kvality života je výsledkom ekonomického, sociálneho a kultúrneho prostredia, prístupnosti využívania verejných služieb, úrovne sociálnej súdržnosti, politickej situácie a pod.

Záver

Všeobecne môžeme konštatovať, že terajšia úroveň kvality života na Slovensku je výsledkom dlhodobého procesu formovania spoločensko-ekonomických, sociálnych, politických a ďalších podmienok v spoločnosti. Slovensko je krajinou, ktorá prešla v uplynulých dvoch desaťročiach výraznými politickými i ekonomickými zmenami, ktoré mali dopad na kvalitu života jej obyvateľov. Za najvýznamnejšie zmeny možno považovať transformačný proces, vstup SR do EÚ ako aj vstup do EMÚ.

Transformáciou našej ekonomiky na trhovú ekonomiku sa začal proces výrazného rozvrstvenia našej spoločnosti, naštartoval sa proces výraznej diferenciácie slovenských domácností, keď mnohé z nich sa posunuli zo zaužívaných životných foriem a štandardu do nízkych statusových pozícií. Vznikli však aj skupiny populácie, ktoré si dokázali zabezpečiť vysoký životný štandard a zvykli si na okázalé vonkajšie prejavy životnej úrovne.

Z nášho medzinárodného porovnávania vyplynulo, že Slovensko je vo vybraných ukazovateľoch kvality života zrovnateľné s krajinami V-4, avšak zaostáva za vyspelými krajinami EÚ. Kvalita života väčšej časti slovenskej populácie je kompromisom medzi relatívne malými reálnymi možnosťami, ktoré určujú najmä materiálne podmienky, a relatívne veľkými životnými aspiráciami a potrebami. Vzniknuté diskrepancie medzi možnosťami a aspiráciami našich domácností je potrebné cielenými opatreniami hospodárskej politiky zmiernovať a tým prispievať k zvyšovaniu ich kvality života. Pri výbere konkrétnych opatrení zameraných na zabezpečenie rastu úrovne kvality života našej populácie je dôležité zohľadňovať súčasný stav ekonomiky, finančné a majetkové pozície našich domácností ako aj pozitívne či negatívne očakávania budúceho vývoja slovenskej ekonomiky. Vzhľadom na súčasnú globálnu krízu a jej negatívne dôsledky môžeme predpokladať, že proces plošného zvyšovania kvality života našich domácností bude pravdepodobne na prechodné obdobie utlmený.

Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom „Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Literatúra

- [1] DÉMUTH, A. 2003. Reminiscencie na antický prístup k problematike kvality života. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/dzuka3/04.pdf>
- [2] DUDOVÁ, I. 2009. Ekonomika vzdelávania. Bratislava: Ekonóm, 2009. ISBN 978-80-225-2750-7.
- [3] DŽUKA, J. ed.: Psychologická dimenzia kvality života. Prešov: FF PU, 2004. ISBN 80 – 8068 – 282 – 8.
- [4] GALBRAITH, J., K. 1967. Spoločnosť hojnosti. Praha: Svoboda, 1967.
- [5] HOLKOVÁ, V. a kol. 2010. Mikroekonomické súvislosti spotreby a kvality života domácností SR. 2010. Bratislava: EKONÓM. ISBN 978-80-225-3123-8.
- [6] LALUHA, I. 2008. Kvalita života. In: Stanek, V. a kol.: Sociálna politika. Bratislava, Sprint dva, 2008. ISBN 978-80-89393-02-2.
- [7] MASSAM, B. H. 2002. Qualityoflife: publicplanning and privateliving. In: Progress In Planning, Volume 58, Number 3, 2002, ISSN 0305-9006.
- [8] MURGAŠ, F. 2007. Axiologické hľadanie zmyslu kvality života a návrh indikátorov ako jeho výsledok. Inspirace – 2007/2. Dostupné na: www.envigogika.cuni.cz/index.php/cs/inspirace/20072/108-axiologicko-hladanie-zmyslu-kvality-zivota-anavrh-indikatorov-ako-jeho-vysledok
- [9] ROSTOW, W. W. 1982. Politic and thestagesofGrowth, 1971. citované podľa „Způsob života společnosti II.“. In: Zborník príspevkov UFaS ČSAV Praha, 1982.
- [10] SNOEK, F. J. 2000. QualityofLife: A coserLookatMeasuringPatiensWellBeing, Diabetes Spectrum, 13. Dostupne na : <http://journal.diabetes.org/diabetesspectrum>
- [11] STIGLITZ, J. E., Sen, A., FITOUSSI, J. O. 2009. Report by theCommission on the MeasurementofEconomicPerformance and SocialProgress, 2009. Dostupné na: www.stiglitz-sen-litoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf
- [12] THIRION, S. 2004. Socialcohesionindicators and thecontributionof a solidarity – based economy. Trends in socialcohesion, 12.
- [13] TOKÁROVÁ, A. 2005. K metodologický otázkam výskumu a hodnotenia kvality života. In: Kvalita života v kontexte globalizácie a výkonnej spoločnosti. Prešov: FF PU, 2005. ISBN 80-8068-425-1.
- [14] WHOQOL – BREF: Introduction, Administration, Scoring and GenericVersionofthe Assessment; Field Trial Version, WHO Geneva, December 1996; <http://www.who.int/en/>
- [15] WHOQoL 1997. Measuringqualityoflife. Geneve: WorldHealthOrganization, 1997.
- [16] CompendiumofKeyWell-BeingIndicators, OECD, May 2011
- [17] Report asrequested by theFranco-GermanMinistrialCouncil, december 2010
- [18] <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi/>
- [19] <http://www.mercer.com>
- [20] <http://www.internationalliving.com>
- [21] <http://ec.europa.eu/slovensko/news/eurobarometer>
- [22] SecondEuropeanQualityofLifeSurvey. Dostupné na: <http://www.eurofound.europa.eu>
- [23] <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/mpj/>
- [24] <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/gii/>

Kontakt:

doc. Ing. Vierošlava Holková, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave,
Katedra ekonomickej teórie
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
E-mail: vierošlava.holkova@euba.sk

Dagmar Hrašková

Abstract

One of the epiphenomenon of social and economic transformation in Slovak Republic has become a rapid increase in regional disparities in their potentials, living conditions and development availability. During the transformation process the differences were essentially enhancing, both at regional and micro-regional level. Despite of the fact that the divergent phase of regional development at the beginning of the 21st century reduced and at this stage, the level of regional disparities doesn't change so significantly, we cannot say that the process of regional disparities enhancing has stopped, or reversed. Currently, issue of regional development belongs to the most serious problems of society. Slovak Republic is characterized by significant regional differences, so this issue comes at the forefront of interest not only professional, but also, thanks to the media, interest of laic general public.

Key words

Region, regional disparities, regionalization, subregion, marginality

Abstrakt

Jedným zo sprievodných javov spoločenskej a ekonomickej transformácie na Slovensku sa stal rýchly nárast regionálnych disparít v ich potenciáloch, životných podmienkach i rozvojových disponibilítach. V doterajšom priebehu transformačného procesu nastalo zásadné prehĺbenie rozdielov, a to tak na úrovni regionálnej i mikroregionálnej. Napriek tomu, že divergentná fáza regionálneho rozvoja sa počiatkom 21. storočia zmiernila a v tejto etape sa úroveň regionálnych rozdielov už tak výrazne nemení, nedá sa povedať, že by sa proces prehĺbovania regionálnych disparít zastavil, či nebodaj zvrátil. V súčasnosti problematika regionálneho rozvoja patrí medzi najzávažnejšie problémy spoločnosti. Slovensko charakterizujú výrazné regionálne rozdiely, a tak sa táto problematika dostáva do popredia záujmu nielen odbornej, ale vďaka médiám i širokej laickej verejnosti.

Kľúčové slová

Región, regionálne disparity, regionalizácia, subregión, marginalita

Príspevok je zameraný na hodnotenie makroekonomického vývoja regiónov SR prostredníctvom jednotlivých blokov makroekonomického modulu. Podkapitoly príspevku sa zaoberajú charakteristikou súčasnej regionalizácie Slovenska a východiskami prognózy regionálneho rozvoja. Obsah príspevku je zameraný na komparáciu regionálnych disparít v súčasnom období s predpokladmi budúceho vývoja makroekonomických ukazovateľov regiónov SR s výhľadom do roku 2020. Hlavným cieľom príspevku bolo poukázať na kvalitatívnu analýzu hospodárskeho vývoja regiónov - analýzu súčasného stavu, potenciálu a budúceho rozvoja regiónov. Ťažiskovým výstupom regionálnej prognózy je očakávaná regionálna politika SR do roku 2020, ktorá má slúžiť ako základ pre novú koncepciu kvalitnejšej stratégie regionálneho rozvoja SR.

Úvod

Hlavným dôvodom vzniku a prehľbovania regionálnych rozdielov na Slovensku sú rozdielne možnosti regiónov prispôbiť sa požiadavkám ekonomickej a sociálnej transformácie, adaptácie na nové rozvojové podmienky. Prejavuje sa odlišnosť štartovacích pozícií jednotlivých regiónov, tieto rozdiely sú však podmienené komplexom dispozícií potenciálových - najmä ekonomických a ľudských zdrojov, infraštruktúrnych, civilizačno-kultúrnych, ale i polohových, ktoré zvyšujú, resp. redukovujú ich rozvojové dispozície. Ak by sme chceli zjednodušene charakterizovať súčasný stav a základné vývojové zmeny v sídelno-regionálnom vývoji Slovenska v minulom období, možno hovoriť o relatívnej stabilizácii novej regionálnej štruktúry Slovenska v zmenených podmienkach, pravdepodobne aj v dôsledku skutočnosti, že sa už hlavní aktéri regionálneho rozvoja naučili existovať v nových ekonomických podmienkach a v novovytvorenom inštitucionálnom a politickom rámci. Aj keď ešte pretrvávajú rozdiely medzi regiónmi v rozvojových potenciáloch i bariérach, spojené s koncentráciou rozvinutých, ako aj zaostávajúcich regiónov, je pravdepodobné, že hranica medzi rozvinutými a málo rozvinutými regiónmi je pomerne stabilizovaná. Divergentné procesy však pokračujú, avšak na niektorých úrovniach sa stabilizovali viac, ako na iných. Disparity sa prehľbujú v tom zmysle, že problémy sa čoraz výraznejšie presúvajú na málo rozvinuté regióny, kde sa koncentrujú v rámci celého Slovenska.

REGIONALIZÁCIA SLOVENSKA

Významným impulzom pre riešenie problematiky regiónov vo všeobecnom rebríčku celospoločensky vnímaných problémov u nás bol nepochybne vstup Slovenska do Európskej únie. Proces regionalizácie Slovenska vstúpil do širších európskych súvislostí, stal sa súčasťou procesov regionalizácie v európskom priestore, čo vytvorilo podmienky i na zmeny vzťahov endogénneho a exogénneho regionálneho vývoja, čo je dôležité pre regionálny rozvoj i riešenie regionálnych disparít. Vstup Slovenska do EÚ zvýraznil našu nepriaznivú regionálnu situáciu (veľké medziregionálne rozdiely nielen v priestore SR, ale aj medzi našimi regiónmi a regiónmi krajín EÚ) a akútnosť jej riešenia aj v rámci regionálnej politiky EÚ. Súčasné ekonomické globalizačné procesy rozširujú trhliny medzi regiónmi tým, že čoraz viac preferujú regióny s priaznivými rozvojovými dispozíciami a kvalitným ľudským potenciálom, čo sa opätovne prejavuje v náraste medziregionálnych disparít. Zložitosť súčasnej situácie spočíva v zatiaľ malých efektoch, aplikovaných stratégií riešenia regionálnych disparít, ale aj v existencii viacerých závažných rizík, ktoré robia z riešenia regionálnych disparít zložitý a náročný proces. Základný rámec je daný existenciou silne marginalizovaných regiónov i subregiónov Slovenska, s tým sú spojené napr. aj riziká prehĺbenia regionálnych a subregionálnych disparít z hľadiska ekonomickej konkurencieschopnosti, kvalít ľudského potenciálu a kvality života v regiónoch, z hľadiska kvalít sídelného prostredia, ale aj infraštruktúrnych kvalít, ako aj riziko prehľbovania diferencovanej miery pripravenosti (ľudskej a odbornej) na realizáciu regionálnych politík v národnom i nadnárodnom kontexte, v budovaní poznatkovej spoločnosti atď. Z hľadiska regionálnej geografie sa za ťažiskovú pokladá komplexná regionalizácia, v rámci ktorej sa pri vyčleňovaní regiónov prihliada na viacero regionalizačných kritérií, kvalitatívne definujúcich rôzne vybrané komponenty (napr. historický vývoj, prírodné pomery atď.) viacerých sfér, ktoré spolu vytvárajú región ako celok.

ŠTRUKTÚRA MAKROEKONOMICKÉHO MODULU

V súčasnom období globálnej hospodárskej recesie je zložité prognózovať budúci vývoj hlavných svetových ekonomík. O to zložitejšie je prognózovanie budúceho vývoja malej a vysoko otvorenej ekonomiky akou je Slovensko. Nestabilita vonkajších aj vnútorných faktorov, podmieňujúcich budúci vývoj v strednodobom horizonte, môže vytvárať vyššie

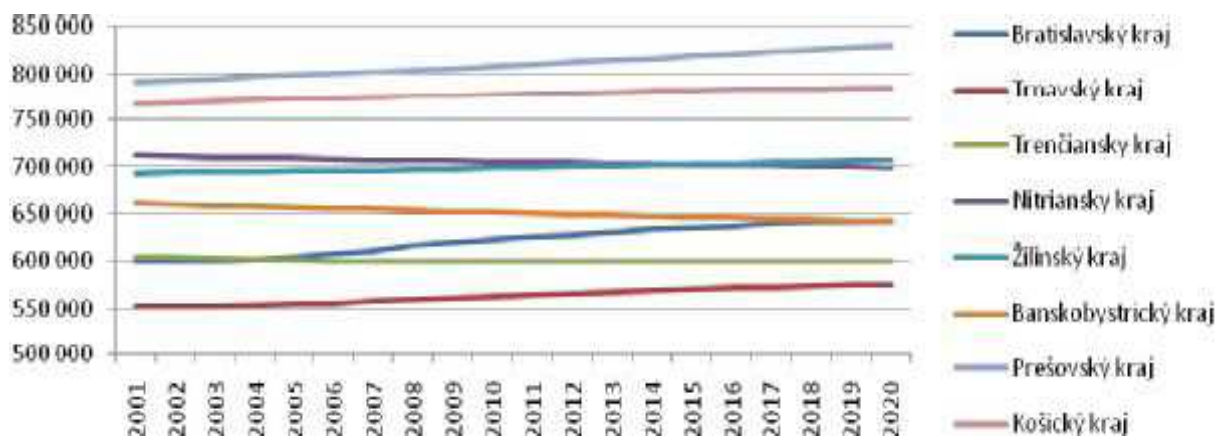
riziká pri vytváraní prognóz. Prognóza v nadväznosti na požiadavky EÚ pokrýva horizont do roku 2020, predpokladá niekoľko kľúčových faktorov, ovplyvňujúcich budúci vývoj, ako známky oživenia svetovej ekonomiky v strednodobom období, rast zahraničného dopytu na úrovniach ako pred krízou, čerpanie fondov EÚ na úrovni 75 % alokovaných prostriedkov a rast spotrebiteľských cien strednodobo na úrovniach okolo 3 %.

Regionálny vývoj na Slovensku je podmienený mnohými sociálno-ekonomickými faktormi, ktorých význam si priblížime prostredníctvom makroekonomického modulu prognózy regionálneho rozvoja SR do roku 2020. **Makroekonomický modul prognózy regionálneho rozvoja SR** vychádza zo zjednodušenej štruktúry základných ekonomických vzťahov, je rozdelený na niekoľko základných blokov. **Demografický blok** na základe strednodobej prognózy určuje zásobu ľudského kapitálu a ponuku práce. **Blok trhu práce** modeluje vývoj zamestnanosti, nezamestnanosti a miezd. Zo zamestnanosti podľa miesta výkonu práce a produktivity práce je modelovaná **hrubá produkcia**.

DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Vývoj počtu obyvateľov v produktívnom veku v SR v súčasnosti prechádza viacerými etapami. Po dosiahnutí maximálnych hodnôt nastane pomalý pokles obyvateľstva v produktívnom veku o takmer 200 tisíc do roku 2020, čo predstavuje pokles o viac ako 5 % oproti roku 2008 a v roku 2020 dosiahne úroveň približne 3,73 milióna obyvateľov. Najvyšší absolútny pokles medzi rokmi 2008 - 2020 o viac ako 30-tisíc ľudí v produktívnom veku sa predpokladá v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a Banskobystrickom kraji. V Trnavskom, Žilinskom a Košickom kraji bude tento pokles miernejší na úrovni okolo 20 tisíc obyvateľov. Najmenší pokles obyvateľov v produktívnom veku možno očakávať v Prešovskom kraji, v ktorom je očakávaný najvyšší prirodzený prírastok obyvateľstva a má celkovo mladšiu vekovú štruktúru.

Graf 1 Prognóza vývoja počtu obyvateľov v krajoch SR, počet osôb

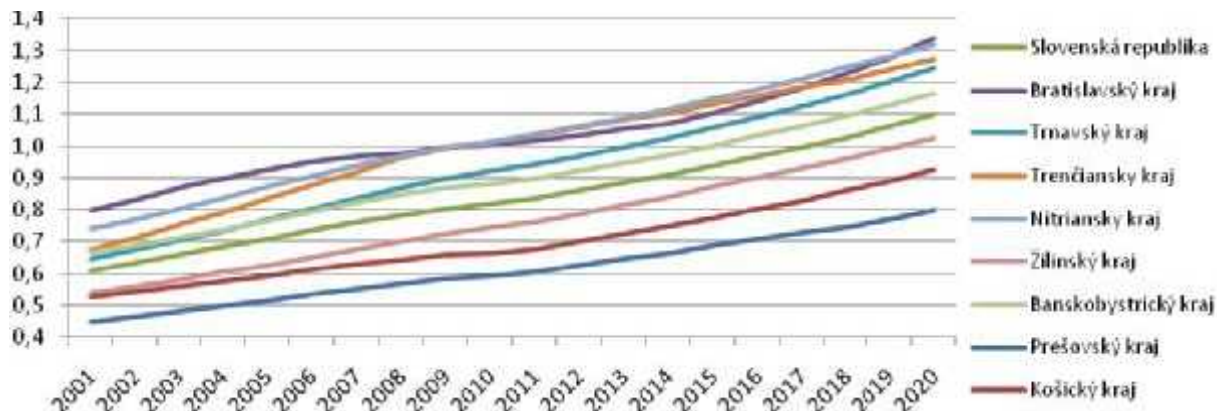

Zdroj: ŠÚSR, VDC a prognózy EÚ SAV

Najvýraznejšie rastúcou zložkou populácie sú obyvatelia nad 65 rokov, do roku 2020 očakávame nárast počtu ľudí v dôchodkovom veku o takmer 38 %. Tento nárast bude najvýznamnejší v Bratislavskom kraji, kde vzrastie počet starších obyvateľov o viac ako 50 %. Starnutie obyvateľstva bude spôsobovať silný ekonomický tlak na verejné financie a očakávame ďalšie posilňovanie tohto trendu.

- **Index staroby vyjadruje počet ľudí v poproduktívnom veku (starších ako 65 rokov) na jedného človeka v predproduktívnom veku (do 14 roku života).** Za celé Slovensko sa očakáva dosiahnutie hodnoty indexu nad 1 v roku 2017, čo znamená, že na 1 dieťa do 15 rokov bude pripadať viac ako 1 obyvateľ nad 65 rokov. Najstaršími krajinami sú kraje západného Slovenska (najvýraznejšie sa prejavuje starnutie na Slovensku v Nitrianskom kraji) a Bratislavský kraj.

Graf 2 Index staroby

Zdroj: ŠÚSR, VDC a prognózy EÚ SAV

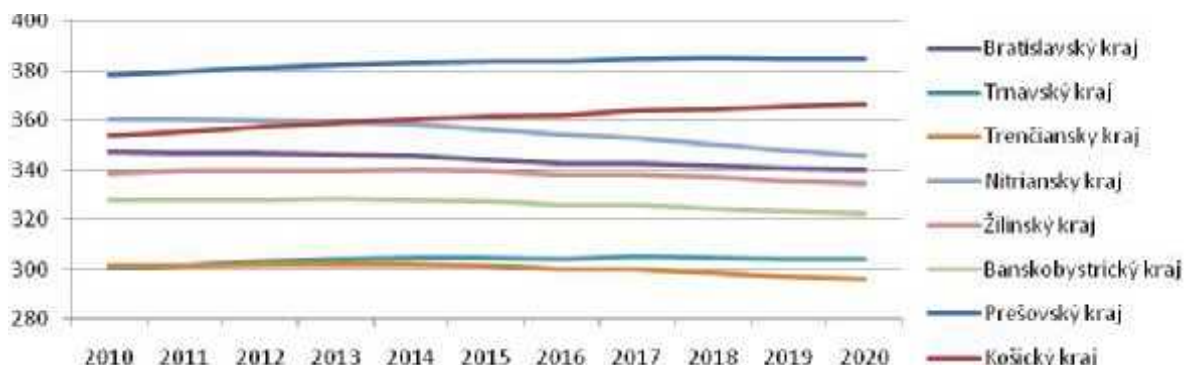
- **Index ekonomického zaťaženia vyjadruje, aký je počet ľudí v predproduktívnom a poproduktívnom veku na jedného človeka v produktívnom veku.** Do roku 2009 hodnota tohto indikátora klesala. Od roku 2012 sa očakáva že ekonomické zaťaženie bude rásť v priemere medziročne za všetky kraje 2,1 %. Najvyšší nárast bude vykazovať Bratislavský kraj na úrovni 3,4 % medziročne. Kým v minulosti bol najväčší počet ekonomicky závislých ľudí v predproduktívnom veku (deti), v súčasnosti sa toto zaťaženie presúva vplyvom rastúceho počtu starších ľudí. Momentálne index ekonomického zaťaženia dosahuje minimálne hodnoty na priemernej úrovni pod 0,38.
- **Index ekonomickej závislosti mladých charakterizuje vývoj populácie z pohľadu vývoja reprodukcie pracovnej sily.** Podiel detí do 15 rokov na ekonomicky aktívnom obyvateľstve od roku 2001 po rok 2008 postupne klesal, mierne klesajúci trend vo väčšine krajov bude pokračovať do roku 2014, odkedy sa postupne tento podiel začne pomaly zvyšovať medziročne v priemere o 0,85 % vplyvom očakávaného zvýšenia pôrodnosti pri odkladaných deťoch. Výnimku z tohto tvorí Bratislavský kraj, kde po prudkom poklese do roku 2008 bude pokračovať prudší medziročný rast. Tento trend v Bratislavskom kraji je spôsobený najmä faktom, že tento kraj rástol rýchlejšie oproti ostatným krajom a vyššia životná úroveň v tomto kraji vytvára lepšie podmienky pre zvýšenie pôrodnosti. Taktiež z dôvodu migrácie najmä pracovnej sily do tohto regiónu je možné očakávať zvýšenie počtu novonarodených detí. Najvyššie hodnoty indexu populácie mladých vykazuje Prešovský kraj, najnižší podiel bol do roku 2009 v Bratislavskom kraji a od roku 2012 sa očakáva v Trenčianskom a Nitrianskom kraji. V Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom kraji je na druhej strane dôležité riešenie otázky marginalizovaných skupín v budúcnosti.
- **Index ekonomickej závislosti starých charakterizuje demografický vývoj z pohľadu podielu populácie staršej ako 64 rokov na populácii v produktívnom veku.** Čím je táto hodnota vyššia, tým menej produktívnych ľudí pripadá na jedného človeka staršieho ako 64 rokov. Trend vývoja tohto indikátora je

pre všetky kraje veľmi podobný. do roku 2008 hodnoty tohto indikátora iba veľmi mierne rástli, z dôvodu postupného starnutia populácie v SR sa očakáva že, od roku 2012 sa hodnota indexu ekonomickej závislosti starých bude postupne výrazne zvyšovať medziročne v priemere za všetky sledované kraje o 3,5 %. Najvyššie hodnoty indexu ekonomickej závislosti starých vykazujú Bratislavský, Trenčiansky a Nitriansky kraj, najnižšie Prešovský kraj.

TRH PRÁCE

Prognóza vývoja ekonomicky aktívneho obyvateľstva (EAO) vychádza z počtu obyvateľov v produktívnom veku a vývoja miery participácie. Miernejší pokles v počte ekonomicky aktívneho obyvateľstva oproti počtu obyvateľov v produktívnom veku je zapríčinený miernym nárastom miery participácie obyvateľstva, resp. miery ekonomickej aktivity. Jedným z hlavných faktorov je postupný nárast veku odchodu do dôchodku a rast miery participácie ľudí vo vyšších vekových skupinách. Z vykonaných analýz vyplýva, že vek odchodu do dôchodku bude musieť postupne narastať z dôvodu rastu priemerného veku obyvateľstva a nárastu dĺžky života. Z dôvodu starnutia obyvateľstva bude zároveň rásť počet poberateľov dôchodkov a zvyšovať tlak na verejné financie. Najvyšší rast miery participácie sa očakáva v Košickom kraji aj v súvislosti so súčasnou nízkou mierou participácie v tomto kraji a očakávaným sústredením podporných fondov a podporou APTP hlavne v problematických regiónoch stredného a východného Slovenska. Počet ekonomicky aktívnych obyvateľov dosiahne vplyvom znižovania počtu ľudí v produktívnom veku a miernemu zvyšovaniu miery participácie maximum okolo roku 2014 na úrovni okolo 2,75 milióna ľudí. Ďalší nárast by bolo možné dosiahnuť iba systémovými zmenami, akým je zvyšovanie veku odchodu do dôchodku. Postupný pokles ekonomicky aktívneho obyvateľstva je očakávaný vo všetkých krajoch okrem východného Slovenska, kde vplyvom mierne odlišnej demografickej štruktúry bude dochádzať k miernemu rastu počtu EAO.

Graf 3 Prognóza počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov, tisíc osôb, VZ

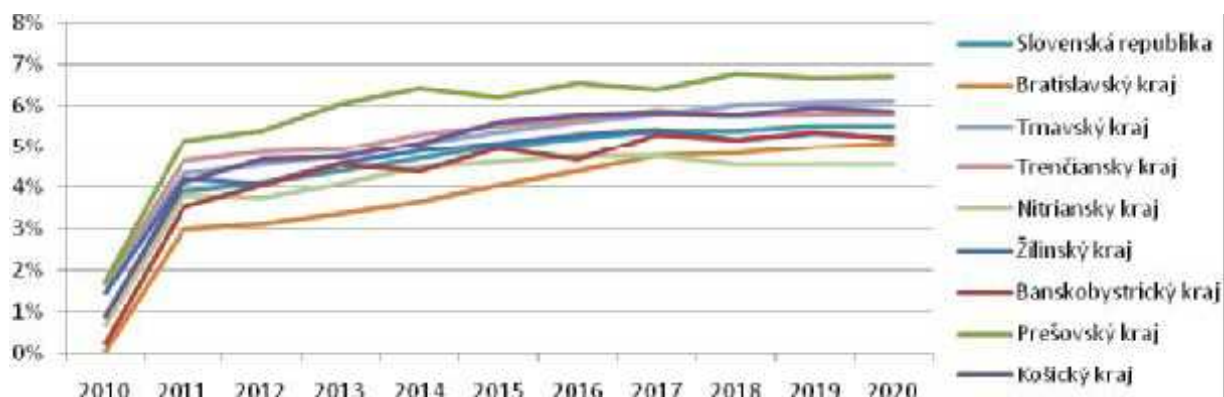
Zdroj: ŠÚSR, VDC a prognózy EÚ SAV

HRUBÁ PRODUKCIA

Rozdelenie produkcie v jednotlivých krajoch Slovenska je veľmi nerovnomerné. Podstatná časť tvorby HDP pripadá na malý počet veľkých podnikov. Ďalším faktorom, ovplyvňujúcim produkciu a tvorbu HDP, je počet zamestnaných v jednotlivých krajoch. Najvyššia tvorba HDP je v Bratislavskom kraji, ktorý je ekonomicky najsilnejším regiónom Slovenska s najvyšším počtom pracujúcich. Je to spôsobené jednak jeho mestským charakterom a aj štatútom hlavného mesta, do ktorého sú sústredené riadiace inštitúcie a prevádzky s vysokou pridanou hodnotou. V ostatných regiónoch je stav značne vyrovnannejší. Počas

obdobia od roku 2012 do roku 2020 očakávaný priemerný medziročný rast HDP v SR bude priemerne 4,5 %. Najvyššia úroveň HDP sa očakáva v Bratislavskom kraji, priemerne 25 % na celkovej tvorbe HDP SR. Najnižší podiel na tvorbe HDP možno očakávať v priemere za sledované obdobie v Prešovskom kraji (9 %) a Banskobystrickom kraji (8 %). Najvyšší priemerný medziročný rast HDP sa očakáva v Prešovskom kraji na úrovni 5,8 % a najnižší v Bratislavskom kraji na úrovni 3,7 %.

Graf 4 Očakávané rasty HDP v stálych cenách do roku 2020

Zdroj: prognózy EÚ SAV

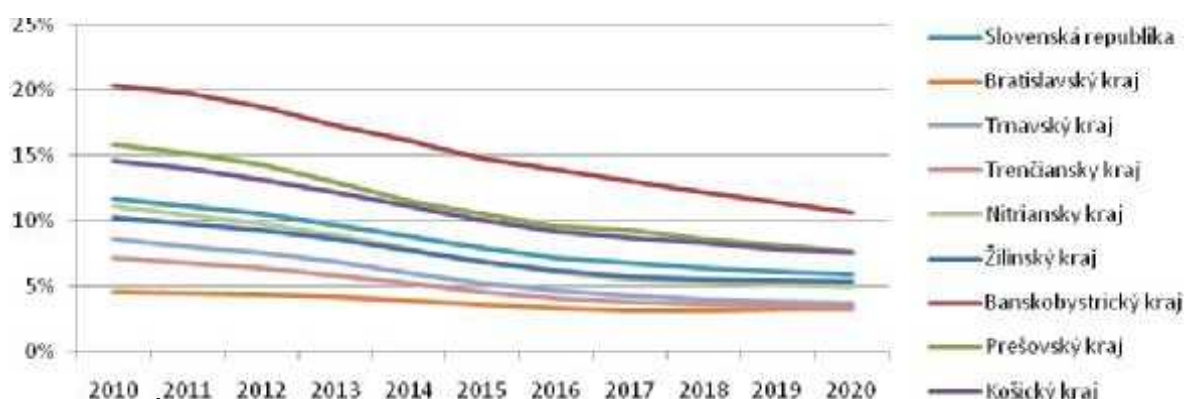
Slovensko je malá otvorená ekonomika a z tohto dôvodu môžeme vplyvom komplikovaného vývoja globálnej ekonomiky očakávať podstatné spomalenie rastu ekonomiky Slovenska. Najvyšší priemerný medziročný rast HDP sa očakáva v Prešovskom kraji na úrovni 5,8 % a najnižší v Bratislavskom kraji na úrovni 3,7 %. Aj dlhodobo výrazne vyššie rasty v Prešovskom kraji majú len mierny kohézny vplyv, nakoľko produkcia vzrastá oproti výrazne nižšiemu základu.

Najvyšší podiel HDP na obyvateľa v stálych cenách sa očakáva v Bratislavskom kraji, v priemere asi 24 tisíc eur, najnižší v Prešovskom kraji, v priemere 6,5 tisíc eur. Tento ukazovateľ značne skresľuje obraz o ekonomickej sile, pretože značná časť HDP v Bratislavskom kraji je tvorená dochádzajúcimi pracovníkmi z iných regiónov, ktorý vytvárajú produkciu v Bratislavskom kraji, ale značnú časť spotreby prenášajú do domovských regiónov. V Bratislavskom kraji je to takmer štvrtina osôb. Lepší ukazovateľ na porovnanie sily regiónu je produktivita práce na pracujúceho podľa miesta výkonu práce. Najvyššia produktivita sa očakáva v Trnavskom a Bratislavskom kraji. Najnižšia v Prešovskom a Banskobystrickom kraji. Najvyšší nárast v roku 2020 oproti roku 2010 očakávame v Bratislavskom kraji o 17 tis. eur, najnižší v Prešovskom regióne o 9,1 tisíc eur.

Miera nezamestnanosti

V období od roku 2012 sa očakáva klesajúci trend miery nezamestnanosti, ktorý bude ovplyvnený vytváraním nových pracovných miest v dôsledku naštartovania svetovej ekonomiky. Najnižšia miera nezamestnanosti sa očakáva v Bratislavskom kraji, kde by sa mala v priemere za sledované obdobie pohybovať okolo 3,75 %, najvyššia miera nezamestnanosti je očakávaná v Banskobystrickom kraji, kde sa bude pohybovať v priemere okolo 15,3 %. Súčasne v Banskobystrickom kraji je očakávaný najvyšší pokles nezamestnanosti v roku 2020 oproti roku 2010 o takmer 10 percentuálnych bodov.

Graf 5 Miera nezamestnanosti

Zdroj: prognózy EÚ SAV

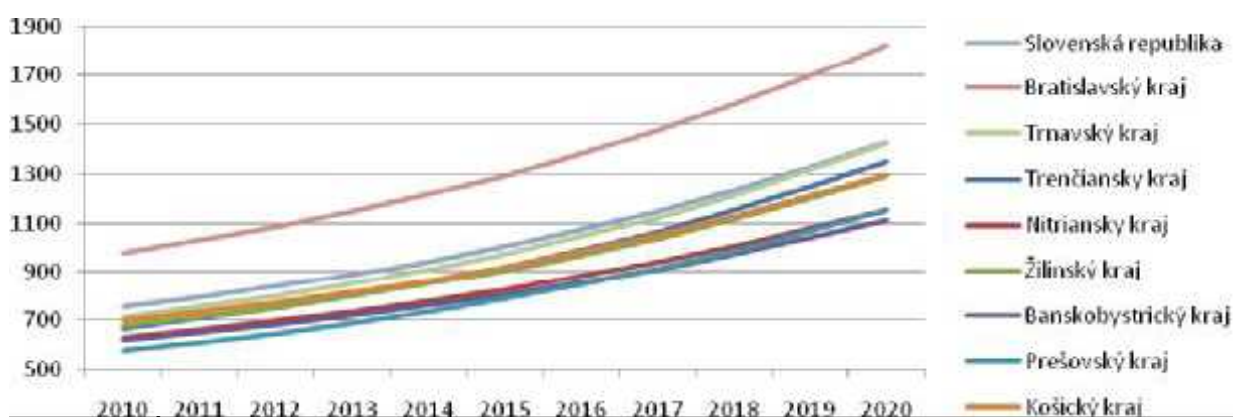
Najvyšší nárast počtu pracujúcich sa očakáva v Prešovskom kraji čo predstavuje v roku 2020 skoro 13 % oproti roku 2010, ďalej Košickom a Banskobystrickom kraji. V týchto krajoch zároveň nedochádza k takému rýchlemu poklesu nezamestnanosti z dôvodu demografického rastu. Čiastočná politika súdržnosti bude musieť byť zameraná na tvorbu pracovných miest práve v týchto krajoch. Pokles počtu zamestnaných nastane iba v Bratislavskom kraji v roku 2020 o takmer 1 % oproti roku 2010. Priemerný očakávaný medziročný rast počtu zamestnaných za SR do roku 2020 bude okolo 0,6 %.

Mesačná nominálna mzda

Rast miezd je podmienený rastom produktivity práce a mierou nezamestnanosti. Najvyšší priemerný rast miezd v nasledujúcich desiatich rokoch je očakávaný v Prešovskom kraji, je to determinované najmä najnižším základom a očakávanej vyššej tvorby pracovných miest. Napriek tomu bude tento región dosahovať spolu s Banskobystrickým a Nitrianskym regiónom najnižšiu

priemernú mesačnú mzdu. Relatívne vysoký priemerný rast miezd možno očakávať aj v ekonomicky silnejších krajoch západného Slovenska, ku ktorým môžeme ešte priradiť Žilinský kraj. Košický kraj aj napriek silnému mestu Košice nedokáže „potiahnuť“ mzdy v celom regióne a nebude dosahovať nadpriemerné rasty.

Graf 6 Priemerná mesačná nominálna mzda, eur

Zdroj: prognózy EÚ SAV

ZÁVER

Regionálna demografická prognóza ukázala, že najlepší z hľadiska agregátnych ukazovateľov demografického vývoja je Prešovský kraj, po ňom Košický kraj, ktorý má najlepší vývoj počtu obyvateľov produktívnom veku ako aj počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov. Najhorší vývoj z hľadiska agregátnych ukazovateľov je prognózovaný v Bratislavskom a Nitrianskom kraji. Napríklad najväčší pokles obyvateľov v produktívnom veku je prognózovaný v Nitrianskom kraji, najväčší nárast indexu staroby bude v Nitrianskom a Bratislavskom kraji, najvyšší nárast indexu ekonomického zaťaženia bude vykazovať Bratislavský kraj, najvyššie hodnoty indexu ekonomickej závislosti starých vykazujú Bratislavský, Trenčiansky a Nitriansky kraj, podobne to je aj pri poklese ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Bratislavský kraj bude preto v záujme zvládnutia nepriaznivého demografického vývoja nútený vo svojej regionálnej stratégii naďalej neustále posilňovať kvalitu svojej už tak kvalitnej pracovnej sily smerom k produkcii s stále vyššou mierou pridanej hodnoty. Ešte zložitejšia bude situácia v Nitrianskom kraji, hlavne v jeho okrajových častiach, ktoré majú nepriaznivý demografický vývoj, nízko konkurencie schopnú ťažbu a priemysel, ale aj služby a pôdohospodárstvo, ktoré v aktuálnej podobe nie sú ekonomickými ťahúňmi. Z demografického hľadiska Žilinský, Trenčiansky a Trnavský kraj majú síce iba priemerné vyhliadky, avšak s priaznivou sociálnou štruktúrou a demografickou polohou. Pri kvalitnej regionálnej stratégii majú veľmi dobré vyhliadky kohézneho vývoja. Presný vplyv regionálnej politiky je veľmi ťažké kvantifikovať a predložená analýza si to ani nedávala za úlohu. Dôležité je prognózovanie základných trendov možného vývoja, identifikovanie kľúčových súvislostí jednotlivých regiónov. Analýza hospodárskeho vývoja regiónov potvrdila existujúce známe postavenie a špecifiká jednotlivých regiónov, ale poukázala aj na niektoré zmeny a trendy, ktoré za posledné roky nastali a pri koncipovaní stratégie regionálneho rozvoja SR v budúcnosti je potrebné ich považovať za dôležité.

LITERATÚRA :

1. Hrašková,D. : Nástroje regionálnej politiky na Slovensku, Žilinská univerzita, 2009.
2. Hrašková,D.: Regionálne disparity na Slovensku , Verejná správa : školy, úrady, obce, kultúra, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie. - ISSN 1337-0448. - Č. 3 (2011),
3. www.telecom.gov.sk/index/open_file.php?file=regrozvoj/...1.pdf

Dagmar Hrašková, Fakulta PEDAS, Katedra ekonomiky, Žilinská univerzita v Žiline ,
e-mail: dagmar.hraskova@fpedas.uniza.sk

RECENZIA

na publikáciu Pavol KITA, Lucia FOLVARČÍKOVÁ: Obchodná prevádzka, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2011, 213 s.
ISBN978-80-225-3368-3

Host. prof. Ing. Pavol Konštiak, CSc.

Publikácia Obchodná prevádzka od Pavla Kitu a Lucie Folvarčíkovej sa zameriava na problematiku maloobchodných prevádzok a ich fungovanie na trhu.

Obchodne prevádzky tvoria dôležitú súčasť podniku, keďže ich organizácia a fungovanie dokážu výrazne ovplyvniť vnímanie spotrebiteľov a taktiež podporiť vernosť zákazníka k určitému maloobchodníkovi. Toto nezahŕňa iba zabezpečenie správneho sortimentu či ľudských zdrojov, ale i faktory ako lokalizácia obchodnej prevádzky, vytvorenie správneho „poradia“ sortimentu či vytvorenie určitej kultúry v obchodnej prevádzke, ktorú ma zákazník

možnosť zachytiť a osvojiť si ju. Publikácia oboznamuje čitateľa s týmito aspektmi a vysvetľujú ich i synergicky. Reaguje na súčasné zmeny v tejto problematike, čo ju robí ešte atraktívnejšou pre čitateľa.

Štruktúra publikácie je vhodne zostavená a študentom umožňuje systematicky pochopiť oblasti problematiky, ktoré je nutné si pre chápanie skúmanej témy osvojiť. Množstvo praktických príkladov podtrhuje snahu autorov o dodatočné vysvetlenie skúmaných problémov pre správne pochopenie a budúcu aplikáciu.

Prvá časť sa zaoberá základnou charakteristikou obchodnej prevádzky maloobchodu a jej technológiu. Výstižným spôsobom charakterizuje základné prvky systému obchoduje prevádzky a poskytuje čitateľovi teoreticky podklad pre pochopenie ďalších kapitol. Zaoberá sa základnou marketingovou koncepciou obchodnej prevádzky, kde hrajú významnú rolu teoretické poznatky z oblasti marketingu. V poslednej časti sa autori venovali legislatívnym aspektom pri prevádzkovaní obchodných prevádzok, ktoré vo vysokej miere ovplyvňujú činnosť takýchto zariadení a tiež sú pri tvorbe obchodných prevádzok v niektorých oblastiach smerodajné.

Druhá časť sa venuje prostrediu maloobchodnej prevádzky a faktorom, ktoré naň vplyvajú. Správna lokalizácia maloobchodnej prevádzky výrazne ovplyvňuje jej úspešnosť. Vhodne a logicky interpretuje nutnosť analýzy prostredia, do ktorého sa o zasadenie obchodnej prevádzky uvažuje, aby sa predišlo problémom súvisiacim s nesprávnym umiestnením obchodnej prevádzky.

V tretej časti sa autori venovali ostatným prvkom, ktoré vplyvajú na chod maloobchodnej prevádzky. Zameriava sa predovšetkým na prvky, ktoré zákazník nie vždy argumentuje ako snahu maloobchodníka zaujať ho ako potencionálneho spotrebiteľa. Ide o prvky ako organizácia prevádzky, tvorba nákupnej atmosféry či zamestnanci v prevádzke. Kladie dôraz na dôležitosť týchto prvkov, nakoľko zákazník je nimi ovplyvnený nepriamo, avšak výsledný pozitívny či negatívny dojem dokáže zachovať dlhšie ako faktory, ktoré zákazník vníma ako snahu ho zaujať.

Publikácia je vhodným podkladom pre študentov, ktorí majú záujem rozvíjať poznanie v tejto oblasti, keďže poskytuje komplexný pohľad do problematiky organizácie obchodných prevádzok. Poznatky získané z tejto publikácie a aplikované v praxi dokážu napomôcť pri rozhodnutiach o obchodných prevádzkach.

RECENZIA

Beličková, K. a kol.: Rozpočtová teória, politika a prax. Bratislava: Iura Edition, 2010. 342 s. ISBN 978-80-8078-335-8

Ing. Juraj Zelezník

Katedra financií, Národohospodárska fakulta, Ekonomickej univerzity v Bratislave

Rozsah a kvalita verejných služieb je v súčasnosti predmetom mnohých diskusií u širokej odbornej i laickej verejnosti, a to najmä v súvislosti s rastúcou požiadavkou na znižovanie verejných výdavkov v dôsledku pretrvávajúcej hospodárskej recesie a obmedzenej výšky verejných zdrojov. V reakcii na tieto skutočnosti sa na knižný trh dostáva vysokoškolská učebnica s názvom „**Rozpočtová teória, politika a prax**“, ktorá je výstupom záverečnej etapy projektu Ministerstva školstva Slovenskej republiky KEGA 481 v rokoch 2008-2010.

Učebnica je prioritne určená študentom Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave a študentom Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Taktiež môže poslúžiť čitateľom, ktorí sa venujú a zaujímajú o problematiku verejných rozpočtov ako celku, a v neposlednom rade predstaviteľom verejnej správy, či už štátnej správy alebo územnej samosprávy.

Kolektív šiestich autorov, pod vedením doc. Ing. Kornélie Beličkovej, PhD., v štyroch samostatných kapitolách podrobne analyzuje problematiku rozpočtových vzťahov a systém vnútornej štruktúry rozpočtovej sústavy so zameraním sa na vybrané problémy rozpočtovej teórie, politiky a praxe. Systematický výklad teoretických pojmov, definícií a vzájomných vzťahov sa logicky prelína s aktuálnymi otázkami verejných financií, ktoré sú aplikované na podmienky Slovenskej republiky.

V prvej kapitole s názvom *Fiškálna politika verzus rozpočtová politika* autori prostredníctvom teoretických prístupov k fiškálnej a rozpočtovej politike, vysvetlenia podstaty a nástrojov fiškálnej a rozpočtovej politiky a ich vzájomného vzťahu poskytujú čitateľovi komplexný historický pohľad na štátny rozpočet Slovenskej republiky od rakúsko-uhorskej rozpočtovej sústavy až po súčasnosť.

Druhá kapitola s názvom *Vybrané problémy rozpočtovej teórie, politiky a praxe* je zameraná na autormi zvolené problémy, kde definujú nadnárodnú úroveň, národnú úroveň a nižšie vládne úrovne rozpočtovej sústavy. Taktiež vysvetľujú ekonomickú kategóriu „rozpočet“ ako základný finančno-právny inštitút hospodárenia na jednotlivých vládnych úrovniach. Pozornosť ďalej venujú názorom, modelom, štandardom a metodikám používaným pri tvorbe rozpočtov, ako aj charakteristike národného účtovníctva a vybraným operáciám verejnej správy, ktoré vplyvajú na výšku verejného dlhu podľa metodiky ESA 95. V závere tejto kapitoly sú opísané nové prístupy k rozpočtovej politike a praxi na Slovensku.

Tretia kapitola má názov *Vybrané problémy rozpočtového práva*, v ktorej autori vychádzajú z faktu, že celý rozpočtový proces, vrátane všetkých jeho etáp, je definovaný právnymi normami, resp. súhrnom právnych noriem. V nadväznosti na dodržiavanie rozpočtových zásad pri hospodárení s verejnými prostriedkami upriamujú pozornosť čitateľa na predmet, pojem, charakteristiku, pramene a princípy rozpočtového práva ako súčasti práva finančného. Záverom detailne rozoberajú právnu úpravu rozpočtového hospodárenia v podmienkach Slovenskej republiky.

Posledná, štvrtá kapitola s názvom *Aktuálne k sústave rozpočtov Slovenskej republiky* je najrozsiahlejšia. Podáva vyčerpávajúci výklad sústavy verejných rozpočtov na Slovensku, od najvyššej vládnej úrovne, ktorú predstavuje rozpočet Európskej únie (jeho vznik, vývoj, stranu príjmov a výdavkov), až po najnižšie vládne úrovne, zastúpené rozpočtami vyšších územných celkov, miest a obcí, s osobitným zreteľom na ostatné, v súčasnosti platné subjekty, ktoré sú súčasťou rozpočtu verejnej správy Slovenskej republiky.

V závere učebnice sú uvedené prílohy na ilustráciu rozpočtovej praxe a politiky, ktoré vhodne poslúžia aj ako pomôcka pri štúdiu uvedenej problematiky. Konkrétne sa jedná o vzor Rozpočtu verejnej správy Slovenskej republiky na roky 2010-2012, Štátneho rozpočtu Slovenskej republiky na rok 2010 a vybraného obecného rozpočtu na rok 2010 v členení na daňové a nedaňové príjmy.

Autorom sa úspešne podarilo objasniť problematiku verejných rozpočtov s dôrazom na štátny rozpočet ako strategický nástroj vlády v procese tvorby, rozdeľovania a používania verejných financií. Vďaka jasnému a zrozumiteľnému textu je publikácia prístupná aj

študentom iných študijných programov či odborov a tiež širokej verejnosti. Krok po kroku prechádza zložitou problematikou, ktorá je vhodnou formou obsiahnutá v rámci jedného komplexu, čím prináša ucelený pohľad na rozpočtovú politiku v podmienkach Slovenskej republiky. Snahou autorov tak je priblížiť rôznorodosť, členitosť a vzájomné väzby rozpočtov na rôznych úrovniach, podnietiť diskusiu a vyvolať hlbší verejný záujem o danú problematiku.

SVETOVÉ INPUT-OUTPUT TABUĽKY A ICH MOŽNÉ VYUŽITIE V PRAXI

WORLD INPUT-OUTPUT TABLES AND THEIR USE IN PRACTICE

Martin Lábaj¹

Abstrakt

V príspevku sa zaoberáme svetovými input-output tabuľkami a ich možným využitím pri ekonomických analýzach s dôrazom na štrukturálne súvislosti v ekonomike. Tieto tabuľky boli nedávno publikované ako výstup projektu 7. rámcového programu financovaného Európskou komisiou a poskytujú užitočný zdroj údajov pre analýzy. V príspevku sa snažíme poukázať na rozdiely v svetových input-output tabuľkách v porovnaní so štandardnými národnými tabuľkami. Pozornosť venujeme najmä novým možnostiam ich využitia, ktoré vyplývajú zo vzájomnej previazanosti medzi krajinami a z rozšírenie údajov o importe a exporte podľa krajín pôvodu a určenia.

Abstract

In this article we deal with a world input-output tables and with their use in economic analyses with an emphasis on structural interdependencies in economy. These tables has been published recently as a part of the project of the 7th Framework Program of the European Commission and they are a useful source of data for analyses. In this article we try to show the differences between world input-output tables and standard national tables. We focus on the new possibilities of their use that are based on the interconnections among countries and their augmentation of import and export data according to home and host countries.

Kľúčové slová

svetové input-output tabuľky, štrukturálna analýza, štruktúra ekonomiky

Keywords

world input-output tables, structural analysis, economic structure

Úvod

Ekonomické modely nám umožňujú lepšie vystihnúť kvantitatívnu a kvalitatívnu stránku komplexných sociálno-ekonomických procesov. Pri tvorbe hospodárskej politiky však často okrem kvalitatívnej výpovede, potrebujeme mať predstavu o veľkosti jednotlivých efektov. Poznať kvantitatívnu stránku je dôležité napríklad pri protichodných efektoch, aby sme vedeli povedať, ktorý z nich je silnejší a preváži. Kvantitatívna analýza je však obmedzená dostupnosťou údajov, ktorými môžeme ekonomické modely naplniť. Jedným z obmedzení výskumu vzájomných štrukturálnych väzieb medzi krajinami bola donedávna absencia input-output tabuľiek, v ktorých by bol zahraničný obchod vo svetovej ekonomike prepojený podľa

¹ Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

krajín pôvodu a určenia. Čoraz významnejší vplyv globalizácie na vývoj jednotlivých národných ekonomík viedol k tomu, že Európska komisia podporila projekt 7. rámcového programu, ktorý viedol k zostaveniu svetovej input-output databázy (WIOD). V predložennom príspevku sa zaoberáme svetovými input-output tabuľkami (WIOT), ktoré tvoria ich podstatnú časť, pričom sa snažíme poukázať jednak na rozdiely so štandardnými národnými input-output tabuľkami ako aj na ich možné využitie v praxi.

Svetové input-output tabuľky

Tvorcovia hospodárskej politiky sú čoraz častejšie konfrontovaní s protichodnými cieľmi sociálno-ekonomického a environmentálneho rozvoja. Narastajúci význam globálnej previazanosti prostredníctvom medzinárodného obchodu a technologického rozvoja je spojený so zvýšenými rozdielmi medzi krajinami ako aj medzi rôznymi skupinami ľudí vo vnútri krajín. Súčasný rozvoj má globálny charakter a akákoľvek analýza jeho príčin a efektov potrebuje vziať do úvahy dynamickú previazanosť a vzájomné väzby medzi krajinami a jednotlivými odvetviami. Aj z týchto dôvodov podporila Európska komisia projekt „The World Input Output Database (WIOD)“ so začiatkom realizácie v roku 2009, v rámci 7. rámcového programu a tematickej oblasti 8 (sociálno ekonomický rozvoj). Jedným z hlavných výstupov boli svetové input-output tabuľky (WIOT), ktoré umožňujú analyzovať efekty vyplývajúce z globalizácie a to najmä vo vzťahu k rôznym podobám medzinárodného obchodu, tlakom na životné prostredie a vo vzťahu k sociálno-ekonomickému rozvoju ako takému.

Databáza pokrýva 27 krajín Európskej únie a 13 ostatných významných krajín svetovej ekonomiky¹ od roku 1995 do roku 2009².

Štruktúra svetových input-output tabuliek

Svetové input-output tabuľky vychádzajú z národných symetrických tabuliek, resp. z ich štruktúry. Zjednodušená národná symetrická input-output tabuľka je uvedená nižšie. Skladá sa z niekoľkých blokov, a to z tabuľky medzispotreby, tabuľky konečného použitia a tabuľky pridanej hodnoty. V bloku medzispotreby sú zachytené medziodvetvové toky tovarov a služieb. Jednotlivé prvky nám udávajú, aké vstupy boli spotrebované pri produkcii jednotlivých odvetví. V tabuľke konečného použitia je zachytené domáce konečné použitie (konečná spotreba domácností, konečná spotreba neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, konečná spotreba verejnej správy, tvorba hrubého fixného kapitálu a zmena stavu zásob) a export tovarov a služieb. Súčet prvkov v riadu sa rovná celkovej produkcii danej ekonomiky. Pod tabuľkou medzispotreby sa nachádza blok pridanej hodnoty. Vo verzii symetrických input-output tabuliek (Verzia B), tak ako sú uvedené v tabuľke, je osobitne vyčlenený dovoz tovarov a služieb pre produkciu jednotlivých odvetví. Okrem toho rozlišujeme priamy dovoz pre konečné použitie, ktorý sa nachádza pod príslušným blokom. V tabuľke pridanej hodnoty predstavujú jednotlivé riadky jej zložky, pričom z tohto bloku môžeme vyčítať, aká pridaná hodnota (a jej zložky) bola vyprodukovaná v jednotlivých odvetviach. Súčet prvkov v stĺpci sa musí rovnať celkovej produkcii odvetvia, tzn. že keď sú tabuľky správne vybilancované, musí sa súčet prvkov v riadku rovnať súčtu prvkov v príslušnom stĺpci (odtiaľ názov symetrické input-output tabuľky).

¹ Kanada, USA, Brazília, Mexiko, Čína, India, Japonsko, Južná Kórea, Austrália, Taiwan, Turecko, Indonézia a Rusko.

² Databáza je voľne dostupná na stiahnutie na tejto webovej stránke: <http://www.wiod.org/database/index.htm>.

Tabuľka 1**Zjednodušená národná symetrická input-output tabuľka**

	Odvetvia	Konečné použitie		Spolu
Odvetvia	Medzispotreba	Domáce konečné použitie	Export	Celková produkcia
	Dovoz			
	Pridaná hodnota			
	Celková produkcia			

Zdroj: Timmer, M. P. et al., 2012b, s. 63, vlastné spracovanie.

Svetové input-output tabuľky rozširujú jednotlivé bloky a poskytujú tak podrobnejšie informácie o medziodvetvových tokoch a tokoch tovarov a služieb pri konečnom použití. Spôsob ich zostavenia bol podobný, ako pri zostavovaní regionálnych input-output tabuliek v rámci národných input-output tabuliek (Miller – Blair, 2009).

Na základe zjednodušenej svetovej input-output tabuľky pre tri regióny zobrazenej v tabuľke je možné vystihnúť jej hlavné aspekty a prednosti v porovnaní s národnými input-output tabuľkami. Hlavný rozdiel spočíva v tom, že pri národných input-output tabuľkách nie je určená krajina pôvodu (pri dovoze tovarov a služieb do medzispotreby a konečného použitia) a taktiež nie je určená krajina určenia pri exporte tovarov a služieb z domácej ekonomiky.

Tabuľka medzispotreby je v uvedenej tabuľke rozšírená a zostavená pre tri krajiny, ktoré sa nachádzajú tak v riadkoch ako aj v stĺpcoch tejto matice. S národnými tabuľkami medzispotreby sú totožné tabuľky na hlavnej diagonále, ktoré predstavujú medzispotrebu domácej produkcie v národnej ekonomike. Na rozdiel od národnej input-output tabuľky poskytuje informáciu o pôvode dovozu do medzispotreby, ktorý je špecifikovaný podľa jednotlivých krajín. Tabuľka, ktorá sa nachádza v druhom riadku a prvom stĺpci matice medzispotreby nám napríklad udáva odvetvovú štruktúru dovozu z krajiny B pre medzispotrebu v krajine A. Podobne môžeme interpretovať aj prvky v ostatných častiach matice medzispotreby. V bloku konečného použitia je na rozdiel od národnej input-output tabuľky rozčlenený export podľa toho, pre ktorú krajinu je určený a zároveň je z nej možné vyčítať, aká časť exportu smerovala do medzispotreby (v iných krajinách) a aká časť skončila v konečnom použití v inej krajine (ako priamy dovoz príslušnej krajiny určenia). Tabuľka v piatom stĺpci a prvom riadku napríklad udáva, aká časť exportu z krajiny A skončila v domácom konečnom použití krajiny B. Druhý stĺpec v prvom riadku nám zároveň ukazuje medzispotrebu exportu z krajiny A v krajine B. Blok pridanej hodnoty je rovnaký ako v národných input-output tabuľkách, keďže sa stále jedná o pridanú hodnotu vyprodukovanú na území danej krajiny v príslušných odvetviach. Súčet príslušných riadkov a stĺpcov je rovný celkovej produkcii jednotlivých odvetví v príslušnej krajine, čo je opäť vlastnosť totožná s národnými input-output tabuľkami.

Tabuľka 2

Zjednodušená svetová input-output tabuľka pre tri regióny

		Krajina A	Krajina B	Zvyšok sveta (ZS)	Krajina A	Krajina B	Zvyšok sveta	Spolu
		Medzispotreba	Medzispotreba	Medzispotreba	Domáce konečné použitie	Domáce konečné použitie	Domáce konečné použitie	
		Odvetvia	Odvetvia	Odvetvia				
Krajina A	Odvetvia	Medzispotreba domácej produkcie	Medzispotreba krajiny B z exportu krajiny A	Medzispotreba zvyšku sveta z exportu krajiny A	Konečné použitie domácej produkcie	Konečné použitie v B z exportu A	Konečné použitie vo zvyšku sveta z exportu A	Produkcيا v A
Krajina B	Odvetvia	Medzispotreba krajiny A z exportu krajiny B	Medzispotreba domácej produkcie	Medzispotreba zvyšku sveta z exportu krajiny B	Konečné použitie v A z exportu B	Konečné použitie domácej produkcie	Konečné použitie vo zvyšku sveta z exportu B	Produkcيا v B
Zvyšok sveta	Odvetvia	Medzispotreba krajiny A z exportu zvyšku sveta	Medzispotreba krajiny B z exportu zvyšku sveta	Medzispotreba domácej produkcie	Konečné použitie v A z exportu zvyšku sveta	Konečné použitie v B z exportu zvyšku sveta	Konečné použitie domácej produkcie	Produkcيا ZS
		Pridaná hodnota	Pridaná hodnota	Pridaná hodnota				
		Produkcيا v krajine A	Produkcيا v krajine B	Produkcيا vo zvyšku sveta				

Zdroj: Timmer, M. P. et al., 2012b, s. 63, vlastné spracovanie.

Tvorba svetových input-output tabuliek pozostávala z niekoľkých, na seba nadväzujúcich krokov. Odlišujú sa metódami, ktoré viedli ku konečnej podobe tabuliek. Išlo o tieto kroky:

1. Zbieranie pôvodných údajov a ich harmonizácia
2. Zostavenie časových radov tabuliek dodávok a použitia
3. Zostavenie tabuľky použitia dovozu a rozdelenie podľa krajiny pôvodu
4. Zostavenie svetových input-output tabuliek.

Pri zostavovaní WIOT bolo v prvom kroku dôležité, aby boli všetky využité údaje verejne dostupné, aby mohol používať WIOT vystopovať všetky kroky, ktoré boli použité ich zostavovaní. Základom pre WIOT boli štatistiky národných účtov, tabuľky dodávok a použitia a štatistika medzinárodného obchodu. Údaje boli harmonizované v odvetvovej klasifikácii a klasifikácii produktov v čase aj medzi krajinami. Keďže národné tabuľky dodávok a použitia nie sú dostupné pravidelne a často nie sú harmonizované v čase, bolo potrebné v druhom kroku vytvoriť časovo konzistentné tabuľky, vychádzajúc zo štatistiky národných účtov, pričom sa využila tzv. RAS-technika. Pre identifikáciu tokov medzi krajinami bola využitá databáza UN COMTRADE, pričom v poslednom kroku boli svetové tabuľky dodávok a použitia transformované na symetrické input-output tabuľky v rozmere odvetvia x odvetvia.

Maticový zápis svetových input-output tabuliek

Rozšírenie národných input-output tabuliek o podrobné medzinárodné toky tovarov a služieb vedie ku komplikovanejšiemu zápisu štandardného Leontiefovho modelu. Logická štruktúra modelu, ako aj jeho predpoklady a implikácie, zostávajú nezmenené. V tejto časti bude poukázané na hlavné rozdiely pri formálnom zápise modelu, ktorý je založený na svetových input-output tabuľkách, ako aj na interpretáciu jednotlivých prvkov matic, ktoré sú jeho súčasťou. Hlavným dôvodom je, že vzhľadom na uvedené rozšírenia pribudli v Leontiefovom modeli bloky, ktoré sa v pôvodnej verzii (čisto národnej) nenachádzajú. Pri formálnych zápisoch bude na ľavej strane uvedené štandardné značenie a na pravej strane značenie v súvislosti so svetovými input-output tabuľkami.

Vektor produkcie $\mathbf{x}$ zachytáva celkovú domácu produkciu jednotlivých tovarov i v krajine (regióne) r . Na rozdiel od štandardného vektora produkcie zachytáva domácu produkciu pre k krajín a môžeme ho zapísať nasledovne

$$\mathbf{x} = \{x_i\} = \begin{pmatrix} x_1 \\ \vdots \\ x_n \end{pmatrix} \quad |||| \quad \mathbf{x} = \{x_i^r\} = \begin{pmatrix} x_1^1 \\ \vdots \\ x_n^1 \\ \vdots \\ x_1^k \\ \vdots \\ x_n^k \end{pmatrix} \quad (1)$$

pričom jednotlivé prvky x_i^k ukazujú, aká bola celková domáca produkcia odvetvia i ($i=1, \dots, n$) v krajine (regióne) r ($r=1, \dots, k$). Podobným spôsobom je rozšírený vektor konečného použitia, ktorý zachytáva domáce konečné použitie výrobkov odvetvia i v krajine r . Formálne ho môžeme zapísať takto

$$\mathbf{y} = \{y_i\} = \begin{pmatrix} y_1 \\ \vdots \\ y_n \end{pmatrix} \quad |||| \quad \mathbf{y} = \{y_i^r\} = \begin{pmatrix} y_1^1 \\ \vdots \\ y_n^1 \\ \vdots \\ y_1^k \\ \vdots \\ y_n^k \end{pmatrix} \quad (2a)$$

V samotných WIOT nie sú, na rozdiel od národných input-output tabuliek, zachytené jednotlivé zložky domáceho konečného použitia, ale iba celkové domáce použitie podľa výrobkov jednotlivých odvetví. Zároveň v nich však pribudlo rozlíšenie konečného použitia v zahraničí (exportu) podľa krajiny určenia a domáce konečné použitie z dovozu podľa krajín (priamy dovoz do konečného použitia). Konečné použitie je potom zachytené v matici konečného použitia, ktorú môžeme formálne zapísať nasledovným spôsobom

$$\mathbf{Y} = \{y_i^{rs}\} = \begin{pmatrix} y_1^{11} & \cdots & y_1^{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ y_n^{11} & \cdots & y_n^{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ y_1^{k1} & \cdots & y_1^{kk} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ y_n^{k1} & \cdots & y_n^{kk} \end{pmatrix} \quad (2b)$$

kde y_i^{rs} sú jednotlivé prvky matice konečného použitia komodity i v krajine (región) s z produkcie krajiny r . Jednotlivé stĺpce tejto matice predstavujú domáce konečné použitie v danej krajine s . V prípade, ak $r=s$, môžeme hovoriť o domácom konečnom použití domácej produkcie jednotlivých komodít i . Jedná sa tak o súčet zložiek domáceho dopytu (konečná spotreba domácností, neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, konečná spotreba verejnej správy a tvorba hrubého kapitálu) v príslušnej krajine.

Domáce konečné použitie domácej produkcie je totožné so zápisom (2a), ak by sme jednotlivé pod-vektory v (2a) podľa krajín zapísali na hlavnú diagonálu matice $\mathbf{Y}$. V jednotlivých stĺpcoch matice $\mathbf{Y}$ je okrem konečného použitia domácej produkcie zachytené konečné použitie dovezenej produkcie z krajiny r (priamy dovoz z krajiny r). V riadkoch je okrem už opísaného konečného použitia domácej produkcie zachytený export domácej produkcie krajiny r do konečného použitia v krajine s .

$$\mathbf{Z} = \{z_{ij}\} = \begin{pmatrix} z_{11} & \cdots & z_{1j} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ z_{i1} & \cdots & z_{ij} \end{pmatrix} \quad \mathbf{Z} = \{z_{ij}^{rs}\} = \begin{pmatrix} z_{11}^{11} & \cdots & z_{1n}^{11} & z_{11}^{1k} & \cdots & z_{1n}^{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ z_{n1}^{11} & \cdots & z_{nn}^{11} & z_{n1}^{1k} & \cdots & z_{nn}^{1k} \\ \vdots & & \ddots & \vdots & & \vdots \\ z_{11}^{k1} & \cdots & z_{1n}^{k1} & z_{11}^{kk} & \cdots & z_{1n}^{kk} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ z_{n1}^{k1} & \cdots & z_{nn}^{k1} & z_{n1}^{kk} & \cdots & z_{nn}^{kk} \end{pmatrix} \quad (3)$$

Matica medzispotreby $\mathbf{Z}$ zachytáva v jednotlivých „sub-maticiach“ na hlavnej diagonále, t.j. ak $r=s$ použitie domácich produktov pri medzispotrebe v národnej ekonomike. Interpretácia týchto prvkov je rovnaká ako pri štandardných národných symetrických input-output tabuľkách vo Verzii B. Prvky v príslušných stĺpcoch (mimo uvedených sub-matic) nám udávajú, aký bol dovoz komodity i do odvetvia j z krajiny r do krajiny s . Z týchto údajov vieme napríklad vyčítať, aký bol dovoz strojov z Holandska pri výrobe automobilov na Slovensku. Pokiaľ sa pozrieme na prvky v jednotlivých riadkoch, môžeme z nich vyčítať, koľko produktov i exportovala krajina r do krajiny s pri produkcii tovarov odvetvia j . Matica medzispotreby v svetových input-output tabuľkách nám poskytuje veľmi podrobný opis tokov tovarov a služieb pri výrobe finálnych produktov a umožňuje nám skúmať vzájomné väzby medzi odvetviami navzájom, ako aj ich previazanie na konkrétne odvetvia v zahraničí.

Záver

V porovnaní so štandardnými input-output tabuľkami poskytujú svetové input-output tabuľky možnosť analyzovať komplexné vzťahy vo svetovej ekonomike a vystopovať výrobné reťazce medzi krajinami navzájom. Poskytujú nám napríklad možnosť merať pridanú hodnotu stelesnenú v tovarovej výmene alebo pridanú hodnotu priamo aj nepriamo stelesnenú v konečnej spotrebe v inej ako domácej krajine (Stehrer, 2012, s. 1). Okrem toho je možné, na základe WIOT, zostaviť nové ukazovatele konkurencieschopnosti a to z hľadiska globálneho hodnotového reťazca (Timmer et al, 2012, s. 2). Zhodnotenie dvoch rôznych perspektív, pri využití WIOT je možné nájsť napr. v štúdii (Los, 2012).

Svetové input-output tabuľky poskytujú jedinečnú príležitosť, zohľadniť pri ekonomických analýzach vzájomnú previazanosť jednotlivých ekonomík prostredníctvom medzinárodného obchodu s finálnymi produktmi ako aj výrobkami, ktoré sú určené pre ďalšie spracovanie (v medzispotrebe jednotlivých odvetví). Okrem priamych väzieb, umožňujú odhaliť aj nepriame vzťahy, ktoré nie sú na prvý pohľad zrejmé.

V období narastajúceho významu globalizácie a stále nových výzvach, ktoré si vyžadujú zohľadniť globálny kontext ekonomického vývoja, sú svetové input-output tabuľky veľmi užitočným nástrojom, nie len pri ekonomickej analýze, ale aj pri tvorbe hospodárskej politiky v jednotlivých krajinách. Pochopenie a odhalenia nepriamych efektov, ktoré vyplývajú z implementácie rôznych nástrojov hospodárskej politiky, umožňuje, aby sa jej tvorcovia aspoň z časti vyvarovali nezamýšľaným dôsledkom svojich rozhodnutí.

Použitá literatúra

- [1] Los, B. et al. 2012. *Trade Performance in Internationally Fragmented Production Networks: Concepts and Measures*. WOID Working Paper Series, WP No. 11, 2012.
- [2] Miller, R. E. – Blair P.D. 2009. *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*. 2nd Edition. Cambridge University Press, 2009.
- [3] Stehrer, R. 2012. *Trade in Value Added and the Value Added in Trade*. WOID Working Paper Series, WP No. 8, 2012.
- [4] Timmer, M. P. et al. 2012a. New measures of European Competitiveness: A Global Value Chain Perspective. WOID Working Paper Series, WP No. 9, 2012.
- [5] Timmer, M. P. et al. 2012b. *The World Input-Output Database (WIOD): Contents, Sources and Methods*. WOID Working Paper Series, WP No. 10, 2012.

Informácie o autorovi

Ing. Martin Lábaj, PhD.
Katedra hospodárskej politiky
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
02/6729 1444
labaj@euba.sk

CESTA REALIZÁCIE PODNIKATEĽSKÉHO NÁPADU OČAMI MLADÝCH PODNIKATEĽOV

THE REALIZATION WAY OF BUSINESS IDEA BY EYE OF THE YOUNG ENTREPRENEURS

Monika Sobeková Majková

Abstrakt

Začať podnikat' bez nápadu, je ako maľovať obraz bez predstavy. Len s dobrým podnikateľským nápadom sa dokážete presadiť na trhu a zabezpečiť svojej firme prosperitu. V príspevku sme skúmali cestu realizácie podnikateľského nápadu očami mladých podnikateľov. Poukázali sme na to, ako ich podnikateľské nápady vznikajú, akými kritériami ich posudzujú a či sa im ich podarí pretaviť do podnikateľského plánu alebo nie. Pri výskumných otázkach sme sledovali vplyv faktorov ako je pohlavie, vek, skutočnosť či podnikajú rodičia i vlastné predchádzajúce skúsenosti s podnikaním.

Abstract

To start a business without idea is as to paint a Picture without imagine. You can be successful only with a good business idea for sustainable development of company. The aim of the article is to show the realization way of business idea by eye of young entrepreneurs, to show how they ideas birth, by which criterias they reviewed them and if they create also business plan. In solving research questions we also see the impact of factors as the sex, age and the fact if the parents make a business and ownself experience with business.

Kľúčové slová

podnikateľský nápad, podnikateľský plán, mladí podnikatelia

Keywords

business idea, business plan, young entrepreneurs

ÚVOD

Začatie podnikania je väčšinou obtiažne, pokiaľ nemáte dostatok kapitálu na realizáciu svojho zámeru. Okrem kapitálu sú nevyhnutné aj skúsenosti, resp. aspoň dostatok informácií z oblasti, v ktorej sa chystáte podnikat'. Keďže sa mladí podnikatelia často ponosujú na problémy pri začatí ich podnikania, snažili sme sa sledovať a analyzovať prvé kroky, ktoré predchádzajú začatiu biznisu – zaujímalo nás, ako vznikajú podnikateľské nápady, aký je rozdiel medzi ohniskom vzniku nápadov u mužov a u žien a či ich ovplyvňuje skutočnosť, že rodičia potenciálnych podnikateľov podnikajú alebo nie. Po tom, ako objasníme proces vzniku podnikateľských nápadov u mladých podnikateľov, budeme zisťovať, ako ho posudzujú, na základe akých kritérií ho zhodnotia a rozhodnú sa, či sa doň pustia alebo nie. Zisťovali sme či na toto rozhodovanie pôsobia faktory ako je pohlavie, vek či predchádzajúce skúsenosti s podnikaním. Na záver budeme zisťovať, koľko z mladých podnikateľov svoj podnikateľský nápad dalo aj na papier a pripravili si podnikateľský plán.

1. TEORETICKÉ VYMEDZENIE SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Začať podnikat' bez podnikateľského nápadu, je ako začať maľovať obraz bez predstáv. Je to snáď nemožné. Základná predstava a prvý nápad utvárajú gro vášho podnikania. Pozornosť sa zvyčajne zameriava na získavanie finančných zdrojov, no mať dobrý nápad je na nezaplatenie. V prvej časti príspevku sa zvyčajne vymedzujú definície skúmanej problematiky z odbornej a vedeckej literatúry. My by sme v tejto stati chceli prezentovať skôr rady skúsených inštitúcií a odborníkov pre mladých podnikateľov, ako si správne vybrať podnikateľský nápad z celého množstva nápadov tak, aby si vybrali ten najvhodnejší, ako by ho mali posudzovať a čo všetko by mali do podnikateľského plánu, ktorý vlastne zavŕši ich podnikateľský nápad, zahrnúť.

Pomerne detailne sa aj radami čo robiť s podnikateľským nápadom zaoberá portál www.podnikajte.sk, ktorého autorom je Združenie mladých podnikateľov Slovenska (ZMPS). Štartovacím bodom každého nápadu je podľa nich riešenie nejakého problému. Inovácie sú neoddeliteľnou súčasťou ekonomiky založenej na vedomostiach a musia do viesť každé národné hospodárstvo k prosperite a zabezpečeniu udržateľného hospodárskeho rastu.¹ V dnešnej dobe, keď sa často hovorí o inovatívnych produktoch a službách, musíme uvažovať aj o inovatívnom podnikaní. Pôjde o nový spôsob výroby vybraného produktu, novú formu distribúcie alebo predaja či inovovaný dizajn. ZMPS odporúčať také nápady, ktoré bavia podnikateľov, pri ktorých využijú silné stránky a zdroje, ktoré majú k dispozícii. Dôležité je, že akýkoľvek nápad je v štádiu nápadu iba nepotvrdená hypotéza a bez realizácie ďalších krokov je predčasné sa do nich bezhlavo vrhnúť. Na začiatok sa odporúča zapísanie všetkých podnikateľských nápadov, ktoré vás napadnú. Tabuľka č. 1 znázorňuje postup zápisu.

Tabuľka č. 1 Zaznamenávanie nápadov

POPIS NÁPADU	
Projekt:	Názov projektu
Opis projektu:	Charakterizujte vašu myšlienku
Dátum:	Deň zaznamenania
ČO JE POTREBNÉ NA REALIZÁCIU	
Finančné zdroje:	Odhadnite finančné zdroje potrebné na realizáciu
Materiálne zdroje:	Odhadnite materiálne zdroje potrebné na realizáciu
Ľudské zdroje:	Odhadnite ľudské zdroje potrebné na realizáciu
Odôvodnenie zdrojov:	Odôvodnite potrebu uvedených zdrojov - najmä ich nutnosť a efektivitu
ADRESÁT - KLIENT - CIEĽOVÁ SKUPINA	
Kto	Definujte čo najpresnejšie, kto má byť adresátom alebo cieľovou skupinou
Využitie	Popíšte prínosy pre adresáta
Navrhovaná cena	Popíšte náklady pre adresáta

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov Slovenska. www.podnikajte.sk

¹ ANDRÁŠOVÁ, A. – STACHO, Z. – HAJNIK, B.: Inovácie – nevyhnutnosť pre trvalo udržateľné partnerstvo. In: Interakcia masmediálnej a marketingovej komunikácie. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s. 32. ISBN 978-80-8105-161-6.

Po tom, ako si nápady mladý potenciálny podnikateľ zaznamená, mal by pri nich posúdiť minimálne tieto kritériá:

- aký majú úžitok pre zákazníka, pretože základom je spokojný zákazník, nie dokonalý produkt,
- trhovú potenciál – mal by zistiť, aký veľký je trh, kto bude koncovým zákazníkom, určiť trhové segmenty, cenu, odbyť a distribúciu,
- potreba zdrojov – je veľmi dôležité zistiť či má podnik dostatok financií na vývoj výrobku a jeho efektívnu výrobu. Podľa ZMPS je častým charakteristickým znakom niektorých neúspešných začínajúcich podnikateľov podcenenie nárokov na zdroje,
- ekonomická efektívnosť – musíme si ujasniť, ako bude produkt zarábať a či sa nápad vôbec oplatí realizovať,
- konkurencieschopnosť – aby sme prežili, musí byť náš výrobok konkurencieschopný, ideálne je, ak dokážeme konkurenciu poraziť. Pred pustením sa do podnikania je dôležité zvážiť výhody a nevýhodu produktu alebo služby,
- riziko – podnikanie je síce spojené s dosiahnutím vysokých ziskov, no veľmi rýchlo sa môžeme stretnúť aj s neúspechom. Zváženie možných rizík a pravdepodobnosti ich nastania je preto nevyhnutným predpokladom začatia podnikania.

2. METODIKA VÝSKUMNEJ PRÁCE

Počas roku 2011 sme spolu so Združením mladých podnikateľov realizovali online dotazníkový prieskum medzi mladými podnikateľmi a potenciálnymi podnikateľmi, ktorý bol financovaný organizáciou Iuventa. Prieskum bol zameraný na identifikáciu potrieb mladých podnikateľov a ich prekážok pri podnikaní. Išlo o internetový dotazník, čiže výber respondentov bol náhodný. Čiastočne bol však ovplyvnený faktom, že v skupine mladých ľudí nepodnikateľov boli najmä mladí ľudia, ktorí by chceli začať podnikáť. Respondentov bolo 1232, z toho 324 mladých podnikateľov a 908 nepodnikateľov – mladých ľudí, ktorí môžu byť však potenciálnymi podnikateľmi. V tejto časti príspevku budeme analyzovať výberový podsúbor mladých podnikateľov, pretože nás zaujímalo, ako sa rodia nápady v hlave mladých podnikateľov a ako s nimi pracujú až do tvorby podnikateľského plánu.

Vo výskume sme teda vyselekovali dva výberové podsúbory – mladí podnikatelia a mladí ľudia, ktorí zatiaľ nepodnikajú. U mladých podnikateľov sme sa snažili zistiť bariéry, ktorými sa pri podnikaní stretávajú a v druhej skupine nepodnikateľov sme zisťovali, aký je ich postoj k podnikaniu, prečo by chceli začať podnikáť a prečo nie, ako vnímajú podmienky podnikania na Slovensku, atď.

Rozdelenie základného súboru je nasledovné: z celkového počtu podnikateľov fyzických osôb – ktorých je viac ako 400 000, je 29 % mladých podnikateľov do 34 rokov. Vek sme schopní zisťovať iba u fyzických osobách, keďže v prípade kapitálových spoločností môže byť zakladateľov viacero. Údaje ukazujú, že základný súbor mladých podnikateľov na Slovensku predstavuje 120 tisíc osôb. Ako sme uviedli vyššie, náš výberový súbor obsahoval 324 respondentov, čo je 0,3 % podiel základného súboru. Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania ďalej uvádza, že v súbore fyzických osôb podnikateľov vo

veku do 34 rokov sú z pohľadu rodovej štruktúry muži zastúpení 76,70 % a ženy 23,30 %. V našom výberovom súbore sú muži zastúpení 64,20 %, na ženy pripadá 35,80 %.

Tabuľka č. 2: Regionálna štruktúra základného a výberového súboru

Kraj	Výberový súbor		Základný súbor*	Rozdiel
	Počet respondentov	% respondentov	% podnikov	% podnikov
Bratislavský	92	28,40%	34,70%	- 6,30%
Žilinský	52	16,05%	9,40%	+ 6,65%
Prešovský	38	11,73%	9,20%	+ 2,53%
Košický	37	11,42%	10,30%	+ 1,12%
Trenčiansky	34	10,49%	8,30%	+ 2,29%
Banskobystrický	31	9,57%	8,80%	+ 0,77%
Nitriansky	21	6,48%	10,00%	- 3,52%
Trnavský	19	5,86%	9,20%	- 3,34%

*rozdelenie podnikov podľa kraja, v ktorom sídlia. Zdroj NARMSP

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov: Prieskum potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, podporené Iuventou

Pri porovnaní rozdelenia základného a výberového súboru z geografického hľadiska, možno povedať, že rozdiely nie sú príliš významné. Údaje sú zobrazené v tabuľke 2. Pri zohľadnení faktu, že sme nijako respondentov neovplyvňovali, aby sa do internetového prieskumu zapojili, alebo nie, vzorka pomerne dobre kopíruje geografické rozdelenie základného súboru.

Iné porovnanie základného a výberového súboru sme nedokázali pripraviť z dôvodu nedostatočných štatistických údajov základného súboru podnikov. Štatistický úrad nedefinuje podiel mladých podnikateľov na jednotlivých právnych formách právnických osôb, iba fyzických osôb. Skutočný stav sa môžeme pokúsiť iba odhadnúť. V základnom súbore máme 106017 spoločností s ručením obmedzeným a 392 841 živnostníkov. V skupine fyzických osôb máme asi tretinu mladých podnikateľov, môžeme predpokladať, že podobný podiel bude aj v skupine právnických osôb. Číže základný súbor obsahuje cca 30 % podnikateľov do 34 rokov. V našom výberovom súbore ich bolo cca 48 %.

3. VÝSLEDKY VÝSKUMNEJ PRÁCE A DISKUSIA

Pre zistenie výskumných otázok sme dopytovali skupinu mladých podnikateľov, v ktorej vlastne všetci prešli procesom kreovania a výberu podnikateľského nápadu a jeho pretavenia do podnikateľského plánu. Prvá oblasť, ktorá nás zaujímala bola, ako vznikol podnikateľský nápad. Výsledky, aj v členení podľa pohlavia, zobrazuje tabuľka č. 3.

Až viac ako 45 % respondentov uviedlo, že ich k podnikateľskému nápadu priviedli predchádzajúce pracovné skúsenosti. Druhým najčastejším motívom bol koníček alebo hobby. Až viac ako štvrtina začala poskytovať služby, ktoré dovtedy robili ako zamestnanie a 16 % napodobnilo produkt, ktorý videli v zahraničí. Významný impulz k podnikaniu poskytli mladým podnikateľom ľudia v ich okolí, motivovali podnikateľ až takmer 24 % respondentov.

Tabuľka č. 3: Ako vznikol Váš podnikateľský nápad?

Odpoveď	Muži v %	Ženy v %	Celkom v %
K podnikateľskému nápadu ma priviedli predchádzajúce pracovné skúsenosti	49,52%	37,07%	45,06%
K podnikateľskému nápadu ma priviedol môj koníček	39,90%	22,41%	33,64%
Začal/a som poskytovať služby, ktoré som dovtedy vykonával/a ako zamestnanec	25,48%	28,45%	26,54%
K podnikaniu ma priviedli ľudia v mojom okolí	22,12%	26,72%	23,77%
Videl/a som podobný produkt v zahraničí a snažil/a som sa ho napodobniť	13,94%	20,69%	16,36%
K podnikaniu som sa dostal/a vďaka mojím spoločníkom, ktorí ma oslovili	11,54%	9,48%	10,80%
K podnikaniu som sa dostal/a náhodou	11,06%	12,93%	11,73%
Iné	7,21%	12,07%	8,95%

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov: Prieskum potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, podporené Iuventou

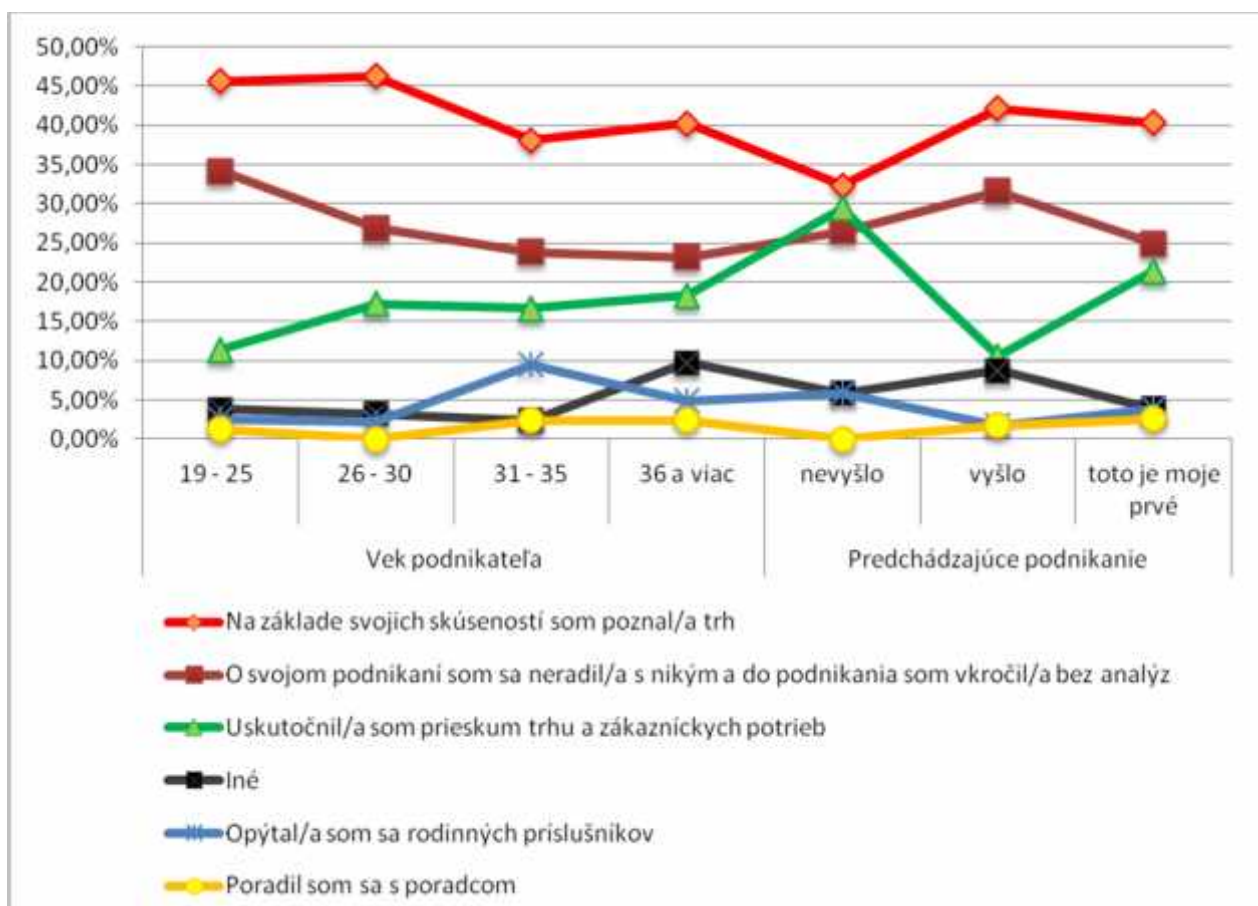
Sledovali sme aj rozdiely medzi mužmi a ženami. Muži oveľa častejšie komercionalizujú svoj koníček ako ženy, zatiaľ čo mužov bolo takmer 40 %, žien iba 22,41 %, čiže takmer o polovicu menej. Ženy takisto na rozbeh svojho podnikania v menšej miere využívajú predchádzajúce pracovné skúsenosti ako muži (37,07 oproti 49,52%).

Dobrym rozlišovacím kritériom impulzov k podnikaniu sa ukázalo rodinné podnikateľské zázemie. Respondenti, ktorí majú aspoň jedného rodiča podnikateľa uvádzajú za druhý najčastejší impulz k podnikaniu motiváciu od ľudí vo svojom okolí (32,17 %), zatiaľ čo v skupine, kde rodičia nie sú podnikatelia to bolo iba 19,14 %. Ľudia, ktorí majú jedného z rodičov podnikateľov majú oveľa vyššiu odvahu realizovať podnikateľský nápad a často napodobňujú podnikateľské nápady zo zahraničia – 24,35 %, zatiaľ čo v porovnaní s rodičmi nepodnikateľmi je to iba 11,96 %. Tí respondenti, ktorých rodičia nepodnikajú častejšie začínajú komercionalizovať svoje záľuby – až 39,23 %, v porovnaní s druhou skupinou, ktorá má rodiča podnikateľa, kde ich je iba 23,48 %.

V teoretickej časti sme uviedli, čo všetko by mali budúci podnikatelia zohľadňovať pri výbere podnikateľského nápadu. Teraz uvádzame skutočnosť – čo zohľadňovali na začiatku mladí podnikatelia, keď začínali podnikat'. Z výsledkov vyplýva, že súčasní mladí podnikatelia najčastejšie posudzovali na začiatku ekonomické parametre svojho podnikateľského nápadu. Bolo ich až 39,81 %. Zaujímavé je, že s poradcom sa radilo iba 2,16 %. Keď sa pozrieme nižšie na graf 1 zistíme, že s poradcom sa častejšie radia mladí ľudia, pre ktorých išlo o prvé podnikanie ako tí, ktorí už síce podnikali, ale neúspešne.

Pri sledovaní rozdielov medzi mužmi a ženami sme zistili, že muži častejšie posudzujú ekonomické parametre a myslia si, že ich skúsenosti o trhu sú dostatočné v porovnaní so ženami (41,38 % vs. 36,21 %) a ženy zase častejšie uskutočňujú prieskum trhu a zákazníckych potrieb ako muži (24,14 % vs. 18,27 %). Ženy oveľa viac dbajú na názory svojich rodinných príslušníkov – až o 5 % viac žien ako mužov sa ich pýtalo na názor a častejšie sa aj radia s poradcami.

Graf č. 1: Ako ste posudzovali Váš podnikateľský nápad?

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov: Prieskum potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, podporené Iuventou

Graf 1 ukazuje, že čím má podnikateľ viac rokov, tým sa na podnikanie pripravuje odbornejšie. Podnikatelia, ktorí boli v predchádzajúcom podnikaní neúspešní, si tentokrát výrazne dávajú záležať na prieskume trhu a zákazníckych potrebách a menej sa spoliehajú na svoje skúsenosti, pravdepodobne preto, že ich podnikanie nedopadlo dobre. Naopak, podnikatelia, ktorí boli v predchádzajúcom podnikaní úspešní oveľa menej realizujú prieskum trhu a viac sa spoliehajú na svoje dovtedy úspešné skúsenosti.

Posledná oblasť, ktorá nás zaujímala bolo, či sa respondentom podarilo pretaviť podnikateľský nápad do podnikateľského plánu. Z výsledkov tabuľky 4 je zrejmé, že ženy sa pripravujú poctivejšie na podnikanie. Až o 10 % viac mužov nemalo podnikateľský plán v porovnaní so ženami. Jedna pätina mužov, čo mala podnikateľský plán zostrojený si myslí, že mu aj v skutočnosti pomohla, zatiaľ, čo 17 % si myslí, že im nepomohol. V skupine žien si až takmer tretina myslí, že im pomohol a iba 15,52 % uvádza, že aj keď ho mali, nepomohol im. Zdá sa, že pre ženy je podnikateľský plán dôležitejší a dokáže im viac pomôcť.

Celková príprava vyzerá tak, že tretina 35,80 % respondentov začína podnikat' bez podnikateľského plánu a 23,46 % začína podnikat' iba s jeho vybranými časťami. Podnikateľský plán určite má svoj zmysel, sami vidíme, že pomohol 24,07 % respondentom a zbytočný bol len pre 16,67 % mladých podnikateľov.

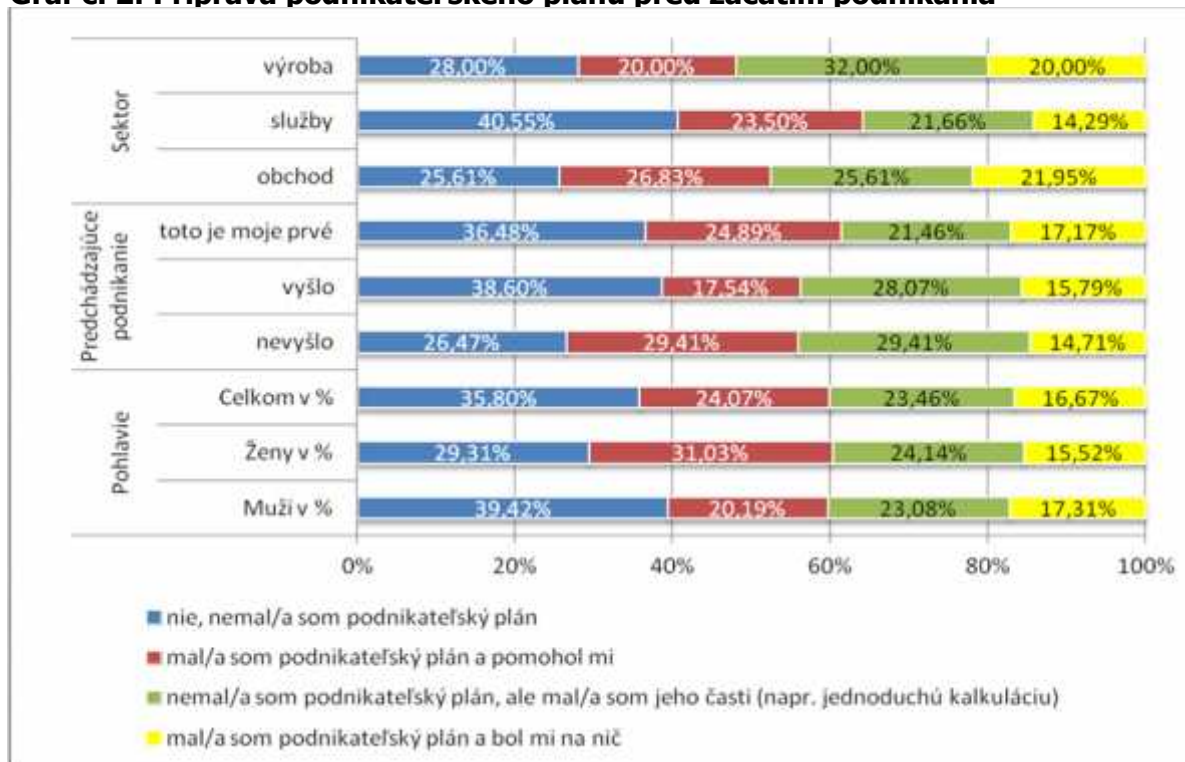
Tabuľka č. 4: Príprava podnikateľského plánu pred začatím podnikania

Odpoveď	Muži v %	Ženy v %	Celkom v %
nie, nemal/a som podnikateľský plán	39,42%	29,31%	35,80%
mal/a som podnikateľský plán a pomohol mi	20,19%	31,03%	24,07%
nemal/a som podnikateľský plán, ale mal/a som jeho časti (napr. jednoduchú kalkuláciu)	23,08%	24,14%	23,46%
mal/a som podnikateľský plán a bol mi na nič	17,31%	15,52%	16,67%

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov: Prieskum potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, podporené Iuventou

Graf 2 sleduje aj iné kritériá pri príprave podnikateľského plánu - zohľadňuje sektor podnikania, skúsenosti s predchádzajúcim podnikaním a už spomínané pohlavie. V sektore služieb začína takmer dvojnásobok mladých ľudí podnikat' bez podnikateľského plánu v porovnaní s výrobou a obchodom. Trúfajú si bez neho začať podnikat' častejšie ľudia, ktorí majú pozitívne skúsenosti s podnikaním a podľa pohlavia až o 10 % častejšie muži ako ženy.

Graf č. 2: Príprava podnikateľského plánu pred začatím podnikania

Zdroj: Združenie mladých podnikateľov: Prieskum potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, podporené Iuventou

Záver

Dostali sme stručný prehľad o tom, ako sa u mladých slovenských podnikateľov tvoria nápady na podnikanie, ako ich posudzujú a či ich pretavujú aj do podnikateľských plánov. Zistili sme, že viac ako 45 % respondentov k podnikateľskému nápadu priviedli predchádzajúce pracovné skúsenosti. Druhým najčastejším motívom bol koníček alebo hobby. Až viac ako štvrtina začala poskytovať služby, ktoré dovtedy robili ako zamestnanie a 16 % napodobnilo produkt, ktorý videli v zahraničí. Významný impulz k podnikaniu poskytli mladým podnikateľom ľudia v ich okolí, motivovali podnikat' až takmer 24 % respondentov.

Pri sledovaní rozdielov medzi mužmi a ženami sme zistili, že muži častejšie posudzujú ekonomické parametre a myslia si, že ich skúsenosti o trhu sú dostatočné v porovnaní so ženami (41,38 % vs. 36,21 %) a ženy zase častejšie uskutočňujú prieskum trhu a zákazníckych potrieb ako muži (24,14 % vs. 18,27 %). Ženy oveľa viac dbajú na názory svojich rodinných príslušníkov – až o 5 % viac žien ako mužov sa ich pýtalo na názor a častejšie sa aj radia s poradcami.

Celková príprava vyzerá tak, že tretina 35,80 % respondentov začína podnikat' bez podnikateľského plánu a 23,46 % začína podnikat' iba s jeho vybranými časťami. Podnikateľský plán určite má svoj zmysel, sami vidíme, že pomohol 24,07 % respondentom a zbytočný bol len pre 16,67 % mladých podnikateľov. V sektore služieb začína takmer dvojnásobok mladých ľudí podnikat' bez podnikateľského plánu v porovnaní s výrobou a obchodom. Trúfajú si bez neho začat' podnikat' častejšie ľudia, ktorí majú pozitívne skúsenosti s podnikaním a podľa pohlavia až o 10 % častejšie muži ako ženy.

Zisťujeme, že kritériá ako je pohlavie, vek, predchádzajúce skúsenosti s podnikaním či dokonca domáce podnikateľské prostredie naozaj hrajú rolu v tom, ako sa mladý človek pustí do podnikania – či s odvahou a aj bez plánov, alebo pomaličky a s dôkladnou prípravou. Mladí podnikatelia aj budúci podnikatelia majú často záujem o mentoring. Aj táto téma by mala byť jeho súčasťou, aby im vniesla viac svetla do problematiky realizácie vlastných podnikateľských nápadov.

Použitá literatúra:

- [1] ANDRASOVA, A., STACHO, Z., HAJNIK, B.: Inovácie - nevyhnutnosť pre trvalo udržateľné partnerstvo. In: Interakcia masmediálnej a marketingovej komunikácie : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Nové trendy v marketingu - úloha marketingu v čase hospodárskej krízy. Smolenice, 3.-4.11.2009. - Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010. - ISBN 978-80-8105-161-6. - S. 29-33
- [2] BARROW, C. 1996. *Základy drobného podnikania*. Praha: Grada Publishing, 1996. ISBN 80-7169-232-8.
- [3] CIBÁKOVÁ, V., STRÁŽOVSKÁ, E. 1996. *Podnikanie v službách a obchode*. Bratislava: SOFA, 1996. ISBN 80-85752-17-4.
- [4] MAJTÁN, Š. 2005. *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava: Sprint vrfa, 2005. ISBN 80-89085-46-6.
- [5] NADSME. 2010. Správa o stave malého a stredného podnikania v SR za rok 2010.
- [6] PORVAZNÍK, J. 1996. *Manažment malého podnikania*. Metodická príručka. Bratislava: ÚDVEM pri EÚ, 1996. ISBN 80-225-0761-X.

[7] SLÁVIK, S. 1999. Strategické riadenie podniku. Bratislava, Sprint vŕa, 1999. ISBN 80-88848-41-05.

[8] Štatistický úrad SR

[9] www.podnikajte.sk

[10] ZDRUŽENIE MLADÝCH PODNIKATEĽOV SLOVENSKA (ZMPS): Prieskumu potrieb mladých podnikateľov a prekážok v ich podnikaní, 2011, Bratislava.

Informácie o autorovi:

Ing. Monika Sobeková Majková, PhD.

Zamestnávateľ: Paneurópska vysoká škola, Fakulta ekonómie a podnikania

Pracovné zaradenie: vysokoškolský pedagóg predmetov: Hodnotenie podniku, Podnikové financie, Manažérske simulačné cvičenia

Odborné zameranie autora: problematika financovania podnikov, malé a stredné podnikanie

Kontakt: monika.majkova_sobekova@uninova.sk

Komparácia finančných systémov vo vybraných európskych krajinách v historickom kontexte

Comparing of financial systems in selected European countries in historical context

Peter Baláži

Abstrakt

Predkladaný článok sa zaoberá porovnávaním vývoja finančných systémov vybraných krajín Európskej únie so zreteľom na vývoj štátneho rozpočtu v daných krajinách. Osobitnú pozornosť článok venuje príjmom a výdavkom štátneho rozpočtu ako aj vývoju daňových sústav v týchto krajinách.

Abstract

The present article deals with the comparison of the development of financial systems in selected countries of the European Union with regard to the development of the national budget in these countries. Article pays special attention to the income and expenditure of the state budget as well as the development of tax systems in these countries.

Kľúčové slová:

finančný systém, daňová sústava, daň, štátny rozpočet, rozpočtová sústava.

Keywords:

financial system, tax system, tax, state budget, the budget system.

Úvod

Lepšie pochopenie súčasnej ekonómie sa nepochybne nezaobíde bez poznania historických prameňov a okolností, ktoré formovali ekonomické myslenie v rôznych etapách vývoja ľudskej spoločnosti. Štúdium dejín ekonomických teórií umožňuje hlbšie pochopiť ekonomické ale aj mimoekonomické dianie vo svete, ktorého každodennými svedkami sme aj my. Rovnako ako v ostatných spoločenských vedách, existujú aj v ekonómii vedľa seba rôzne teoretické koncepty a názory, ktoré v rôznej miere a forme prenikli do našich každodenných životov. Ekonomické smery, ktoré podľa môjho názoru v nemalej miere vyústili do

ekonomickej reality akú ju poznáme v súčasnosti, sa stali predmetom tohto príspevku. Sústreďujeme sa najmä na vývoj rozpočtovej sústavy a štátneho rozpočtu vo vybraných krajinách vzhľadom k tomu, že je to najpodstatnejšia finančno- ekonomická kategória verejných financií a dane sprevádzajú každého človeka celý jeho produktívny život.

Historické korene rozpočtu v Nemeckej ríši

Nemecký vývoj bol poznačený rivalitou medzi ríšou a nemeckými štátmi. Od roku 962, kedy vznikla, až do zániku v roku 1806, nikdy nebola jednotným územným štátom, ale personálnym štátnym zväzkom. Takéto rozčlenenie sa prejavilo aj vo vývoji štátneho finančného hospodárstva. Majitelia lén, privilégií, úradov a ríšske mestá mali rozsiahlu samostatnosť a nezávislosť, čím sa podieľali na správe, nákladoch a výdavkoch ríše, nie však z titulu podriadenosti, ale na podklade neprekročiteľných hraníc súhlasu a dorozumenia. Táto myšlienka bola základom starej germánskej spolkovej štruktúry.

Výdavky a náklady ríše boli pôvodne hradené z korunných majetkov a príjmov plynúcich z rôznych regálov. Na začiatku obdobia ríše panovali naturálne dávky a dary, či už dobrovoľné alebo vynútené, ktoré boli poskytnuté cisárovi. Až neskôršie pribúdajú peňažné príjmy z rôznych titulov, napr. z prevodu pozemkov, z predaja a zálohy korunného majetku. S pravidelnými príjmami, podobajúcimi na dane, sa stretávame pomerne neskoro. O vlastnej daňovej politike môžeme hovoriť až od 15. storočia. Vtedy boli zavedené spoločný pfeňning, ktorý predstavoval daň z majetku a matrikulárne príspevky.¹ V 16. storočí cisár chcel zaviesť hraničné clo na posilnenie finančného postavenia ríše, ale stretol sa s tvrdým odporom miest, čo nevedel prekenuť. Po Tridsaťročnej vojne, v období 17. a 18. storočia, sa ríšske financie ďalej nevyvíjali, akákoľvek iniciatíva s konečnou platnosťou prešla do právomoci teritoriálnych štátov.

Od roku 1618 osobitné postavenie si postupne vydobylo Prusko, ktoré od roku 1701 sa stalo kráľovstvom. Počas vojen získalo nové územia a po prvýkrát sa pokúsilo o prevzatie celkovej moci v Nemecku v roku 1850. Úspešný bol ale len druhý pokus počas Bismarckovej vlády, kedy sa Nemecké cisárstvo vyznačovalo silným prušiacim militarizmom a tuhým byrokratizmom. V tomto období bola zostavená, okrem finančných správ jednotlivých spolkových štátov aj ríšska finančná správa, v určitom členení výdavkov a príjmov podľa príslušných úprav Ríšskej ústavy. Finančné potreby boli determinované prevedenými úlohami na ríšu, medzi ktoré patrili vojenský etát (rozpočet na vojnu a námorníctvo), koloniálny etát a od roku 1880 i sociálne zabezpečenie centrálneho byrokratického aparátu a vojenského dôstojníckeho zboru. Významnú položku tvorila aj ríšska dlhová služba. Rastúce náklady na centrálne inštitúcie nezakrývali príjmy z daní, čo malo za následok postupné zadlžovanie sa od roku 1877 až do Prvej svetovej vojny.

Hlavnými zdrojmi príjmov boli clá, všeobecná spotrebná daň a podnikové príjmy pôšt a telegrafov. Medzi príjmy patrili aj matrikulárne príspevky, ktoré odvádzali spolkové štáty podľa počtu obyvateľstva a rozpisu ríšskeho kancelára. Keďže financie aj napriek týmto príspevkom boli schodkové, začalo sa rozmýšľať o potrebe reformy ríšskych financií. „Reformné úsilie smerovali k vybudovaniu sústavy nepriamych daní.“² Podľa návrhov, priame dane by mali zostať v kompetencii spolkových štátov a mali by byť vytvorené ríšske monopoly. Táto koncepcia sa však neuskutočnila a po návrate k ochranným clám v roku 1879, sa zvýšil podiel spolkových štátov na príjmovej stránke finančného hospodárstva ríše. V roku 1906 bola zavedená dedičská daň a neskôr dávka na obranu, ktorá pozostávala z jednorazovej majetkovej dávky vo výške jednej miliardy Mariek, doplnená bežnou dávkou

¹ matrikulárny príspevok – takýmto príspevkom bol aj rímsky mesiac, určený na financovanie ríšskej vojny

² Chorváth, J. 1984. *Základy rozpočtového práva*. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. s. 20.

z prírastku majetku. Avšak ani tieto opatrenia nestačili na vyrovnanie ríšskeho finančného hospodárenia, pričom k jeho skutočnej reforme došlo až po prehranej Prvej svetovej vojne.

Finančné vzťahy v nemeckých teritoriálnych štátoch

„Nemecké kniežatstvá a ich vladári zakrývali finančné potreby jednak z vlastného pozemkového majetku, jednak zo získaných regálov a z naturálnych plnení, ako napríklad zo stavebných a ubytovacích služieb. Keď tieto príjmy nestačili, vystávala nástojčivo potreba ich dopĺňovať, čo si samo vynútilo vývojový prechod na daňový systém. Od 15. storočia mali pre jednotlivé kniežatá osobitný význam aj výnosy z baní na striebro.“¹

V Nemecku až do 19. storočia existoval finančný dualizmus, teda nemôžeme hovoriť o jednotnej finančnej sústave. Správa finančných zdrojov bola rozdelená medzi knieža a krajinské stavy. Existovali dve inštitúcie, ktoré boli autonómne a nezávislé: kniežacia komora (Camerale) a stavovská Contributionale (krajinská pokladňa). Príjmy z pozemkového vlastníctva, z domén, z prepadnutého majetku súdnym rozhodnutím ako aj príjmy z regálov sa zhromažďovali v kniežacej komore, pričom ich vyberanie a správa prináležali kniežat'u. Do krajinskej pokladne plynuli dane, ktoré museli byť schválené a povolené krajinskými stavmi. Z kniežacej pokladne boli hradené výdavky na kniežací dvor a civilnú správu, pričom z krajinskej pokladne boli financované ciele, ktoré boli pri príležitosti daňového schvaľovania určené.

V tomto období bolo charakteristické fondové hospodárstvo kniežatstva, v rámci ktorého určité príjmy boli určené na presne stanovené ciele a plynuli do osobitne určených fondových pokladní, ktoré boli prísne oddelené. V rámci fondového hospodárstva veľmi dôležitú úlohu zohrávala pokladňa dlhových splátok. Postupom času boli jednotlivé fondy zlúčené, s cieľom získať lepší prehľad o finančných zdrojoch fondov, ako aj s cieľom zabrániť situácii, keď na jeden cieľ sú vyčlenené dostatočné prostriedky, pričom na iné ciele nezostali žiadne. Do centrálnej pokladne odvádzali osobitné fondové pokladne iba netto sumy, čo takisto znemožňovalo kontrolovať celkový stav finančných prostriedkov kniežatstva.

Medzi hlavné výdavky teritoriálnych štátov, rovnako ako v prípade ríše, patrili výdavky na udržiavanie kniežacieho dvora, na civilnú správu a vojnové výdavky, ktoré mali prednosť. Od 18. storočia medzi výdavky môžeme zaradiť aj náklady na odstránenie vojnových škôd, výdavky na znovuvýstavbu, na zriaďovanie manufaktúr a osobitných hospodárskych podnikov, ako aj dary.

Príjmy teritoriálnych štátov môžeme rozčleniť do štyroch skupín:²

- príjmy z kniežacích dvorských majetkov, resp. z krajinských alebo štátnych domén,
- príjmy z regálov,
- daňové príjmy,
- mimoriadne príjmy z poskytnutých pôžičiek a z protiplnení za čestné dary.

¹ Chorváth, J. 1984. Základy rozpočtového práva. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. s. 21.

² Chorváth, J. 1984. Základy rozpočtového práva. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. s. 22.

Tieto príjmy sa zakladali na zemepanskom pozemkovom majetku, kde rozdiel medzi kniežacím majetkom a štátnymi majetkami ostal dlhý čas nepoznaný. V prípade regálov išlo o príjmy z mincového, trhového a mlynského regálu, ďalej z regálu mier a váh, poľovného a lesného regálu, banského a solného regálu. Najvýnosnejšími príjmami však boli clá, ktoré mali charakter finančných ciel, s výchovnou a ochrannou funkciou. Boli vyberané pravidelne na cestách a nie na krajinských hraniciach.

Dane sa postupne menili z povahy jednorazového plnenia na trvalé a pravidelné príjmy. Mestám ostali určité privilégiá zachované, na druhej strane ale boli určité osobitné dane uložené. Postupne sa vyvíjali riadne a mimoriadne dane. Riadne dane boli vymáhané neustále presadzovanou pravidelnosťou, pričom mimoriadne boli uvalené len pri určitých príležitostiach. Riadne dane sa stali základom priamych daní 19. a 20. storočia, pričom svojou formou sú najbližšie pozemkovej dani. Pozemková daň je chápaná ako určitý druh dane z majetku. V mnohých teritoriálnych štátoch, predovšetkým na nemeckom východe, mali v rukách právo vyrubovať tieto dane mestá a zemepáni. K tomu, aby pozemková daň mohla byť vyrubená spravodlivo podľa výnosovosti pozemku, pripravil sa použiteľný kataster, ktorého začiatky v Rakúsku siahajú až do 14. storočia, pričom jeho použiteľné formy boli zostavené až v 19. storočí.

Mimoriadny a osobitný význam mali rôzne spotrebné dane, ktoré mali spoločné meno akcízy. Medzi ne patrili daň z nápojov (Ungeld), daň z obilia, daň zo zabíjačiek, daň z výsevu a daň z úžitkového dobytku. Akcízom boli podrobení určití občania, mešťania a tiež zemianstvo.¹ Systém spotrebných daní doplňovali aj štátne finančné monopoly, ako napr. kávový monopol, tabakový monopol a loteriálny monopol.

Od 15. storočia sa dane postupne vyvíjali, pričom viaceré ich formy sa nachádzajú v daňových systémoch aj súčasných kapitalistických štátov. S postupom zmeny štátnych foriem sa zmenili aj požiadavky na financovanie ich potrieb, pričom v súčasnosti platí požiadavka znášať verejné ťarchy podľa zásady všeobecnosti a rovnosti, nevylučujúc pri tom mieru diferenciacie podľa zásady hospodárskej únosnosti.

Štátne financie v Anglicku

Vývoj štátnych financií v Anglicku mal podobný charakter ako v nemeckom teritóriu. Medzi hlavné príjmy krajiny patrili kráľovský majetok, regály a príjmy z postupne sa vyvíjajúcich daní. Výdavky tvorili náklady na udržiavanie panovníkovho dvora, výdavky na vojny, na záväzky z čestných darov a neskoršie aj náklady na odmeňovanie, subvencie a penzie.

V Anglicku už dávnejšie fungovalo právo povoľovať a vyberať dane parlamentom. Aj keď občas došlo k rozporu medzi panovníkom a parlamentom, takýto politický a finančný systém sa stal rozhodujúcou základňou v anglických dejinách. Kráľ mal o to silnejšie postavenie v oblasti financií, čím vyššie výnosy mal z kráľovských majetkov a tým menej bol závislý od rozhodnutí parlamentu vyberať dane. V súhrne ale postupom času úloha a postavenie parlamentu, v oblasti rozhodovania o financiách krajiny, postupne vzrástli.

V 17. storočí Stuartovci sa vzdali kráľovských majetkov, čím došlo k rozvoju starých foriem priameho zdaňovania, k zmiešanej forme majetkových a dôchodkových daní a k rastu hromadných spotrebných daní (hlavne k rastu nápojových daní). 18. storočie je možné charakterizovať postupným zavedením špeciálnych daní, ktoré slúžili na financovanie vojen,

¹ Chorváth, J. 1984. Základy rozpočtového práva. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. s. 23.

vedených s cieľom vybudovať koloniálnu ríšu a posilniť námornú moc Anglicka. „Zaviedli sa predovšetkým spotrebné dane a obzvlášť prepychová daň, ktorá sa vytvorila v tomto čase v súvislosti s veľkým vzrastom štátnych dlhov. Dlhly spočívali na zálohovaní a prenájme budúcich daňových príjmov. Na prelome 17. a 18. storočia pristúpili k nim pôžičky na eskont životných rent a dlhodobo splatných rent.“¹

Blahobyť v krajine rástol, čo umožňoval preberať aj úverové záväzky. Významnú úlohu mali veľké zámorské obchodné spoločnosti, ktoré si v protislužbe za nimi upisované rozsiahle pôžičky mohli zakupovať a rozširovať privilégia. Za vrchol zadlženia môžeme považovať vojny vedené s Napoleonovým Francúzskom. Novodobý princíp zábezpeky pôžičiek, kedy sa ručilo celým národným hospodárstvom, spolu s celým daňovým potenciálom krajiny, ale napokon nedovoľoval také zvýšenie dlhového zaťaženia, ktorým by sa ohrozoval všeobecný hospodársky rast.

Keď chceme charakterizovať vývoj finančného systému v Anglicku, musíme povedať, že sa daňový systém, vrátane priamych daní, vybuďoval relatívne včas, pričom aj systém štátneho dlhu mal solídne základy. Je treba pripomenúť aj skutočnosť, že zdaňované boli aj vedúce vrstvy spoločnosti, hoci v menšej miere, v porovnaní s kontinentálnymi národmi a ich širokými vrstvami občianstva. Základom vývoja finančného systému Anglicka bola jej snaha výstavby svetovej moci, ktorá popri vojenských prostriedkoch využívala aj vtedajšie hospodársko-politické nástroje merkantilizmu.

Finančný systém Francúzska

Vývoj finančného systému Francúzska v staršej dobe sa podobá na vývoj v Nemecku, teda aj tu sa stretávame s rozkladom centrálnej správy, so zosilnením feudálnych mocí a s tým súvisiacim roztrieštením finančného hospodárstva. Od 15. storočia vo Francúzsku ale bolo presadené kráľovstvo, čím sa finančné hospodárenie centralizovalo, aj napriek existencii relatívne samostatných častí monarchie.

Vo Francúzsku nemal dominium² veľký význam v oblasti príjmov. Oveľa dôležitejšiu úlohu hrali dane, ktoré boli považované za právo kráľa, najvyššieho feudálneho pána. Základom daní boli pozemky, resp. kde sa pozemky nenachádzali, nájom a iné príjmy. Súdnu moc držal v ruke panovník, čo mu umožňovalo vyberať aj súdne poplatky a trestné prepadnutie majetku. Pomerne často boli vyrubované mimoriadne dane, nazývané aides. Cirkev a klérus boli taktiež priťahovaní k osobitným výkonom. Z historického hľadiska, okrem krátko obdobia v 14. storočí, kráľ mal vždy právo vyrubovať a vyberať dane.

Medzi hlavné priame dane, ktoré vo Francúzsku ostali až do revolúcie, patria taille, čo znamená spolu zjednotené prvky majetkových daní a dane z hlavy. Okrem priamych daní existovala aj celá sústava nepriamych a spotrebných daní a taktiež vnútorných a vonkajších ciel. V 17. a 18. storočí štátne výdavky stále rástli, čo zapríčinil ďalší vývin daní. Začalo sa rozlišovať medzi reálnou a osobnou taille. Reálne taille boli reálne dane z nehnuteľností (hlavne daň z domova a pozemku) pričom osobné taille boli kombináciou majetkovej, dôchodkovej a osobnej dane (daň z hlavy). Takýto daňový systém bol pomerne komplikovaný, čo spôsoboval značný individualizmus pri stanovovaní jej výšky. Taille fungovala ako repartičná daň³, príležitostne boli k daňovej povinnosti pripočítané aj rôzne prirážky, ktoré pokrývali špeciálne potreby. Na konci 17. storočia bola zavedená capitation,

¹ Chorváth, J. 1984. Základy rozpočtového práva. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. s. 24.

² dominium – vo Francúzsku sa takto nazýval kráľovský majetok

³ repartičná daň - vopred sa určí daňový výnos a potom sa stanoví výška dane pre jednotlivé skupiny

t.j. osobná daň z hlavy, ktorá stanovovala výšku dane od 20 do 2000 Livre v 22 triedach. V 18. storočí bola zavedená čistá dôchodková daň.

Okrem priamych daní existovali aj nepriame dane, ktorých systém bol pomerne neprehľadný. Patrili k nim aj špeciálne vnútorné clá, ako aj spotrebné a dopravné dane. Rozdiely medzi nimi sa vykazovali aj v rámci jednotlivých provincií. Minister financií Colbert prišiel s návrhom zjednotiť nepriame dane, pričom sa zameriaval hlavne na nápojové dane, daň zo soli, kolkovú daň, daň z hracích kariet, tabakový monopol, dávky z prevodu majetku a na dávky z registrácií.

Aj vo Francúzsku boli štátne financie nevyrovnané, príjmy boli nižšie ako výdavky, čo spôsobovalo vzrastajúce štátne zadlženie. Prostriedky na financovanie schodku sa získavali viacerými spôsobmi: predajom životných rent, časových rent, pôžičkami od jednotlivcov, miest a obchodných spoločností ako aj loterijnými pôžičkami. Mimoriadne príjmy sa dosahovali emisiou papierových peňazí, predajom úradov a hodností, nájmom domén a znehodnocovaním mincí. Deficitné hospodárstvo charakterizovalo francúzske štátne financie skoro tri storočia.

V roku 1720 bol založený Inštitút daňového prenájmu, ktorý sa týkal spotrebných daní. Založili ho štyridsiati akcionári, ktorí si prenajali za fixnú sumu právo vyberať určité spotrebné dane. Od tohto času výnosy zo spotrebných daní priebežne vzrástli, na druhej strane ale zisky akcionárov, vymáhacie metódy a korupcia vyvolali všeobecnú nespokojnosť. Kontrola parlamentom bola vylúčená, čo malo za následok, že ani počas hospodárskej prosperity nedošlo ku konsolidácii francúzskych financií.

Na základe dejinného prehľadu vidieť, že vývoj a zmena štátnych financií v jednotlivých vývinových obdobiach a krajinách je determinovaný a úzko súvisí so zmenami v spoločnosti a výrobe, so zmenami existujúcich výrobných vzťahov a zmenami hospodársko-politického a sociálno-ekonomického zriadenia. S týmito zmenami sa postupne menili aj funkcie štátu, jeho celková organizácia a preto aj organizácia finančného riadenia.

Rozvoj peňažného hospodárstva a postupná centralizácia verejnej moci v rukách panovníka dali zrod i centralizácii verejného hospodárstva. S postupom času sa opúšťa od zriaďovaní a administrovaní osobitných pokladní s osobitnými druhmi úhrad a vytvárajú sa skoro všeobecné monarchické a štátne pokladnice. Neskôršie sa začali vyhotovovať zostavy príjmov a výdavkov z týchto pokladníc, ktoré boli pôvodne tajné. Môžeme však skonštatovať, že tieto spisy príjmov a výdavkov štátneho hospodárstva boli východiskovým základom štátneho rozpočtu v dnešnom zmysle slova.

Záver

Vývoj spoločnosti, do podoby ako ju dnes vidíme, prechádzal po stáročia mnohými významnými a prevratnými zmenami, ktoré ovplyvňovali a formovali jej hospodárske, politické a kultúrne princípy. Nepochybne medzi najdôležitejšie patria jednotlivé princípy a formy existencie a fungovanie finančného hospodárstva. Prevratným obdobím, v ktorom sa zrodili mnohé inovatívne nápady a riešenia fungovania štátneho hospodárstva, bolo obdobie transformácie feudálnej spoločnosti na kapitalistickú. Táto transformácia bola v období sedemnásteho a osemnásteho storočí v západnej Európe sprevádzaná priemyselnou revolúciou. V tomto období sa postupne formovali také inštitúty ako sú napríklad štátny rozpočet, daňový systém, štátne pôžičky a verejný dlh. Význam tejto doby podčiarkuje fakt, že k tomuto obdobiu sa datuje vznik ekonómie ako samostatnej vedy.

Článok poskytuje ucelený prehľad a analýzu finančných inštitúcií, ktoré ovplyvnili rozdeľovanie a prerozdeľovanie národného dôchodku, s ohľadom na ich dopad na ekonomickú a sociálnu situáciu jednotlivých spoločenských tried. Ide najmä o prehľad rôznych daní a ich fiškálnych úloh, obzvlášť sa ale v článku sleduje ich dopad a príjmová funkcia. Rôzne platobné povinnosti odpovedajúce súčasnému inštitútu daní boli známe aj v období staroveku či stredoveku, ale o podobe ako ich poznáme dnes možno hovoriť práve od osemnásteho storočia. Dane, či už priame alebo nepriame, sa stali jednou z najdôležitejších súčastí rozpočtových príjmov všetkých európskych krajín a položili základy moderného rozpočtovania s plánovaním príjmov a výdavkov.

V oblasti daňovej politiky, pri porovnaní s ostatnými krajinami, patrí viacero prvenstiev Veľkej Británii, ktorá ako prvá krajina napríklad zaviedla všeobecnú daň z príjmu, postupne rušila väčšinu dovozných ciel, uvedomujúc si prínosy zahraničného obchodu pre celé národné hospodárstvo. Faktom však zostáva, že dominantnú úlohu pri formovaní daňového systému vo Veľkej Británii mali hlavne občianske nepokoje, vojenské konflikty a koloniálne výboje, ktorých výsledkom bol neúnosne narastajúci verejný dlh. V podstate jediným verejným statkom, ktorý vláda poskytovala bola obrana krajiny. Situácia sa v krajine riešila nepopulárnou daňovou reformou, odštartovanou v druhej polovici osemnásteho storočia. Z dnešného pohľadu na základe empirických skúseností možno usúdiť, že tieto kroky boli správne a pozitívne prispeli ekonomickému rastu národnej ekonomiky. Vo Veľkej Británii sa vytvoril v tomto období daňový systém, ktorý pretrval do dnes a stal východiskom pre mnoho ďalších krajín.

Zoznam použitej literatúry

1. SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních institucí*. 3. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 249 s.
2. SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s.
3. VOLEJNÍKOVÁ, J. 2005. *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha: Profess Consulting, 2005. 378 s. ISBN 80-7259-020-0
4. SOJKA, M. a kol. 1999. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Karolinum, 1999. 273 s. ISBN 80-7184-991-X
5. FUCHS, K. – LISÝ, J. *Dějiny ekonomického myšlení : od antického myšlení do marginalistické revoluce v ekonomii*. [online]. Brno: Ekonomicko - správní fakulta MU, 2008. 111 s. [cit. 2011.02.10] Dostupné na internete: <<http://is.muni.cz/elportal/estud/esf/js08/dejiny/web/index.html>>
6. GRUŇ, Ľ. 2001. *Dane včera, dnes a zajtra*. Bratislava: EUROUNION, 2001. 315 s. ISBN 80-88984-28-9
7. KUBÁTOVÁ, K. 2006. *Daňová teória a politika*. 4. vyd. Praha: ASPI. 2006. 279 s. ISBN 80-7357-205-2
8. ŠIROKÝ, J. 2008. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK. 2008. 301 s. ISBN 978-80-7400-005-8
9. SMITH, A. 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. nové prepracované vyd. Praha: Liberální institut. 2001. 986 s. ISBN 80-86389-15-4
10. HARTWELL, MAX, R. 1981. *Taxation in England during the Industrial Revolution*. [online] vol. 1. Cato Journal. 1981. [cit. 2011.03.21] Dostupné na internete: <<http://www.cato.org/pubs/journal/cj1n1/cj1n1-7.pdf>>

Informácie o autorovi

Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra financií, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5, email : peter.balazi@gmail.com

SOCIÁLNA STAROSTLIVOSŤ O ZAMESTNANCOV VO VYBRANOM PODNIKU

SOCIAL CARE OF WORKERS IN SELECTED COMPANY

Lýdia Stankovič

Abstrakt

Spokojnosť zamestnancov je možné zvyšovať rôznymi nástrojmi v podniku a jedným z nich sú aj zamestnanecké výhody. Hlavným cieľom príspevku je analýza vybraných zamestnaneckých výhod v skúmanom podniku - XY, identifikácia spokojnosti zamestnancov s nimi a návrh opatrení na zlepšenie v tejto oblasti.

Abstract

Employee satisfaction can be increased by various tools in the company and one of these is the employee benefits. The main objective of this paper is an analysis of selected employee benefits the company under examination - XY, identification of employee satisfaction with them a draft of measures to improve in this area.

Kľúčové slová

Spokojnosť zamestnancov. Zamestnanecké výhody. Sociálna oblasť.

Key words

Employee satisfaction. Employee benefits. Social Services.

ÚVOD

Vykonávaním práce ľudia strávia celý život, tak je prirodzené že chcú, aby sa v nej cítili dobre. Ich hlavnými požiadavkami by malo byť získanie:

- istoty do budúcnosti,
- kariérneho rastu,
- radosti z práce, ktorá je podmienená spokojnosťou s pracovným miestom, pracovným prostredím a vzťahmi na pracovisku (Bašistová, Rimarčík, Olexová, 2006).

Pod pojmom *spokojnosť zamestnancov* sa rozumie: „miera uspokojenia špecifických potrieb človeka v pracovnej činnosti a príjemne pociťovaný stav človeka v práci s vlastnou pracovnou činnosťou, s výkonom, s pracovnými a mimopracovnými podmienkami a s uspokojovaním osobných cieľov – vnútorná motivácia (Čihovská, Kita, Vávra, Mariáš, 1996)“. Spokojnosť zamestnancov je veľmi významná ako pre zamestnanca, tak aj pre zamestnávateľa. Má individuálny charakter, ktorý závisí na zamestnancovi, na jeho potrebách a hodnotách, ktoré uznáva. Vnútorná motivácia mení u zamestnancov prístup k práci a výkonu (Koubek, 2007).

Zamestnanecké výhody sú odmeny, ktoré nemajú hmotnú povahu, ale prispievajú ku spokojnosti zamestnancov. Jednotlivé systémy zamestnaneckých výhod sa v podnikoch líšia, čo ovplyvňuje najmä stratégia a cieľ a ich ekonomické podmienky. Menšie podniky majú pre takýto druh odmeny lepšie podmienky, čo súvisí obzvlášť s rodinkárstvom, kde majiteľ alebo vedenie pozná zamestnancov, jeho zázemie, životné podmienky, potreby, vytvára priateľské pracovné prostredie, poskytuje svojim zamestnancom väčší pocit dôležitosti a nenahraditeľnosti. Ale niektorí ľudia dávajú prednosť lepšie platenej práci a neosobnému pracovnému prostrediu vo veľkom podniku (Kocianová, 2010).

V príspevku sa zameriame na analýzu zamestnaneckých výhod vybraného podniku kvantitatívnymi metódami, identifikujeme, či zamestnanci sú s danými poskytovanými zamestnaneckými výhodami spokojní, a v prípade nespokojnosti sa zameriame na návrh zlepšení v skúmanej oblasti v podniku.

1. ZAMESTNANECKÉ VÝHODY ZAMESTNANCOV

Zamestnanecké výhody zamestnancov sú súčasťou odmeňovania. Bláha a kol. definujú, že ide: „o nepriamu hmotnú formu odmeňovania, ktorú zamestnávateľ poskytuje dobrovoľne nad rámec povinne stanovených dávok. Je to široký súbor výhod, ktorý uspokojuje nielen podnikové záujmy ale najmä záujmy zamestnancov. Ich rozsah je priamo úmerný ziskom podniku a tomu, akú dôležitosť mu prikladá podnik (Bláha, Mateicius, Kaňáková, 2005)“. Koubek (2007) hovorí o zamestnaneckých výhodách ako o forme odmien, ktoré sú poskytované zamestnancom len zato, že sú ich zamestnancami. Predstavujú takú kategóriu odmien, ktorá nie je viazaná na výkon zamestnancov na rozdiel od mzdy. Avšak niekedy sa prihliada na funkciu zamestnancov, na postavenie zamestnanca v podniku, na dobu zamestnania v podniku a zásluhy (Koubek, 2007). Armstrong (2009) dopĺňa, že tieto zamestnanecké výhody môžu zamestnanci využiť okamžite, ale niektoré až po určitej dobe, ako napríklad penzijné systémy, nemocenské dávky a iné (Armstrong, 2009).

Škála zamestnaneckých výhod (tzv. benefitov) je veľmi široká a môžeme ich deliť rôznymi spôsobmi. V Európe a v USA je delenie rozdielne, pretože zamestnanci požadujú iné druhy zamestnaneckých výhod.

Tabuľka 1 Členenie zamestnaneckých výhod poskytovaných zamestnancom v Európe

Členenie zamestnaneckých výhod v Európe	
<i>Výhody sociálnej povahy</i>	rôzne druhy poistenia, podnikové pôžičky, materské škôlky a iné
<i>Výhody vzťahujúce sa k práci</i>	výhody vzťahujúce sa k práci, stravovanie, vzdelávanie hradené podnikom, predaj tovarov za zvýhodnené ceny, ďalšie výhody z hľadiska bezpečia a zdravia nad rámec zákona
<i>Výhody spojené s postavením v podniku</i>	výhody spojené s postavením v podniku - tzv. pozičná zamestnanecká výhoda (používajú ich zamestnanci z kľúčových funkcií, pretože majú najväčší podiel na úspechu podniku – poskytnutie služobného automobilu, príspevok na telefón, bývanie a pod.)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Koubek, 2007

V Európe sa zamestnanecké výhody členia na: výhody sociálnej povahy, výhody vzťahujúce sa k práci a výhody spojené s postavením v podniku.

Tabuľka 2 Členenie zamestnaneckých výhod poskytovaných zamestnancom v USA

Členenie zamestnaneckých výhod v USA	
<i>požadované zákony a mimopodnikové predpisy</i>	napr. príspevky na sociálne zabezpečenie, zabezpečenie v nezamestnanosti, nemocenské zabezpečenie
<i>týkajúce sa dôchodkov zamestnancov</i>	napr. podnikové dôchodky a dôchodkové poistenie, dôchodky za zásluhu rokov v podniku
<i>týkajúce sa poistenia zamestnancov</i>	napr. podniková úhrada či príspevok na životné a úrazové poistenie, poistenie vecí zamestnancov uložených na miestach tomu určených

<i>týkajúce sa platenia neodpracovanej doby</i>	napr. platená dovolenka, platenie sviatkov a dni pracovného pokoja, platené príspevky v práci a iné platené voľno
<i>ostatné</i>	napr. zamestnanecká zľava na výrobky a služby produkované podnikom, bezplatné stravovanie, úhrada nákladov vzdelania, podnikový automobil daný plne k dispozícii, rekreačné služby a služby pre aktivity voľného času, podnikové ubytovanie, právne a iné rady zamestnancom, podniková zdravotná a rehabilitačná starostlivosť

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Koubek, 2007

V USA sa členia zamestnanecké výhody na: požadované zákony a mimopodnikové predpisy, týkajúce sa dôchodkov zamestnancov, týkajúce sa poistenia zamestnancov, týkajúce sa poistenia zamestnancov, týkajúce sa platenia neodpracovanej doby a ostatné. Ulohou týchto zamestnaneckých výhod nie je len okamžitá stimulácia výkonnosti podniku, ale podľa Kachaňákovvej a kol. (2007) aj posilňovanie pozitívnych postojov zamestnancov k vlastnému podniku, zvyšovanie ich lojality a angažovanosti, čím v dlhodobom časovom horizonte dochádza k nárastu výkonnosti podniku (Kachaňáková a kolektív, 2007).

Aby sme mohli deklarovať že aj vybrané podniky na Slovensku využívajú v dostatočnom množstve zamestnanecké výhody, uskutočnili sme analýzu poskytovania zamestnaneckých výhod v nami vybranom podniku a identifikovali spokojnosť zamestnancov s nimi a to prostredníctvom vybraných kvantitatívnych metód.

2. ANALÝZA VYBRANÝCH ZAMESTNANECKÝCH VÝHOD V PODNIKU XY

Podnik XY je reálny podnik pôsobiaci v oblasti poskytovania vodárenských služieb a jeho predmetom podnikania je (okrem iného) prevádzkovanie verejných vodovodov a kanalizácií. Obchodné meno si skúmaný podnik prial mať zatajené. Podnik poskytuje zamestnanecké výhody zo širokej škály, ktoré upravuje Kolektívna zmluva a Pravidlá tvorby a použitia sociálneho fondu podniku. Ako vyplýva z názvu príspevku, ďalej sa budeme venovať sociálnej oblasti, konkrétne poskytovaniu zamestnaneckých výhod zamestnancom vybraného podniku XY. V podniku pracuje viac mužov ako žien. Spolu je to 549 zamestnancov, z toho je 118 žien a 431 mužov. Rozdelenie zamestnancov podľa vekovej štruktúry približuje obrázok č.1.

Obrázok 1 Veková štruktúra zamestnancov podniku XY

Zdroj: Vlastné spracovanie

Podľa vekovej štruktúry je najväčšie zastúpenie zamestnancov vo veku 51-55 rokov, a to - 96 mužov a 22 žien. Najmenej zamestnancov je vo veku 18-25 rokov, čo predstavuje 8 mužov a 2 ženy.

Keďže v podniku pracuje viac mužov ako žien, je zrejmé, že aj v kvalifikačnej štruktúre budú mať muži prevahu.

Obrázok 2 Vzdelanostná štruktúra zamestnancov podniku XY

Zdroj: Vlastné spracovanie

Najväčšie je zastúpenie zamestnancov so stredným odborným vzdelaním, ktoré predstavuje 13 žien a 247 mužov. Ženy majú prevahu vo vysokoškolskej kvalifikácii, kde vysokoškolské vzdelanie dosiahlo 32 žien a 31 mužov.

Vzdelávanie

Podnik si vyžaduje mať vzdelaných zamestnancov, ktorí dobre, kvalitne a hlavne efektívne budú vykonávať svoju prácu, čo zlepšuje chod podniku. Každá funkcia má v knihe funkcií presné vymedzenie, ktoré je potrebné na vykonávanie danej činnosti. Avšak ak zamestnávateľ vyžaduje od zamestnanca zvýšenie kvalifikácie, je povinný mu to umožniť školením alebo štúdiom za podmienok, že ide o zvýšenie kvalifikácie pre potreby zamestnávateľa alebo ak ide o zamestnanca, ktorý je postihnutý určitou chorobou z terajšieho povolania.

Ak je zamestnanec na školení, seminári alebo kurze, ktoré je pre potreby zamestnávateľa na základe ponúk školiacich orgánov mimo budovy podniku a ak jeho hodnotu stravy presiahne limit, tak zamestnávateľ je povinný túto sumu uhradiť v plnej výške. Školenia, semináre a kurzy pre zvýšenie kvalifikácie sa považujú za výkon práce, preto je im zamestnávateľ povinný poskytnúť pracovné voľno s náhradou mzdy v súlade s §140 ods. 3 Zákonníka práce.

Vzdelanie zamestnancov PVPS, a.s. Poprad zabezpečuje personálny útvar (referent rozvoja ľudských zdrojov) v spolupráci s IES a vzdelanie sa uskutočňuje s plánom rozvoja a vzdelávania zamestnancov. Podnik sa zameria hlavne na rozvoj pracovných a odborných

znalostí zamestnancov, zvyšovanie a rozširovanie ich odbornej kvalifikácie, vedomostí a zručností. Zamestnanci podniku absolvovali v stanovených termínoch povinné školenia určené osobitnými predpismi. Dôležitou súčasťou vzdelávania zamestnancov boli pravidelné školenia z oblasti BOZP a PO, ktoré mimo plánovaných absolvoval aj každý novoprijatý zamestnanec podniku.

Celkový počet absolvovaných školení bol 1 419 v trvaní 10 562 hodín, z toho počet hodín školení bezpečnosti práce bol 6 626.

Tabuľka 1 Výdavky na vzdelávanie

Výdavky	Suma
Na vzdelávanie	54 545, 43 €
Priemerné náklady na školenie jedného zamestnanca	101,1 €
Na povinné školenia (určené legislatívnymi normami)	9 802,81 €
Na jazykové kurzy	5 714,88 €
Na ostatné školenia	6 939,76 €
Na školenia hradené z eurofondov	32 087,98 €

Zdroj: Vlastné spracovanie

Celkové náklady na vzdelanie boli v roku 2011 54 545, 43 €, z ktorých boli hradené povinné školenia, jazykové kurzy, školenia z eurofondov a ostatné školenia.

Stravovanie

V zmysle § 152 Zákonníka práce, zamestnávateľ musí poskytnúť zamestnancovi stravovanie. Forma zabezpečenia stravovania je na zamestnávateľovi, buď je to stravovaním v stravovacích zariadeniach, vo vlastných zariadeniach, poskytovaním stravných lístkov alebo kúpou stravných kupónov.

Zamestnávateľ zabezpečuje stravovanie zamestnancovi len v prípade, že odpracoval minimálne 4 a najviac 12 hodín. Pri práci nadčas musí zamestnanec odpracovať najmenej 4 hodiny a v prípade, že nadčasové hodiny nadväzujú na bezprostredne ukončenú zmenu, alebo nadčas čo súvisí s odstraňovaním havárie zamestnanec odpracuje viac ako 3,5 hodín.

Zamestnávateľ prispieva na stravovanie 1,99 €, zo sociálneho fondu sa prispieva 0,35 € a zvyšok si platí zamestnávateľ sám, čo predstavuje čiastku 0,81 €.

Tabuľka 2 Stravovanie

Stravovanie	Zákonník práce č. 311/2001 Z.z., Zákon NRSR č. 152/1994 Z.z. o sociálnom fonde	Podnik XY	Konkurent podniku XY
Príspevok na jedno jedlo zo sociálneho fondu	Má právo poskytnúť	0,35 €	0,23 € – štátna služba 0,60 – verejná služba
Príspevok zamestnávateľa na jedno jedlo	Najmenej 55 %	1,99 €	2,27 € – štátna služba 1,92 – verejná služba
Hodnota stravného lístka	Najmenej 75 % ceny jedla	3,15 €	3,5 €

Zdroj: Vlastné spracovanie

Zamestnávateľ má právo podľa Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 152/1994 Z. z. o sociálnom fonde poskytnúť príspevok zo sociálneho fondu. Avšak zo Zákonníka práce č. 311/2001 Z. z. musí zamestnávateľ poskytnúť príspevok najmenej 55 % z ceny jedla, najviac 55 % stravného, poskytovaného pri pracovnej ceste, a to v trvaní 5 až 12 hodín a súčasne hodnota stravovacej poukážky musí predstavovať najmenej 75 % uvedeného stravného. Podnik XY poskytuje zamestnancom zo sociálneho fondu príspevok vo výške 0,35 €, zamestnávateľ prispieva sumou 1,99 € na jedno jedlo a hodnota stravného lístka je 3,15 €. Konkurent podniku XY prispieva zamestnancom zo sociálneho fondu 0,23 € na jedno jedlo a zamestnancom verejného sektora prispieva sumou 0,58 €. Celková hodnota stravného lístka je 3,50 €.

3. ANALÝZA SPOKOJNOSTI ZAMESTNANCOV S POSKYTOVANÝMI ZAMESTNANECKÝMI VÝHODAMI

Na zistenie spokojnosti zamestnancov vybraného podniku XY s poskytovanými zamestnaneckými výhodami sme použili uskutočnenie prieskumu v podniku prostredníctvom metód kvantitatívnej povahy – *písomného dotazníka a telefonického rozhovoru*. Dotazník bol zamestnancom predložený anonymne, rozhovor bol uskutočnený so zástupcom podniku XY a konkurenčným podnikom. Vybrané otázky uvádzame v nami určenom poradí nasledovne:

1. Aké zamestnanecké výhody používajú zamestnanci podniku najčastejšie? Ktoré využívajú naopak najmenej?

Zástupca nami vybraného podniku XY uviedol, že najčastejšie používané zamestnanecké výhody sú: dovolenka navyše, mobilný telefón na súkromné účely, preplatenie dopravy do práce (nad 25 km), preplatenie športových aktivít, príspevok na stravu nad rámec zákona, príspevok podniku na doplnkové dôchodkové sporenie. Pri porovnaní s odpoveďou zástupcu konkurenčného podniku môžeme skonštatovať, že nie je veľký rozdiel v používaní zamestnaneckých výhod, len konkurenčný podnik využíva menej výhod na preplatenie športových aktivít a dopravy do práce.

Pri najmenej využívaných výhodách sa odpovede líšia, podnik XY využíva najmenej flexibilný čas, na druhej strane zamestnanci konkurenčného podniku využívajú často túto výhodu, naopak nevyužívajú skôr príspevok pri darovaní krvi.

Zamestnanci a zástupcovia podniku odpovedali približne rovnako a majú rovnaký pohľad na používanie najčastejšie/najmenej zamestnaneckých výhod v podniku.

2. Ktoré zamestnanecké výhody využívajú viac muži, ktoré ženy?

Dotazník bol daný 32 ženám a 68 mužom. Porovnávali sme, či používajú niektoré zamestnanecké výhody viac muži ako ženy a zistili sme, že nie sú veľké rozdiely pri ich využívaní. Najväčšie rozdiely sú v používaní zamestnaneckých výhod, ako sú napr. podnikové víkendové akcie, ktoré využíva viac mužov ako žien. Naopak ženy viac využívajú preplatenie dopravy do práce, vzdelávanie, preplatenie športových a kultúrnych aktivít.

Pomocou *Chi-Square Testu* sme vypočítali, že hodnota P-Value=0,951, čo pre nás znamená, že odpovede mužov a žien sú rovnomerné rozložené, teda odpovede sa od seba veľmi neodlišujú.

3. Ktoré benefity preferujú viac mladší a ktoré viac starší zamestnanci?

Väčšinu uvedených benefitov využívajú mladší a starší zamestnanci oboch skúmaných podnikov rovnako. Starší využívajú ale viacej príspevok podniku na doplnkové dôchodkové sporenie. O túto výhodu mladší nemajú taký záujem. Rozhovor a dotazníkové šetrenie sa

zhodujú v tom, že zamestnanci vo veku 15-24 rokov využívajú najčastejšie víkendové podnikové akcie. Zamestnanci vo veku 25-34 rokov využívajú najmä príspevok na vzdelávanie a preplatenie športových a kultúrnych aktivít. U zamestnancov vo veku 35-54 rokov prevažujú športové a kultúrne aktivity. Dovolenka navyše a príspevok na DDS využívajú hlavne najstarší zamestnanci a to vo veku 55-64 rokov. V ostatných benefitov sa nezhodujú, ale odlišnosti nie sú až veľmi veľké.

Pomocou *Chi-Square Testu* sme vypočítali, že hodnota $P\text{-Value}=0,001$, čo pre nás identifikuje, že jednotlivé odpovede sú nerovnomerne rozložené. Znamená to, že medzi jednotlivými vekovými kategóriami sú značné rozdiely.

4. Ste spokojní so zamestnaneckými výhodami, ktoré vám podnik poskytuje?

Dotazníkom bolo zistené, že 43 % zamestnancov je skôr spokojných a 31 % je spokojných so zamestnaneckými výhodami, ktoré im zamestnávateľ poskytuje. 7 % zamestnancov je nespokojných a 19 % je skôr nespokojných so zamestnaneckými výhodami.

Tabuľka 3 Najvyužívanéjšie zamestnanecké výhody podniku XY

	Stravovanie	Príspevok na DDS	Preplatenie dopravy do práce
Podnik XY	100 % (1.)	97 % (2.)	91 % (3.)
Muži	100 %	97 %	88 %
Ženy	100 %	97 %	63 %
17-24	100 %	100 %	66 %
25-34	100 %	100 %	90 %
35-44	100 %	100 %	86 %
45-54	100 %	96 %	96 %
55-64	100 %	95 %	92 %

Zdroj: Vlastné spracovanie

Medzi najčastejšie využívanie zamestnanecké výhody v podniku XY patrí: stravovanie, príspevok na DDS a preplatenie dopravy do práce.

Dotazníkovým šetrením sa zistila spokojnosť zamestnancov so zamestnaneckými výhodami:

Tabuľka 4 Spokojnosť zamestnancov s poskytovanými zamestnaneckými výhodami

Spokojnosť zamestnancov	%
spokojný	31
skôr spokojný	43
nespokojný	7
skôr nespokojný	19

Zdroj: Vlastné spracovanie

Zamestnanci podniku XY sú *skôr spokojní* so svojimi zamestnaneckými výhodami.

Záver

Ak by sme sa mali pokúsiť navrhnuť zmeny v určitých skúmaných oblastiach, ktoré by mali viesť k zvýšeniu spokojnosti zamestnancov so zamestnaneckými výhodami, ktoré im podnik XY poskytuje, hľadali by sme také návrhy, ktoré by boli vhodné pre obe strany, ako zamestnávateľa – podnik XY, tak aj pre zamestnancov.

Dotazníkovým šetrením sme zistili, že 26 % zamestnancov je nespokojných a skôr nespokojných so zamestnaneckými výhodami, ktoré mu podnik XY ponúka, preto navrhujeme napr. takéto zlepšenia:

- dovolenku s náhradou mzdy, ktorú by zamestnanci privítali, na čo poukazuje aj dotazníkové šetrenie,
- zamestnancom zľaviť z ceny vodného a stočného, ako vďaka za ich prácu a lojalnosť pre podnik XY,
- spoluprácu s inými podnikmi, napríklad ako Kaufland, Billa, Lidl, s ktorými by sa podnik dohodol na kúpe peňažných poukážok, či darčkových košov. Tie by boli dávané zamestnancom pri životných jubileách, na konci roka alebo pri iných slávnostiach.

Tieto návrhy ktoré by sme podniku XY odporučili, by len ešte zvýraznili a zvýšili spokojnosť jeho zamestnancov s už poskytovanými zamestnaneckými výhodami.

Použitá literatúra

1. ARMSTRONG, M. 2009. *Odměňování pracovníků*. Praha : Grada Publishing, 2009. 442 s. ISBN 978-80-247-2890-2.
2. BAŠISTOVÁ, A. – RIMARČÍK, M. – OLEXOVÁ, C. 2006. Spokojnosť s odmeňovaním. In *Ekonomika a manažment podniku* : časopis pre ekonomickú teóriu a prax = journal for economic theory and practice. 2006. ISSN 1336-4103. č. 1, 2006, s. 62-68.
3. BLÁHA, J. – MATEICIUS, A. – KAŇÁKOVÁ, Z. 2005. *Personalistika pro malé a střední firmy*. BRNO : CP Books, 2005. 284 s. ISBN 80-2510-374-9.
4. ČIHOVSKÁ, V. a kol. 1996. *Ako efektívne riadiť obchodnú firmu*. Bratislava : Eurounion, 1996. 209 s. ISBN 80-85568-70-5.
5. KACHAŇÁKOVÁ, A. a kol. 2007. *Riadenie ľudských zdrojov*. Bratislava : Sprint, 2007. 207 s. ISBN 978-80-89008-87-5.
6. KOCIANOVÁ, R. 2010. *Personální činnost a metody personální práce*. Praha : Grada Publishing, a.s. 2010. 224 s. ISBN 978-80-247-2497-3.
7. KOUBEK, J. 2007. *Personální práce v malých a středních firmách*. 3. vyd. Praha : Grada Publishing, 2007. 264 s. ISBN 978-80-247-2202-3.

Informácie o autorovi

Ing. Lýdia Stankovič, PhD.
Katedra manažmentu
Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach
Ekonomická univerzita v Bratislave
Tajovského 13, 041 30 Košice
Slovensko
e-mail: lydia.stankovic@euke.sk

RECENZIA

na publikáciu Pavol KITA, Lujza JURKOVIČOVÁ, Natália KOVÁČOVÁ: Zbierka úloh z marketingu pre stredné školy, Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. 95 s.

ISBN 978-80-225-3233-4ISBN

Host. prof. Ing. Pavol Konštiak, CSc.

Stredné odborné školy sú z pohľadu výchovy a orientácie mladých ľudí – budúcich podnikateľov – resp. študentov ekonomických smerov vysokých škôl mimoriadne dôležité. Nedostatky vo vedomostiach sú spôsobené aj odtrhnutím výučby od praxe a meniacej sa reality života. Práve túto medzeru sa snažia autori „Zbierky úloh z marketingu pre stredné

školy " odstrániť poskytnutím praktických zadaní a ich riešení, čím sa dáva učiteľom nástroj na ovplyvňovanie motivácie študentov spolu s riešeniami každodenných problémov, ktoré sa vo všetkých oblastiach podnikania v súvislosti s marketingom objavujú.

Prebúdzanie marketingového myslenia prostredníctvom jednotlivých tematických celkov a úloh je hlavným cieľom publikácie, ktorá zároveň môže slúžiť aj všetkým začínajúcim podnikateľom pri odpovediach na otázky, ktoré prináša tvrdá realita nekonečného konkurenčného boja, kde jedným z hlavných nástrojov je práve marketing tovaru či služby.

Publikácia je logicky usporiadaná do 12 nadväzujúcich kapitol, nachádza sa v nej 84 úloh s riešením.

Každá z kapitol obsahuje stručný prehľad do problematiky, aby študent resp. čitateľ si osvojil základné teoretické poznatky a pojmový aparát. V 1. Kapitole autori predstavujú marketing ako ekonomickú kategóriu a jej význam pre všetky druhy ľudskej činnosti tak, aby navrhnuté úlohy viedli k pochopeniu definície marketingu a jeho rôznych významov. Použitá metodika úloh má pre čitateľa v sebe rukoväť, ktorá ho vedie cez teóriu do riešenia „správnosti tvrdení o marketingu“, „priradeniu pojmov k charakteristikám“, až po marketingové činnosti a nástroje.

Kapitola „Marketingové prostredie“ ako aj ostatné „Nákupné správanie spotrebiteľov“, „Marketingové plánovanie“, „Marketingový informačný systém“, „Segmentácia trhu“, „Produkt“, „Cena“, „Marketingová komunikácia“, „Distribúcia“, „Marketing predajne“, „Osobný predaj a jeho riadenie“. po krátkej charakteristike kladú otázky o danej problematike zábavným spôsobom, podobne ako v kapitole „Marketing“. V každej kapitole sú sformulované prípadové štúdie z reálneho podnikateľského prostredia, ktoré je potrebné vyriešiť, vypočítať resp. nájsť najvhodnejšie riešenie daného problému, ktorý je možné po diskusii si overiť v Zbierke riešení.

Uvedená Zbierka úloh je praktickou pomôckou pre učiteľov, študentov i podnikateľov a metodickým prínosom pre riešenie reálnych problémov zvyšovaním marketingových znalostí.

ÚČTOVNÁ ZÁVIERKA IAS/IFRS V PODMIENKACH MEDZINÁRODNEJ HARMONIZÁCIE ÚČTOVNÍCTVA – I.

ACCOUNTS IAS / IFRS IN AN ENVIRONMENT OF INTERNATIONAL HARMONIZATION OF ACCOUNTING – I.

ZUZANA STARÍČKOVÁ

Abstrakt

Článok sa orientuje na súčasný stav zostavovania účtovnej závierky IAS/IFRS v podmienkach medzinárodnej harmonizácie účtovníctva v Slovenskej republike, so zameraním na vysvetlenie podstaty medzinárodnej harmonizácie účtovníctva, charakteristiku nástrojov a procesu začlenenia Slovenskej republiky do medzinárodnej harmonizácie účtovníctva a účtovnú závierku zostavenú podľa medzinárodných štandardov a na porovnanie slovenskej právnej úpravy s IFRS.

Abstract

The article focuses on the current state of preparation of financial statements to IAS / IFRS in terms of international harmonization of accounting in Slovakia, focusing on the explanation of the nature of international harmonization of accounting characteristics of tools

and process integration of the Slovak Republic in international harmonization of accounting and financial statements prepared in accordance with international standards and comparison of Slovak legislation with IFRS.

Kľúčové slová:

Medzinárodná harmonizácia účtovníctva, Medzinárodné účtovné štandardy, Medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie, Účtovná závierka

Keywords:

International harmonization of accounting, International accounting standards, International Financial Reporting, Financial statements

Úvod

Medzinárodná harmonizácia účtovníctva v súčasnej dobe nadobúda stále väčší význam. Rastúca globalizácia spôsobila, že mnoho spoločností investuje v zahraničí, či už zakladaním pobočiek v iných krajinách, alebo získavaním vlastníckych podielov zahraničných podnikov. Expanzia zahraničných investícií významným spôsobom prispieva k hospodárskemu rastu ekonomicky slabších krajín, preto sa tieto krajiny snažia prilákať zahraničný kapitál, čo pre ne znamená aj vytváranie vhodných podmienok pre zahraničné spoločnosti. Jednou z takýchto podmienok pre podniky so zahraničnou účasťou je možnosť zostavenia účtovnej závierky podľa medzinárodných štandardov IAS/IFRS. Pre zahraničné materské spoločnosti je dôležité, aby mohli porovnať ekonomické informácie svojich dcérskych spoločností a pokým dcérske spoločnosti so sídlom v rôznych krajinách zostavovali účtovné závierky podľa domácej právnej úpravy, nebolo takéto porovnanie možné. Európska únia má snahu o priblíženie národných legislatív v oblasti účtovníctva a v rámci svojej hospodárskej politiky schvaľuje a odporúča medzinárodné účtovné štandardy a medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie, ktorými sa podniky riadia pri zostavovaní účtovných závierok.

1. SÚČASNÝ STAV HARMONIZÁCIE ÚČTOVNÍCTVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Cieľom medzinárodnej harmonizácie účtovníctva je vytvoriť také podmienky v rôznych krajinách, aby účtovné závierky podnikov boli z medzinárodného hľadiska porovnateľné. Účtovná závierka je významným dokumentom, ktorý poskytuje informácie o ekonomickej situácii a výsledkoch účtovnej jednotky, čo sú dôležité informácie pre materské spoločnosti účtovných jednotiek. Najmä v súčasnosti nadobúda táto problematika veľký význam a to najmä z toho dôvodu, že Slovensko ako malá otvorená ekonomika je závislá na zahraničných investoroch, ktorí prichádzajú na Slovensko a prinášajú so sebou kapitál. Mnohí vstúpili ako majoritný vlastník do vedenia slovenských spoločností a je pre nich dôležité, aby informácie z účtovnej závierky svojej dcérskej firmy mohli porovnať s ostatnými dcérskymi firmami v zahraničí. Preto mnohé podniky na Slovensku zostavujú účtovnú závierku podľa medzinárodných štandardov a tým sa aj Slovensko zapája do medzinárodnej harmonizácie účtovníctva.

1.1 Medzinárodná harmonizácia účtovníctva

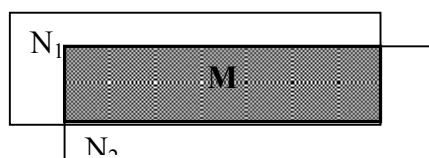
Medzinárodná harmonizácia účtovníctva je pojem, ktorý sa v posledných rokoch dostáva do popredia záujmu nielen medzinárodných inštitúcií, ale aj samotných krajín, ktoré sa snažia začleniť do globalizačného procesu. Dôsledkom globalizácie je totiž aj skutočnosť, že nadnárodné spoločnosti získavajú účasť v podnikoch rôznych krajín a v rámci konsolidácie

je potrebné získať porovnateľné údaje zo všetkých dcérskych podnikov. A práve harmonizácia účtovníctva je nástroj, ktorým je možné dosiahnuť vzájomnú porovnateľnosť účtovných závierok z nadnárodného hľadiska.

Z pohľadu účtovníctva pojem harmonizácia znamená dávať do súladu, teda harmonizovať, národné účtovné systémy, na základe ktorých podniky zostavujú svoje účtovné závierky. Zjednodušene možno harmonizáciu účtovníctva vysvetliť nasledovne: „Jeden štát sa vo svojom účtovnom systéme vzdá určitých účtovných postupov, prevezme účtovné postupy druhého štátu a to tak, že pri konkrétnej položke sa zredukuje počet rozdielov v účtovníctve medzi obidvoma štátmi. Cieľom harmonizácie účtovníctva je eliminácia všetkých rozdielov v účtovných systémoch štátov.”¹ Uvedené vysvetlenie harmonizačného procesu je znázornené na Obrázku 1.

Hlavným cieľom medzinárodnej harmonizácie účtovníctva je teda dosiahnuť medzinárodnú porovnateľnosť údajov.

Obrázok 1 Cieľ harmonizácie

Zdroj: ŠURANOVÁ Z. A ŠKODA M. 2007. Medzinárodné účtovníctvo. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ekonomická fakulta, 2007. ISBN 978-80-8083-438-8, s. 33

Legenda: N1 – účtovné postupy jedného štátu,
N2 – účtovné postupy druhého štátu,
M – medzinárodné účtovné postupy.

1.2 Nástroje medzinárodnej harmonizácie účtovníctva

1.2.1 Direktívy Európskej únie

Vplyvom globalizácie dochádza k prehĺbovaniu medzinárodných ekonomických vzťahov a narastá význam ekonomických informácií. Súbežne s týmto vývojom rastie potreba porovnateľnosti ekonomických informácií v podobe účtovných závierok. Túto potrebu si uvedomuje aj Európska únia, ktorá sa snaží zosúladiť účtovné postupy jednotlivých členských štátov a zabezpečiť tak porovnateľnosť účtovných závierok. Jedným z nástrojov, ktoré na dosiahnutie toho cieľa využíva sú **direktívy** alebo **smernice**. Sú to normy druhého stupňa, ktoré členské štáty neuplatňujú priamo, ale zapracovávajú ich do svojich právnych noriem, teda do zákona o účtovníctve.

Najvýznamnejšie smernice EÚ týkajúce sa účtovníctva sú nasledovné:

- „**Štvrtá direktíva Rady Európskeho spoločenstva 78/660/EEC z 25. júla 1978** o účtovnej závierke niektorých typov spoločností, ktorej cieľom bolo priblížiť účtovné systémy členských krajín.

¹ Šuranová, Zuzana, a Miroslav Škoda. *Medzinárodné účtovníctvo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ekonomická fakulta, 2007, ISBN 978-80-8083-438-8, str. 33.

- **Siedma direktíva 83/349/EEC z 13. júna 1983** o spoločných účtoch upravuje konsolidované účtovné výkazy.“¹
- **Ôsma direktíva z roku 1984** sa týka audítorov, ktoré overujú účtovné výkazy. Podľa tejto smernice „ročná účtovná závierka musí byť overená jednou alebo viacerými osobami, ktoré sú túto činnosť oprávnené vykonávať. Dôležitosť sa kladie na harmonizáciu požiadaviek, ktoré sú kladené na osoby oprávnené vykonávať povinný audit účtovných dokladov, a to požiadavky na ich spôsobilosť vykonávať audit a rovnako je dôležité zabezpečiť, aby boli tieto osoby nezávislé.“²

Tieto direktívy však neboli uznávané za hranicami Európskej únie, preto podniky, ktoré mali majetkové účasti vo svete, museli okrem účtovných závierok zostavených v súlade s direktívami, zostavovať výkazy, ktoré boli akceptované svetovými burzami. V dôsledku týchto skutočností sa ďalším nástrojom medzinárodnej harmonizácie účtovníctva stali **Medzinárodné účtovné štandardy (IAS) a Medzinárodné štandardy finančného vykazovania (IFRS)**, ktoré sú akceptované jednotlivými členskými štátmi EÚ, ale aj podnikmi, ktoré sú kótované na svetových burzách.

1.2.2 Medzinárodné štandardy

Medzinárodné účtovné štandardy - IAS (International Accounting Standards) a Medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie - IFRS (International Financial Reporting Standards) sú pravidlá, ktoré upravujú alebo štandardizujú účtovné výkazníctvo. Vznikli ako reakcia na potrebu medzinárodnej porovnateľnosti finančných údajov, predovšetkým účtovných výkazov. Každý účtovný štandard sa venuje určitej špecifickej problematike alebo oblasti. Štandardy nie sú pre podnikateľské subjekty záväzné, ale sú akýmsi odporúčaním a návodom.

História medzinárodných štandardov

Vznik Medzinárodných účtovných štandardov sa spája so vznikom Výboru pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB), ktorý bol založený súkromnou profesionálnou organizáciou účtovníkov viacerých krajín v roku 1973. Hlavným cieľom IASB bolo vypracovanie Medzinárodných účtovných štandardov, ktoré by pomohli zosúladiť účtovné postupy krajín. Štandardy sú veľmi rozsiahle a častokrát neposkytovali riešenia problémov, alebo boli riešenia nejednoznačné, prípadne sa mohlo stať, že si niektoré štandardy v niektorých bodoch odporovali. Preto boli IAS viackrát novelizované a niektoré dokonca zrušené. Rada pre medzinárodné účtovné štandardy ako „nasledovníkov“ IAS začala vydávať Medzinárodné štandardy finančného vykazovania IFRS, ktoré sa zameriavajú na výkazníctvo.

Pojem IFRS má široký význam a začal sa používať v roku 2001. Celý súbor štandardov IAS bol zmenený na IFRS z dôvodu poukázania na skutočnosť, že sa jedná o štandardizáciu účtovného výkazníctva a nie o štandardizáciu účtovania. Pôvodné štandardy IAS 1 až IAS 41 zostávajú stále v platnosti až kým nie sú zrušené alebo novelizované, v takom prípade sú vydávané pod označením IFRS. Ako prvý bol v roku 2003 vydaný štandard IFRS 1.

„Medzinárodné štandardy sú v súčasnej dobe využívané:

- ako základ pre národné úpravy účtovníctva,
- ako medzinárodný vzor pre krajiny, ktoré vyvíjajú svoju národnú úpravu,
- ako jednotný vzor pre národné alebo medzinárodné spoločnosti,

¹ Neubauerová Erika a kol. Vplyv kohéznej politiky Európskej únie na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2010, ISBN 978-80-225-3100-9.

² Ôsma smernica Rady 84/253/EHS z 10. apríla 1984 o požiadavkách kladených na osoby oprávnené vykonávať povinný audit účtovných dokladov.

- spoločnosťami, ktoré sú kótované na svetových burzách.“¹

Súčasťou medzinárodných štandardov sú aj ich interpretácie, teda bližšie a hlbšie vysvetlenia určitých problémov. K IAS sa viažu interpretácie označované ako SIC, ktoré nesú názov Stáleho výboru pre interpretácie - SIC (Standing Interpretation Committee). V súčasnosti je platných 11 interpretácií SIC. K novým štandardom IFRS sa viažu interpretácie IFRIC, nazvané podľa Výboru pre medzinárodné interpretácie, ktorý v roku 2002 nahradil Stály výbor pre interpretácie². V súčasnosti je platných 16 interpretácií IFRIC.

1.2.3 Inštitúcie pôsobiace v oblasti medzinárodnej harmonizácie účtovníctva

Nadácia Výboru pre medzinárodné účtovné štandardy je nezávislá, nezisková organizácia, pracujúca v súkromnom sektore. Jej hlavnými cieľmi je vytvoriť jednotný súbor vysoko kvalitných, zrozumiteľných a celosvetovo uznávaných Medzinárodných štandardov finančného vykazovania (IFRS), podporovať využívanie a dôsledné uplatňovanie týchto štandardov. Riadenie a dohľad nad činnosťou Nadácie spočíva na Správnej rade, ktorá je tiež zodpovedná za ochranu nezávislosti Rady pre medzinárodné účtovné štandardy a zabezpečenie financovania organizácie. „Nadácia vznikla v roku 2001 pretransformovaním Výboru pre medzinárodné účtovné štandardy, jej sídlom je Londýn, hoci založená bola v štáte Delaware v USA.“³

Rada pre medzinárodné účtovné štandardy je nezávislým orgánom Nadácie. Jej členovia, ktorých je v súčasnosti 15, sú zodpovední za tvorbu a publikáciu IFRS, vrátane IFRS pre malé a stredné podniky a za schvaľovanie interpretácií IFRIC. Všetky zasadnutia IASB sa konajú na verejnosti a všetky dokumenty, diskusné príspevky a návrhy, ktoré sú určené na pripomienkovanie sa tiež zverejňujú. IASB úzko spolupracuje so zainteresovanými odborníkmi z celého sveta, vrátane investorov, analytikov, regulačných orgánov, podnikateľov, účtovníkov, audítorov.

Výbor pre medzinárodné interpretácie IFRIC je orgánom IASB, ktorý má na starosti tvorbu interpretácií Medzinárodných štandardov finančného vykazovania. Výbor sa skladá zo 14 členov, ktorých vymenúva Správna rada. Hlavnou úlohou Výboru IFRIC je včas zachytiť a zhodnotiť účtovné problémy, ktoré vznikajú v súvislosti s IFRS a poskytovať ich riešenia, alebo návody. Rokovania Výboru IFRIC sú tiež prístupné verejnosti. Pri tvorbe interpretácií Výbor úzko spolupracuje s obdobnými národnými výbormi krajín.

Poradný výbor pre štandardy – SAC je súčasťou Nadácie Výboru pre medzinárodné účtovné štandardy. Jeho úlohou je poskytovať Správnej rade a Rade pre medzinárodné účtovné štandardy stanoviská k rôznym problémom. Poradný výbor umožňuje rôznym záujmovým skupinám a odborníkom v oblasti účtovníctva a zavádzania IFRS do národných legislatív, ovplyvňovať tvorbu štandardov. Má 40 členov, ktorí sú menovaní Správnu radou a zastupujú všetky kontinenty.

Európska únia ma snahu zabezpečiť harmonizáciu účtovníctva členských krajín, čo uskutočňuje predovšetkým svojimi nariadeniami a direktívami. „Štandardy nie sú v prostredí EÚ samovykonateľné, a preto Nariadenie č. 1606/2002 obsahovalo požiadavku, aby sa pred vyhlásením jednotlivých štandardov za súčasť európskeho práva posúdila ich zhoda so záujmami EÚ. V dôsledku toho musí byť každý štandard najprv posúdený nezávislými inštitúciami, ako je Európska poradná skupina pre finančné vykazovanie (EFRAG), Komisia

¹ Eva Hýblová, Jaroslav Sedláček, Petr Valouch. Mezinárodní účetnictví. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN: 80-210-3473-4.

² V rokoch 2001 až 2003 prebehla reforma inštitúcií podieľajúcich sa na tvorbe účtovných štandardov. V rámci tejto reformy boli niektoré inštitúcie nahradené inými.

³ Tumpach, Miloš. Medzinárodné štandardy na zostavenie účtovnej závierky IFRS/IAS. Bratislava: Edícia EKONÓMIA, 2006, ISBN 80-8078-072-2, str. 20

EÚ a poradným výborom Rady ministrov, ktorým je Regulačný výbor pre účtovníctvo (ARC)."¹

EFRAG - Európska poradná skupina pre finančné výkazníctvo bola založená v roku 2001 s cieľom pomôcť Európskej komisii pri schvaľovaní Medzinárodných štandardov finančného vykazovania IFRS, ktoré vydáva Rada pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB). Jej úlohou je aj poskytovanie poradenstva v oblasti kvality IFRS. Už spomenuté Nariadenie (č. 1606/2002) vyžaduje, aby všetky európske spoločnosti kótované na burze aplikovali IFRS vo svojej konsolidovanej účtovnej závierke od roku 2005 a zároveň odkazuje na Európsku komisiu, ktorá za pomoci technického výboru musí štandardy schváliť. EFRAG plní úlohu tohto technického výboru. Okrem EFRAG sa Európska komisia pri schvaľovaní štandardov radí tiež s členskými štátmi prostredníctvom Regulačného výboru pre účtovníctvo (ARC). V marci 2006 bola uzavretá formálna dohoda medzi EFRAG a Európskou komisiou, v ktorej sa uvádza, že "EFRAG bude poskytovať Komisii poradenstvo vo všetkých otázkach týkajúcich sa používania IFRS v EÚ." EFRAG je financovaný z prostriedkov organizácie (Európska organizácia, ktorá EFRAG založila), ktorá platí členské na pol ročnej báze a tiež z dobrovoľných príspevkov. Okrem toho dostáva od roku 2010 finančnú podporu z Európskej únie. Na činnosť EFRAG dohliada dozorná rada a Európska komisia sa ako pozorovateľ zúčastňuje zasadnutí dozornej rady.

EFRAG pôsobí prostredníctvom skupiny technických expertov (TEG EFRAG), ktorá rozhoduje nezávisle od dozornej rady. Skupina technických expertov má 12 volených členov, ktorí boli vybraní z celej Európy. EFRAG spolupracuje s IASB v mnohých smeroch: členovia IASB a jej poverení zamestnanci sa zúčastňujú ako pozorovatelia na stretnutiach skupiny technických expertov, EFRAG a IASB pravidelne organizujú spoločné verejné zasadnutia. EFRAG je členom globálnej skupiny tvorcov štandardov, rozvíja bilaterálne vzťahy na regionálnej a národnej úrovni a podieľa sa na vývoji IFRS.

1.3 Slovensko v procese medzinárodnej harmonizácie účtovníctva

Globalizácia má pre krajiny veľký význam, lebo znamená prílev investorov, ktorí prinášajú svoj kapitál, pomáhajú zvyšovať HDP a pozitívne vplyvajú na zamestnanosť. Mnohé podniky majú zahraničných majiteľov a to vyvoláva potrebu porovnateľnosti ekonomických údajov, ktoré sú výstupom účtovníctva. Organizácie Európskeho spoločenstva v snahe o zblíženie účtovných legislatív vydávali a rozpracovávali smernice, vývoj vo svete však ukázal, že nie je potrebné neustále vydávať vlastné smernice, ale akceptovať medzinárodné účtovné štandardy IAS/IFRS. Prijatím Nariadenia č. 1606/2002 o uplatňovaní medzinárodných účtovných štandardov, bol do legislatívy EÚ začlenený súbor medzinárodných účtovných štandardov.

Slovensko sa stalo členom Európskej únie 1. mája 2004 a tým sa naplno začlenilo do globalizačného procesu a zmeny, ktoré sa v ekonomickom prostredí dejú, sa dotýkajú aj našej krajiny. Vstupom do EÚ sa Slovensko zaviazalo priblížiť európskym nariadeniam a harmonizovať svoju legislatívu s európskou, to znamená harmonizovať aj účtovnú legislatívu. „Výsledkom bol preto zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v z. n. p. a jeho následné novelizácie, ktoré zosúladiť slovenskú právnu úpravu účtovníctva s požiadavkami Európskej únie a zároveň sčasti aj s IAS/IFRS. Aj slovenská účtovná prax sa postupne približuje medzinárodným štandardom IAS/IFRS.“²

¹ Tumpach, Miloš. Medzinárodné štandardy na zostavenie účtovnej závierky IFRS/IAS. Bratislava: Edícia EKONÓMIA, 2006, ISBN 80-8078-072-2, str. 25.

² Neubauerová Erika a kol. Vplyv kohéznej politiky Európskej únie na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2010, ISBN 978-80-225-3100-9, str. 67.

Tento zákon nadobudol účinnosť 1. januára 2003 a nahradil dovtedy platný zákon č. 563/1991 Zb. o účtovníctve. Zmeny, ktoré boli do zákona zapracované, súviseli najmä so splnením požiadaviek, ktoré boli zo strany EÚ kladené na Slovenskú republiku vzhľadom na jej vstup do európskych spoločenstiev. Do zákona o účtovníctve boli prevzaté viaceré definície a ustanovenia IAS a IFRS.

Harmonizácia slovenskej účtovnej legislatívy s IAS/IFRS

Prvou zmenou, ktorú Zákon č. 431/2002 Z. z. priniesol bola snaha o oddelenie právnej úpravy účtovníctva od právnej úpravy účtovného vykazovania, teda účtovnej závierky. Ďalšou zmenou, ktorú tento zákon priniesol, bolo zavedenie pojmov, ktoré vychádzajú z medzinárodných účtovných štandardov, ale zároveň boli tieto pojmy upravené tak, aby ich mohli využívať všetky účtovné jednotky, nielen podnikateľské subjekty, pre ktoré sú primárne určené medzinárodné účtovné štandardy.

Pôvodný zákon o účtovníctve definoval účtovné obdobie iba ako kalendárny rok, pričom Zákon č. 431/2002 Z. z. dáva účtovnej jednotke možnosť zvoliť si za účtovné obdobie hospodársky rok. Potreba takéhoto zosúladenia s medzinárodnými štandardmi vznikla z dôvodu problémov, ktoré vznikali pri definovaní účtovného obdobia slovenskej dcérskej účtovnej jednotky, ktorá mala zahraničnú materskú spoločnosť.

Ďalšou zmenou bolo nadradenie zásady dosiahnutia verného a pravdivého obrazu o ekonomickej činnosti účtovnej jednotky nad všetkými ostatnými účtovnými zásadami. Ďalej bol zavedený pojem úplnosť účtovníctva, ktorý znamená, že účtovná jednotka po skončení účtovného obdobia musí mať zaúčtované všetky účtovné prípady, musí mať zostavenú účtovnú závierku, výročnú správu a tiež musí tieto údaje zverejniť. „Významnou zmenou bolo aj premenovanie časti „prílohy“ na „poznámky“, čím sa zosúladí uvedený pojem s pojmom „notes“ v anglickom jazyku.“¹ Zmena však nenastala v počte výkazov účtovnej závierky, lebo výkaz o peňažných tokoch a výkaz o zmenách vo vlastnom imaní, ktoré sú súčasťou účtovnej závierky zostavenej podľa medzinárodných účtovných štandardov, sú podľa slovenskej právnej úpravy súčasťou poznámok. V súlade s IAS 34 (Finančné vykazovanie v priebehu účtovného roka) účtovná jednotka okrem riadnej a mimoriadnej účtovnej závierky zostavuje aj priebežnú účtovnú závierku, ak to vyžaduje osobitný legislatívny predpis.

Zmeny nastali aj v oblasti konsolidovaných účtovných závierok, pričom ustanovenia o povinnosti zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku je v súlade so 7. smernicou Rady EÚ. Do zákona bolo zavedené veľkostné kritérium a účtovná jednotka, ktorá splní podmienku na zostavenie konsolidovanej účtovnej závierky tak urobí podľa IAS/IFRS, ktoré EÚ prevzala.

V roku 2004 bola prijatá novela č. 561/2004 Z. z., ktorá sa ešte viac snažila priblížiť legislatívu EÚ a tiež aj medzinárodným štandardom. Najdôležitejšie zmeny, ktoré priniesla táto novela je zostavovanie konsolidovanej účtovnej závierky podľa IAS/IFRS pre účtovné jednotky, ktoré spĺňajú podmienky, upresnenie základných pojmov ako je majetok, záväzok, náklad, výnos, aktíva tak, aby spĺňali kritériá podľa IAS/IFRS, účtovná jednotka si môže vybrať účtovné obdobie, ktorým je hospodársky rok, teda účtovné obdobie si zvolí sama a goodwill, aktivované zriaďovacie náklady a aktivované náklady na vývoj musí účtovná jednotka odpísať do 5 rokov.

V tabuľke 1 uvádzam najdôležitejšie prínosy zákona č. 431/2002 Z. z.

¹ Neubauerová Erika a kol. Vplyv kohéznej politiky Európskej únie na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2010, ISBN 978-80-225-3100-9, str. 69.

Tabuľka 1

Najdôležitejšie zmeny	Miera súladu s IAS/IFRS
Definícia majetku, záväzkov, nákladov, výnosov, ekonomického úžitku, príjmov, výdavkov, výsledku hospodárenia, aktív, pasív, iných aktív, iných pasív.	Snaha prebrať definície i IAS/IFRS, ale neboli stanovené viaceré kritériá pre vykázanie položiek, tak ako je to podľa IAS/IFRS.
Možnosť mať iné účtovné obdobie ako kalendárny rok, zmenu treba požiadať príslušný daňový úrad.	Podľa IAS/IFRS si účtovné obdobie určuje účtovná jednotka sama.
Nadradenosť pravdivého a verného obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, nad všetky ostatné účtovné zásady.	V súlade s IAS 1.
Zavedenie predpokladu nepretržitého pokračovania činnosti účtovnej jednotky.	V súlade s IAS 1.
Definovanie zásady významnosti, ktorá platí pre zostavenie účtovnej závierky.	V súlade s IAS 1.
Zmena v oceňovaní niektorých položiek majetku a záväzkov.	Zosúladenie oceňovania týchto položiek s IAS/IFRS.
Definícia rezerv.	Definícia vychádza z IAS/IFRS.

Zdroj: Neubauerová Erika a kol. Vplyv kohéznej politiky Európskej únie na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2010, ISBN 978-80-225-3100-9, str. 71.

ZÁVER

Aj napriek tomu, že v slovenskej legislatíve nastali určité zmeny, ktoré ju priblížili k medzinárodným účtovným štandardom, proces harmonizácie účtovníctva nie je ukončený a sú potrebné ďalšie opatrenia. Pri oceňovaní dlhodobého hmotného a nehmotného majetku sa podľa slovenskej právnej úpravy vychádza z jeho hodnoty, pričom podľa IAS/IFRS je najdôležitejšia významnosť tohto majetku.

„Podobný problém nastáva aj pri oceňovaní majetku. Zákon stanovuje, že majetok sa má odpisovať s ohľadom na jeho predpokladanú dobu životnosti, mnohé účtovné jednotky ale stále uplatňujú daňové a účtovné odpisy. V tomto prípade je potrebné zmena premýšľania manažmentu v obchodných spoločnostiach.“¹

Náhradné diely, ktoré by sa mali používať dlhšie ako jeden rok, alebo by mali byť využívané pri neobežnom majetku, by sa tiež mali odpisovať, pretože by sa mali považovať za súčasť neobežného majetku.

Slovenská právna úprava by mala upustiť od príliš direktívneho vymedzenia obsahu výkazov účtovnej závierky, pretože medzinárodné štandardy nevymedzujú ich záväznú formu a obsah. Účtovná jednotka by tak mohla stanoviť zoznam položiek, ktoré sú významnejšie a tiež by bolo vhodné účelovo členiť náklady a výnosy vo výkaze ziskov a strát. Účtovná závierka zostavená podľa medzinárodných štandardov okrem súvahy, výkazu ziskov a strát a poznámok obsahuje aj výkaz peňažných tokov a výkaz o zmenách vo vlastnom imaní. Tieto

¹ Neubauerová Erika a kol. Vplyv kohéznej politiky Európskej únie na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2010, ISBN 978-80-225-3100-9, str. 74.

výkazy by mali byť začlenené do účtovnej závierky podľa slovenských právnych predpisov, nakoľko majú vysokú vypovedaciu schopnosť o dôležitých skutočnostiach.

Dôležitou skutočnosťou je, že IAS/IFRS sú skôr konštruované pre veľké nadnárodné spoločnosti, ktorých hlavným zdrojom financovania je kapitálový trh. Na Slovensku ale prevládajú malé a stredné podniky, preto v niektorých ohľadoch sú medzinárodné štandardy pre nevýhodné. IASB pracuje na štandardoch, ktoré by boli vhodné aj pre malé a stredné podniky a slovenská legislatíva by mala byť pripravená prijať ich, pretože prechod na IAS a IFRS je v kontexte medzinárodnej harmonizácie účtovníctva nezvratný a aj nevyhnutný.

Udržateľnosť verejných financií SR

Public Finances Sustainability in Slovak Republic

Elena Fifeková¹

Abstrakt

Príspevok sa venuje problémom fiškálnej konsolidácie a udržateľnosti hospodárenia verejných financií SR. Identifikuje rozhodujúce príčiny súčasného dlhu a deficitu verejnej správy, hodnotí prístupy ku konsolidácii verejných financií, skúma dopad vývoja makroekonomických podmienok na vývoj verejných financií. Základným rámcom príspevku je skúmanie podmienok, za ktorých je SR schopná znížiť dlhový pomer, ktorý predstavuje východisko úvah o fiškálnej udržateľnosti.

Abstract

The paper deals with problems of fiscal consolidation and sustainability of public finance management in Slovak Republic. It identifies the main causes of the current debt and general government deficit, evaluates different approaches to the public finance consolidation and studies the impact of the development of macroeconomic conditions on the development of public finance. The main framework deals with the conditions under which the Slovak Republic is able to decrease its debt ratio, which represents the base for fiscal sustainability evaluation.

Kľúčové slová: Verejný dlh. Konsolidácia verejných financií. Ekonomický rast.

Keywords: Public finance consolidation. General government debt. Economic growth.

Úvod

Slovenská republika, podobne ako väčšina krajín EÚ, stojí pred riešením základného problému – obnoviť fiškálnu rovnováhu a zároveň konsolidačnými opatreniami v oblasti verejných financií nepodviazat' ekonomický rast. Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2012-2016 na jednej strane deklaruje potrebu konsolidovať verejné financie, tak aby deficit verejných financií bol v roku 2013 na úroveň 3% HDP, na druhej strane predpokladá

¹ „Príspevok/výstup vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

podporu ekonomického rastu vládnymi výdavkami a celkové posilňovanie úlohy verejného sektora v ekonomike.

1. SKÚSENOSTI SR S KONSOLIDÁCIOU VEREJNÝCH FINANCIÍ V PREDKRÍZOVOM OBDOBÍ

Slovenská republika zaznamenala v oblasti vývoja verejných financií značne diferencované vývojové etapy. V prvých rokoch existencie SR (1993-1995) bola základná koncepcia fiškálnej politiky SR zameraná na stabilizáciu verejných financií - došlo k zníženiu verejných výdavkov (miera verejných výdavkov klesla z úrovne 78,8 % HDP v roku 1993 na 48,5% HDP v roku 1995) pri zachovaní vysokého podielu daňových príjmov na HDP a postupného znižovania podielu fiškálneho deficitu na HDP. Opatrenia vlády zamerané na zvýšenie príjmov a sprísnenie rozpočtovej reštrikcie, predovšetkým obmedzenia investičných a neinvestičných výdavkov štátneho rozpočtu, však nezabezpečili jeho vyrovnanosť. Základnou príčinou rozpočtového deficitu bolo neplnenie rozpočtových príjmov, najmä vplyvom nízkeho odvodu daní a prostriedkov dôchodkového, nemocenského a zdravotného poistenia. V ďalšom období sa v súlade s východiskovým cieľom pozornosť sústreďovala na udržanie primeraného deficitu štátneho rozpočtu (v hraniciach do 5 % HDP), pričom konsolidácia rozpočtového hospodárenia vyžadovala zotrvať na pozíciách reštrikcie rozpočtových výdavkov, čím sa naďalej prehľbovala vnútorná zadlženosť ekonomiky. Opatrná fiškálna politika sa v rokoch 1994, 1995 premietla do klesajúceho rozpočtového deficitu.

Od roku 1996 mala fiškálna politika výrazne expanzívny charakter, predovšetkým v dôsledku podpory ekonomického rastu formou stimulácie dopytu verejnými výdavkami. Vládne výdavky smerovali na podporu dlhodobého návratných infraštruktúrnych a energetických projektov, príjmová strana rozpočtu bola inhibovaná znižovaním privatizačných cien, resp. odpúšťaním privatizačných splátok (v prípade realizácie nových investícií) a tiež postupným sa znižovaním daňovej disciplíny; výber daní z príjmov právnických osôb zaznamenal hlboký prepád. Expanzia verejných výdavkov tak znamenala odklon od smerovania k fiškálnej rovnováhe, hospodárenie verejných financií začalo mať deficitný charakter. Fiškálny schodok dosiahol v roku 1996 úroveň 9.9 % HDP, pričom v roku 1995 bola jeho výška 3,4% HDP. Nevyrovnanosť verejných financií mala za následok zvýšenie zadlženia verejného sektora, ktoré sa v rokoch 1995-1998 zvýšilo 12,4 p. b. (v roku 1998 dosiahlo výšku 34,5% HDP). Fiskálna expanzia viedla postupne k prehľbovaniu problémov súvisiacich s nedostatkom voľných zdrojov na krytie potrieb štátu, nakoľko deficitné hospodárenie verejného sektora v režime fixného menového kurzu v kombinácii s vysokým deficitom bežného účtu platobnej bilancie vyvolávalo tlak na sprísnenie menovej politiky. Protismerné pôsobenie fiškálnej a menovej politiky sa prejavilo vo vysokej úrovni reálnych úrokových sadzieb, došlo k vytláčaniu súkromných investícií štátom. Takmer celý nárast domácich úverov smeroval na financovanie vládneho dlhu, kombinácia vysokých úrokových mier a rastúceho verejného dlhu viedla k tomu, že rastúci podiel štátnych výdavkov sa použil na úhradu úrokov z dlhu, došlo k výraznému rastu štátnych záruk za bankové úvery, z ktorých veľká časť smerovala na krytie klasifikovaných požiadaviek. Snaha o znižovanie úrokových nákladov domácej dlhovej služby štátu viedla zo strany vlády k rastúcemu čerpaniu zahraničných zdrojov, pričom v dôsledku nedostatku domácich úverových zdrojov dochádzalo k čerpaniu úverov zo zahraničia aj zo strany podnikateľského sektora, čo sa odrazilo v raste zahraničnej zadlženosti (prírastok HDP o jednu peňažnú jednotku zvyšoval rast zahraničnej zadlženosti rádovo o 1,1 až 1,3 peňažných jednotiek).

Uvedenie zhoršenie fiškálnej pozície viedlo k potrebe fiškálnej konsolidácie – konsolidačné úsilie v oblasti verejných financií od roku 1999 bolo prezentované ako realizácia stabilizačných opatrení, ktoré zabránia prechodu do depresie počas ich realizácie. Popri

reštriktívnej makroekonomickej politike sa dôraz kládol taktiež na podporu mikroekonomickej reštrukturalizácie a konkurencieschopnosti ekonomiky. Rozhodujúcim krokom sa stala reštrukturalizácia bankového sektora (vrátane privatizácie vybraných bánk) v dôsledku čoho štát stratil možnosť politicky ovplyvňovať úverové toky. Stabilizačný program posilňoval makroekonomickú rovnováhu a vytváral priestor pre budúci kvalitnejší ekonomický rast. Napriek stabilizačným opatreniam došlo v rokoch 1999-2000 k zvýšeniu deficitu verejných financií a k citeľnému navýšeniu verejného dlhu (v roku 2000 prekročil podiel verejného dlhu 50 % HDP).

Najvyšší deficit - 12,3% HDP bol zaznamenaný v roku 2000 a súvisel predovšetkým s nákladmi reštrukturalizácie bankového sektora (graf 1). Úrokové náklady tejto reštrukturalizácie sa prejavili aj v deficitoch za roky 2001 a 2002. Napriek skutočnosti, že boli realizované viaceré reformy inštitucionálneho rámca a mikroekonomickej reštrukturalizácie, výrazný vplyv na fiškálnu konsolidáciu mali najmä externé faktory, ktoré pozitívne vplývali na obnovu ekonomického rastu.

Pre Slovensko znamenal vstup do EÚ v roku 2004 opätovnú potrebu fiškálnej konsolidácie z dôvodu plnenia podmienok potrebných na prijatie eura. SR v tomto období maastrichtské kritérium pre deficit verejných financií stanovené na 3 % HDP (v metodike ESA 95) SR neplnila¹. Konsolidácia verejných financií bola zameraná na stranu príjmov aj výdavkov, posilnila sa váha nepriamych daní v rozpočtových príjmoch priblížením sadzieb dane z pridanej hodnoty a zvýšením spotrebných daní. Boli prijaté opatrenia na eliminovanie poskytovania štátnych záruk s vysokou mierou rizika, obmedzili sa výdavky v sociálnej a bytovej politike, pozornosť sa sústredila taktiež na zamedzenie rastu miezd vo verejnom sektore. Dôraz bol kladený taktiež na opatrenia zabezpečujúce efektívne využívanie príjmov z privatizácie, pričom ťažisko ich použitia malo smerovať na financovanie reformy dôchodkového systému, prípadne na zníženie verejného dlhu v budúcnosti. Uvedené opatrenia v kombinácii so štrukturálnymi reformami a vysokým ekonomickým rastom viedli k splneniu fiškálnych maastrichtských kritérií.

Tak ako v predchádzajúcom období pozitívne výsledky verejného sektora, merané podielovými ukazovateľmi verejného deficitu a verejného dlhu k HDP, boli dosiahnuté najmä priaznivým vývojom externých faktorov, ktoré sa premietli do vysokého rastu ekonomiky, vývoja úrokových nákladov dlhu a dostupnosti zdrojov na jeho krytie.

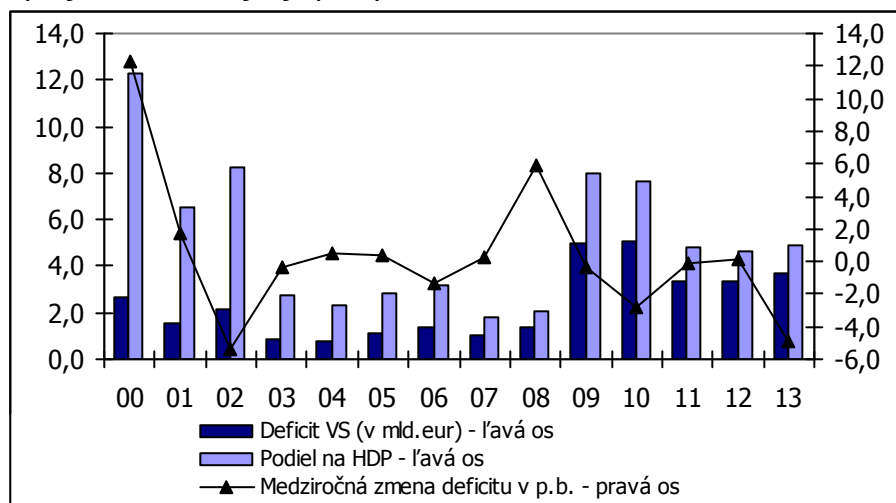
Kombinácia vysokého ekonomického rastu a zlepšenia makroekonomického rámca sa premietla do zníženia nákladov na dlhovú službu, čo následne vplývalo na zníženie dlhového pomeru. V priebehu rokov 2000-2008 došlo k zníženiu dlhového pomeru o viac ako 22 p.b., keď podiel verejného dlhu na HDP klesol z úrovne 50,3% v roku 2000 na úroveň 27,9% v roku 2008 (v absolútnom vyjadrení sa verejný dlh v uvedenom období zvýšil o 7,87 mld. eur). Konsolidačné opatrenia tak ani v období vysokého rastu reálneho HDP a kladnej produkčnej medzery nedokázali zabezpečiť prebytkovú primárnu bilanciu – verejné výdavky dlhodobo predstihovali príjmy a Slovensko aj v období vysokého ekonomického rastu akumulovalo zadlžovanie dodatočnými fiškálnymi tokmi.

¹ Najvyšší deficit 12,3% HDP bol zaznamenaný v roku 2000 a súvisel predovšetkým s nákladmi reštrukturalizácie bankového sektora. Úrokové náklady tejto reštrukturalizácie sa prejavili aj v deficitoch za roky 2001 a 2002.

2. ÚSKALIA KONSOLIDÁCIE VEREJNÝCH FINANCIÍ V SÚČASNOM OBDOBÍ

Hospodárska kríza, ktorá zasiahla Slovensko v roku 2009, priniesla citeľné rozvrátenie verejných financií¹. Zhoršenie hospodárenia verejnej správy bolo dôsledkom tak automatických stabilizátorov (poklesu príjmov súvisiaci so znížením ekonomického výkonu), ako aj pôsobením cielených opatrení, ktoré boli reakciou na zmenené makroekonomické podmienky. Deficit rozpočtu verejnej správy (graf 1) dosiahol v roku 2009 úroveň 8 % HDP a medziročne sa zvýšil o takmer 3,7mld eur.

Graf 1: Vývoj deficitu verejnej správy

Zdroj: Ameco; vlastný výpočet.

Kríza umocnila viaceré problémy, ktoré pôsobili na deficitný vývoj verejných financií už aj v predchádzajúcom období. Príjmy verejných rozpočtov podvzajú viacerými skutočnosťami, medzi ktoré možno zaradiť napr. realizáciu dôchodkovej reformy, ktorá vytvára silný tlak na rast deficitu Sociálnej poisťovne, realizáciu rozsiahlych investičných stimulov pre zahraničných investorov, ale predovšetkým dlhodobu nízku efektívnosť výberu daní. Výber dane z pridanej hodnoty, ktorá patrí medzi najvýznamnejšie zdroje príjmov rozpočtu verejnej správy, v ostatných rokoch výrazne zaostával za možnosťami ekonomického rastu a aj v súčasnom období zostáva Achilovou päťou slovenskej ekonomiky. Inštitút finančnej politiky vo svojej analýze (IFP, 2012) konštatuje, že celková daňová strata DPH v roku 2010 dosiahla v absolútnom vyjadrení úroveň 2,3 mld. eur, čo predstavuje 3,5% HDP.

Z celkovej straty DPH menej ako 30% dokáže daňová správa zachytiť a identifikovať. Zvyšných 70% predstavuje daňovú medzeru, teda daňovú povinnosť, ktorú sa zatiaľ nepodarilo identifikovať. Takmer polovica daňovej straty (1,6% HDP), je kvôli nižšej efektívnosti výberu voči priemeru EÚ. Inými slovami, pokiaľ by sme dosahovali rovnakú efektívnosť výberu ako je priemer v krajinách EÚ, základná sadzba DPH by mohla byť nižšia o 4,7 p.b. (14,3% v roku 2009) pri zachovaní súčasného výnosu DPH alebo by sme zvýšili výnos o 1,6% HDP (1,1 mld. Eur). Problémom SR je taktiež nízka mzdová kvóta (Slovenská republika má najnižšiu daňovú kvótu zo štátov EÚ), ktorá v kombinácii s vysokou mierou

¹ Zhoršenie fiškálnej pozície znamenalo, že Slovensko bolo Radou ECOFINU koncom roku 2009 v súlade s čl. 126 (6) Zmluvy o fungovaní Európskej únie zaradené do procedúry nadmerného deficitu s termínom na jeho odstránenie do roku 2013.

nezamestnanosti limituje rozpočtové príjmy. Aj v dôsledku uvedených skutočností boli rozpočtové príjmy nižšie ako by naznačoval ekonomický výkon krajiny.

Pokiaľ ide o výdavky verejnej správy, Slovensku sa napriek prijatiu opatrení v oblasti transparentnosti verejného obstarávania nedarí v plnom rozsahu zvyšovať efektívnosť vynakladania verejných zdrojov, neustále prevyšujú krátkodobé kvantitatívne zamerané stimulačné prístupy pred strednodobo a dlhodobu cieľný opatreniami na podporu rastu konkurenčnej schopnosti ekonomiky.

Tabuľka 1: Vývoj základných makroekonomických a fiškálnych indikátorov

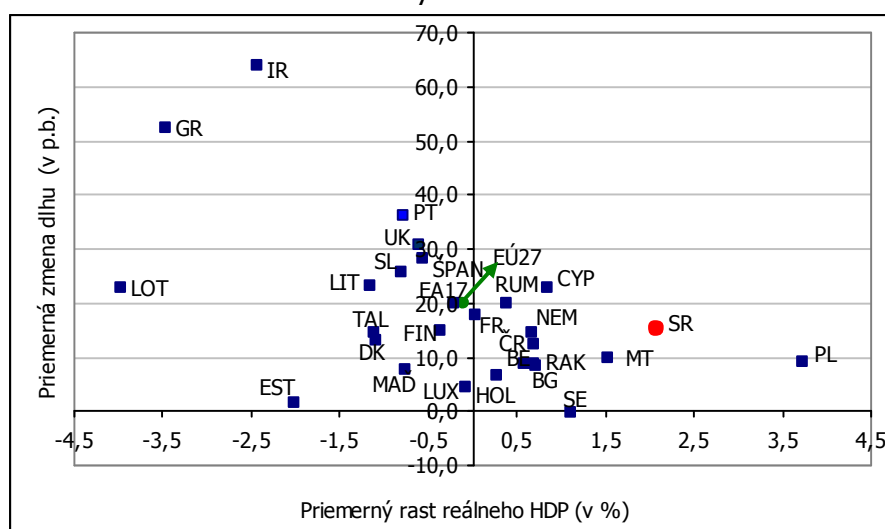
	Rast HDP		Príjmy VS (v %HDP)	Výdavky VS (v %HDP)	Deficit VS (v % HDP)	Primárne saldo VS (v %HDP)	Cyklicky očistené primárne sadlo (v % HDP)	Štrukturálna bilancia (v % HDP)	Hrubý dlh VS (v % HDP)	Čistý dlh VS (v % HDP)
	s. c. 2005	b. c.								
2000-2003	3,6	9,6	38,0	45,5	-7,5	-3,9	-3,6	-5,2	46,2	29,7*
2004	5,1	11,2	35,3	37,7	-2,4	-0,2	0,0	-2,2	41,5	29,5
2005	6,7	9,2	35,2	38,0	-2,8	-1,1	-0,7	-2,0	34,2	28,9
2006	8,3	11,5	33,3	36,5	-3,2	-1,7	-1,7	-2,8	30,5	25,9
2007	10,5	11,7	32,4	34,2	-1,8	-0,4	-1,1	-3,1	29,6	24,5
2008	5,8	8,8	32,8	34,9	-2,1	-0,8	-1,9	-3,0	27,9	23,6
2009	-4,9	-6,1	33,5	41,5	-8,0	-6,6	-5,5	-6,9	35,6	33,0
2010	4,2	4,7	32,4	40,0	-7,7	-6,3	-6,0	-7,2	41,4	39,1
2011	3,3	5,0	33,4	38,2	-4,8	-3,2	-3,2	-4,4	43,3	42,2

* roky 2002-2003

Zdroj: Eurostat, MF SR

Základným východiskom úvah o fiškálnej udržateľnosti je nerastúci, prípadne znižujúci sa dlhový pomer, ktorý je kvantifikovaný ako hrubý dlh verejnej správy v % HDP, resp. udržiavanie deficitu verejných financií pod kriteriálnou úrovňou 3 % HDP a verejného dlhu pod 60 % HDP. Hoci v súčasnom období pozícia Slovenska v rámci EÚ27, predovšetkým vďaka dosahovanému ekonomickému rastu, nie je kritická (graf 2), vývoj verejných financií vyžaduje v záujme zabezpečenia udržateľnej úrovne fiškálnych stabilizačných kritérií realizovať citel'né konsolidačné opatrenia.

Graf 2: Vzťah ekonomického rastu a zmeny dlhu v EÚ v rokoch 2008-2011

Zdroj: Eurostat; vlastný výpočet.

Hodnotenie konsolidačného úsilia sa opiera o analýzu udržateľnosti verejného dlhu¹, vychádzajúcu zo základného vzťahu, ktorý vyjadruje skutočnosť, že vládne výdavky (G) v súčasnom období a reálne náklady na obsluhu dlhu akumulovaného v predchádzajúcom období (rD_{t-1}) sa rovnajú, resp. musia byť nižšie ako súčet daňových príjmov (T) a nového dlhu ($D_t - D_{t-1}$). Základné vzťahy fiškálnej udržateľnosti sú uvedené v rámciku 1.

Rámček 1: *Fiškálna udržateľnosť:*

$$G_t + r_t D_{t-1} = T_t + (D_t - D_{t-1}) \quad (1)$$

$$D_t - D_{t-1} = r_t D_{t-1} - PB_t \quad (2)$$

kde:

- G - verejné výdavky
- T - verejné príjmy
- R - reálne implicitné úrokové sadzby, vypočítané ako pomer úrokových nákladov platených v danom roku k celkovému dlhu v predchádzajúcom roku mínus miera inflácie, meraná deflátorom HDP
- D - hrubý verejnej správy
- $D_t - D_{t-1}$ - emisia nového dlhu
- ¹ PB - primárne saldo, resp. primárna bilancia (T - G)
- T - bežné obdobie
- t-1 - základné obdobie

Vzťah (2) vyjadrený v percentách HDP² má tvar:

$$\frac{D_t}{HDP_t} = (1 + r_t) \frac{D_{t-1}}{HDP_{t-1}} \frac{HDP_{t-1}}{HDP_t} - \frac{PB_t}{HDP_t} \Leftrightarrow d_t = \left(\frac{1 + r_t}{1 + g_t} \right) d_{t-1} - pb_t \quad (3)$$

kde:

- D - dlhový pomer (pomer hrubého dlhu verejného sektora k HDP),
- G - tempo rastu reálneho HDP
- $1 + g_t$ - HDP_t / HDP_{t-1}
- Pb - primárna bilancia v % HDP

Zmena dlhového pomeru, ktorá predstavuje základnú identitu úspešnosti fiškálnej konsolidácie, má tvar:

$$d_t - d_{t-1} = \frac{r_t - g_t}{1 + g_t} d_{t-1} - pb_t \quad (5)$$

Podmienkou pre zachovanie konštantného dlhového pomeru ($d_t - d_{t-1} = 0$) je, že primárne saldo sa rovná súčinu diferenciálu úrokových sadzieb a rastu a dlhu v predchádzajúcom období:

$$pb_t^* = \frac{r_t - g_t}{1 + g_t} d_{t-1} \quad \text{resp.} \quad \frac{pb_t^*}{d_{t-1}} = \frac{r_t - g_t}{1 + g_t} \quad (6)$$

¹ MMF (2010), Deutsche Bank (2010), Bénassy-Quéré, A. et al. (2010)

² Odráža vzťah verejného dlhu a ekonomickej sily krajiny, ktorá predstavuje základný rozmer verejných pre rozpočtové príjmy.

Vzt'ah (3) vyjadruje, že výška verejného dlhu je ovplyvnená vývojom viacerých makroekonomických a fiškálnych ukazovateľov, z ktorých rozhodujúcu úlohu zohráva predovšetkým ekonomický rast a primárne saldo verejnej správy (saldo verejnej správy očistené o platené úroky). V prípade primárneho salda platí zásada, že by sa malo pohybovať na úrovni, ktorá by neznamenal pokračujúce zadlžovanie.

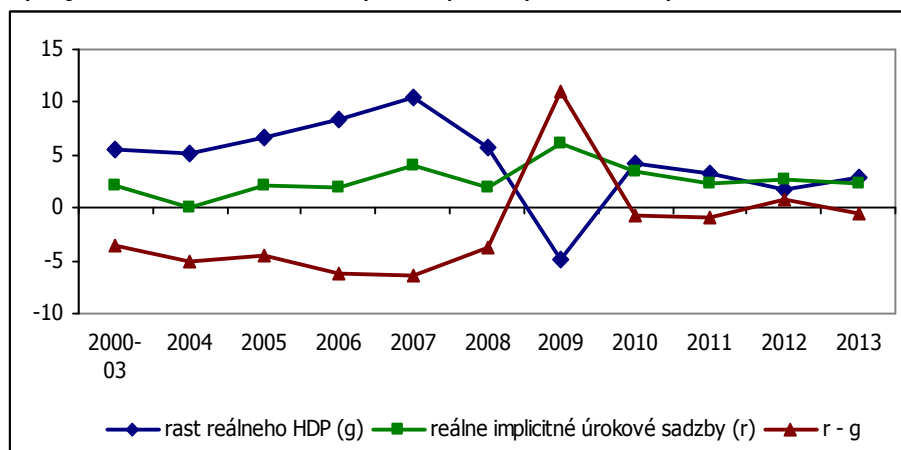
Ďalším faktorom, ktorý ovplyvňuje výšku verejného dlhu je inflácia, nakoľko pôsobí na úroveň reálnych úrokových sadzieb (vyššia inflácia a teda nižšie reálne úrokové sadzby znižujú úrokové náklady dlhu).

Ak má byť dlh udržateľný, potom musí byť rast dlhového pomeru nižší ako rast úrokových sadzieb. Záporná hodnota rozdielu hovorí o schopnosti ekonomiky dosahovať vysoký ekonomický rast a umožňuje krajine nezvyšovať dlhové bremeno v prípade deficitnej primárnej bilancie. Ak je rozdiel medzi reálnou úrokovou sadzbou a reálnym HDP kladný, mala by primárna bilancia dosahovať prebytok, aby sa dlhový pomer stabilizoval. To znamená, že vyššie reálne úrokové sadzby, nižší rast HPD a deficitná primárna bilancia pôsobia na rast verejného dlhu a naopak, vysoký ekonomický rast v kombinácii s nízkymi úrokovými sadzbami a prebytkovou primárnou bilanciou vytvárajú podmienky pre postupné znižovanie verejného dlhu na jeho udržateľnú úroveň. Vysoká úroveň dlhového pomeru vytvára tlak na konsolidáciu verejných rozpočtov.

Dosiahnutie konštantnej úrovne dlhového pomeru teda závisí tak na vývoji reálneho ekonomického rastu a úrokových sadzieb, ako aj na schopnosti ekonomiky dosahovať také primárne saldo v pomere k HDP, ktoré by v daných makroekonomických podmienkach dlhový pomer stabilizovalo, t.j. približovalo ho k úrovni, ktorá by neznamenal pokračujúce zadlžovanie.

Slovensku sa v predkrízovom období darilo znižovať dlhový pomer predovšetkým vďaka vysokému ekonomickému rastu a nízkych úrokových sadzbách, v dôsledku čoho ich diferenciál dosahoval záporné hodnoty (graf 3). Do výšky úrokových sadzieb sa popri nízkych hodnotách rizikových prémie ako dôsledku priaznivého makroekonomického vývoja premietol aj dostatok likvidity na finančných trhoch. Uvedená skutočnosť umožňovala znižovať dlhový pomer aj v podmienkach deficitnej primárnej bilancie. Znižovanie dlhového pomeru bolo navyše podporené príspevkom zosúladenia dlhu a deficitu ku konsolidácii (príjmami z privatizácie a vplyvom štátnej pokladnice. (Strachotová, 2012).

Graf 3: Vývoj reálneho HDP a reálnych implicitných úrokových sadzieb

Zdroj: EC Spring Forecast 2012; vlastný výpočet.

Ako sme uviedli, kríza priniesla zásadný zvrät do vývoja sledovaných ukazovateľov. Skutočnosť, že nebolo realizované adekvátne zosúladienie príjmov a výdavkov verejnej správy znamenala výrazný prepád primárneho salda, ktorého deficit sa dostal z úrovne -0,8 % HDP v roku 2008 na úroveň -6,6 % HDP v roku 2009. Uvedená skutočnosť spolu s rastúcimi úrokovými nákladmi dlhu znamenala výrazné zhoršenie dlhového pomeru. Vysoko deficitné hospodárenie verejného sektora sa premietlo do nárastu verejného dlhu (verejný dlh vzrástol v roku 2009 o viac ako 6 mld. eur a jeho výška presiahla 22 mld. eur).

Ako vidieť z tabuľky 2, na udržanie dlhového pomeru by bolo potrebné v roku 2009 zabezpečiť primárny prebytok vo výške 11,6 % HDP, čo však vzhľadom na potrebu fiškálnych stimulov orientovaných na eliminovanie dopadov krízy bolo nereálne.

Tabuľka 2: Primárne saldo stabilizujúce dlhový pomer (v % HDP)

	Dlhový pomer	r - g	Primárne saldo	Dlh stabilizujúce primárne saldo	Zosúladienie dlhu a deficitu
2004	41,5	-5,0	-0,2	-4,8	1,0
2005	34,2	-4,6	-1,1	-4,3	-6,6
2006	30,5	-6,3	-1,7	-5,8	-3,3
2007	29,6	-6,4	-0,4	-5,8	0,5
2008	27,9	-3,8	-0,8	-3,6	-1,5
2009	35,6	11,0	-6,6	11,6	-2,1
2010	41,4	-0,7	-6,3	-0,7	-0,6
2011	43,3	-0,9	-3,2	-0,9	-0,8
2012	47,5	0,8	-3,4	0,8	4,5
2013	51,1	-0,6	-3,4	-0,6	1,0

Zdroj: Ameco, EC Spring Forecast 2012; vlastný výpočet

Údaje v tabuľke 2 naznačujú, že podľa predpokladov Európskej komisie by Slovensko do roku 2013 dosahovalo oveľa väčšie primárne schodky, ako by bolo želateľné z hľadiska udržateľnosti verejného dlhu. Konsolidačné opatrenia preto predpokladajú oveľa vyššiu mieru konsolidácie verejných financií. Rozhodujúcou podmienkou dosiahnutia stabilných verejných financií je tak znižovanie ich deficitu pod úroveň 2,9% HDP v roku 2013, ako aj nezvyšovanie dlhového pomeru, ktorý sa v súčasnom období približuje k hranici 50 % HDP (kritérium rozpočtovej disciplíny stanovené Ústavným zákonom o rozpočtovej zodpovednosti¹, účinný od marca 2012).

Pre rok 2012 je konsolidačné úsilie vymedzené potrebou dodržať stanovený limit deficitu verejnej správy pre rok 2012 v maximálnej výške 4,6% HDP, čo vyžaduje získať dodatočné zdroje v objeme prekračujúcom výšku 200 miliónov eur. Zároveň sa v nasledujúcich rokoch predpokladá pokračovanie v znižovaní deficitu tak, aby sa zabezpečilo konsolidačné úsilie vo výške 0,5 % HDP ročne v súlade s ustanoveniami Paktu stability a rastu. Naplnenie stanoveného konsolidačného cieľa si vyžiada v roku 2013 dodatočné konsolidačné opatrenia v celkovej výške 1,6 % HDP (MF SR, 2012).

¹ Z.z. č. 493/2011. Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti. * Konsolidačné úsilie je upravené o plánované dodatočné opatrenia – mimoriadny bankový odvod, osobitný odvod z podnikania v regulovaných odvetviach a zmeny v príspevkoch do druhého 2. piliera.

Zdroj: MF SR.

Tabuľka 3: Základné ukazovatele verejnej správy v rokoch 2010 až 2015 (v % HDP)

	2010	2011	2012 _R	2013 _V	2014 _V	2015 _V
Saldo verejnej správy	-7,7	-4,8	-4,6	-2,9	-2,3	-1,7
Hrubý dlh verejnej správy	41,0	43,3	50,2	52,0	53,0	52,3
Upravené primárne saldo	-5,3	-1,9	-1,2	0,2	0,6	1,2
Konsolidačné úsilie * (medziročná zmena upr. primárneho salda)	-0,7	3,4	0,8	1,3	0,5	0,6

R- schválený rozpočet, V - východiská rozpočtu

K čiastočnému zlepšeniu fiškálnej pozície došlo v roku 2011, keď sa deficit verejnej správy znížil z úrovne 7,7 % HDP v roku 2010 na 4,8 % HDP. Základný ukazovateľ fiškálnej pozície (tzv. konsolidačné úsilie) používaný EK, t.j. cyklicky upravené primárne saldo (rozpočtové saldo, ktoré dosahuje ekonomika na svojej potenciálnej úrovni ak by neexistovali cyklické vplyvy) klesol z úrovne -6,0 % HDP v roku 2010 na -3,2 % HDP v roku 2011 a v roku 2015 by mala jeho úroveň predstavovať 0,5 % HDP.

Fiškálna konsolidácia je v súčasnosti založená tak na úsporách vo verejných výdavkoch, ale predovšetkým na stimulovaní príjmov verejných rozpočtov, pričom sa predpokladá, že v budúcom roku budú prevažovať príjmové opatrenia nad výdavkovými v pomere 2:1. Najdôležitejšími konsolidačnými opatreniami na príjmovej strane rozpočtu verejnej správy sú zmeny v sadzbách daní z príjmov, zdaňovanie dividend, zvýšenie majetkových a spotrebných daní, zmena nastavenia odvodov v dôchodkovom sporení, rozšírenie osobitného odvodu v bankovom sektore a zavedenie dočasného osobitného odvodu z podnikania v regulovaných odvetviach. Na výdavkovej strane rozpočtu verejnej správy sa predpokladá zmrazenie miezd a prevádzkových výdavkov v štátnej správe, úspory výdavkov v obciach a zníženie transferu zo štátneho rozpočtu na kapitálové výdavky pre verejné vysoké školy. Napriek vysokému nedofinancovaniu jednotlivých sektorov verejnej správy, predovšetkým však školstva a zdravotníctva, nemožno považovať konsolidačné opatrenia na strane výdavkov za dostačujúce. Absentuje snaha o výraznejšie úsporné opatrenia v hospodárení verejnej správy, chýbajú opatrenia na zvýšenie transparentnosti, zásluhovosti a adresnosti sociálnych dávok a pod. V dôsledku deklarovanej snahy vlády stimulovať hospodársky rast v objeme zhruba pol percenta HDP sa pravdepodobne zúži pozitívny dopad konsolidačných opatrení na strane výdavkov, nakoľko uvedené výdavky na takúto podporu nie sú súčasťou konsolidačného balíka. Predpokladaný pomer konsolidačných opatrení sa teda s najväčšou pravdepodobnosťou zmení v prospech strany rozpočtových príjmov. Možnosti aktívnej fiškálnej politiky sú taktiež limitované vysokým podielom mandatórnych výdavkov, ktoré majú tendenciu rasti aj v budúcnosti.

Rizikom naplnenia konsolidačných zámerov je predovšetkým schopnosť udržať ekonomický rast v predpokladanej dynamike - konsolidačný rámec je založený na predpoklade, že reálny rast HDP by sa mal na Slovensku pohybovať v rokoch 2013-2015 v rozpätí 3,1 až 3,9 %. V prípade pesimistického vývoja, t.j. ak by ekonomický rast dosahoval úroveň iba súčasnú úroveň a v dôsledku prehĺbenia dlhovej krízy by sa vývoj reálnych úrokových sadzieb pohyboval na úrovni roku 2009, by podľa našich výpočtov bolo treba na dosiahnutie dlhu pod úroveň 50% generovať primárne prebytky v rozsahu 1,7 % HDP.

Záver

Skúsenosti z deväťdesiatych rokov naznačujú, že v podmienkach slovenskej ekonomiky ekonomický rast ťahaný verejnými investíciami nie je dlhodobou udržateľný. Viazanie ekonomického rastu na fiškálne stimuly prinieslo najmä rozvrat verejných financií, pričom nezmenilo štruktúru a kvalitu rastu. V súčasnom období pevné odhodlanie konsolidovať verejné financie na jednej strane robí Slovensko dôveryhodnou krajinou, na

druhej strane fiškálna konsolidácia orientovaná na príjmovú stranu verejných financií má viacero úzkych miest. Predovšetkým zameranie konsolidačných opatrení nenaznačuje dostatočnú podporu kvalitného podnikateľského prostredia, formovanie a rozvoj dynamických konkurenčných výhod. Aj keď konsolidačné opatrenia môžu v krátkodobom časovom horizonte zlepšiť fiškálnu pozíciu SR, v strednodobom a dlhodobom období môžu značným spôsobom podviazať rastovú výkonnosť ekonomiky. Slovensko zvyšovaním dane z príjmov stráca konkurenčnú výhodu pre investorov v podobe nízkeho daňového zaťaženia v porovnaní s okolitými krajinami, zavedením osobitného odvodu v bankovom sektore a osobitného odvodu z podnikania v regulovaných odvetviach vytvára značný priestor pre prerozdeľovanie zdrojov v prospech subjektov, ktoré strácajú schopnosť získať zdroje štandardným spôsobom, čím sa podväzuje alokačná efektívnosť, znižuje atraktivita podnikania a produktívny potenciál súkromného sektora. Základným problémom súčasných konsolidačných opatrení je nevyváženosť krátkodobých, strednodobých a dlhodobých účinkov, ktoré vytvárajú rámec medzi úsporami a rastom, t.j. medzi znižovaním deficitu verejných financií a tvorbou podmienok pre rast konkurenčnej schopnosti ekonomiky.

Použitá literatúra:

- [1] Deutsche Bank 2010: Becker, S., Beuber, G., Stankeiwicz, S.: Publicdebt in 2020: A sustainability analysis for DM and EM. Deutsche Bank Research. [online] dostupné na internete: http://www.dbresearch.com/MAIL/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000255134.pdf
- [2] EC: European Economy forecast – spring 2012.
- [3] Fífeková, E.-Fífek, E.-Horvátová, E. 2003: K úlohe bankového sektora pri reštrukturalizácii ekonomiky SR v transformačnom období. Acta academica karviniensia. 1/2003. pp. 89-103.
- [4] IFP, 2012. Novýsedlák, V., Palkovičová, J.: Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty. Ekonomická analýza 25. MF SR.
- [5] MF SR 2012: Program stability Slovenskej republiky a roky 2012 až 2015.
- [6] MMF 2010: Escolano, J.: A Practical Guide to Public Debt Dynamics, Fiscal Sustainability, and Cyclical Adjustment of Budgetary Aggregates.
- [7] Marcinčin, A. (ed.) 2002: Hospodárska politika na Slovensku 2000-2001. Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku. Bratislava. ISBN 80-968155-8-X.
- [8] Marcinčin, A. – Beblavý, M. (ed.) 2000: Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999. Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Bratislava. ISBN 80-968147-1-0.
- [9] Morvay, K. a kol. 2011: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2010 a výhľad do roku 2012. Bratislava, Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-184-7.
- [10] Strachotová, A. 2012: Makroekonomické nerovnováha v krajinách eurozóny a pozícia Slovenska. In: Správa o finančnej stabilite k máju 2012. ISBN 1338-6-123.
- [11] Databázy Eurostatu, Ameco, MMF, MF SR.

Údaje o autorovi:

Ing. Elena Fífeková, PhD.
Katedra hospodárskej politiky
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava

ODBORNÝ SLOVNÍK HOSPODÁRSKA POLITIKA EURÓPSKE ÚNIE Stručný výklad základných pojmov – pokračovanie

Jarmila Vidová

F

- **Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu (ďalej len „FIFG“)** - jeden z hlavných nástrojov štrukturálnej a regionálnej politiky EÚ, ktorého cieľom je zabezpečiť vyrovnaný, harmonický rozvoj rybárskeho priemyslu.
- **Finančný plán** – každý operačný program obsahuje finančný výhľad o čerpaní finančných prostriedkov, ktorý je členený po rokoch, príslušných cieľoch a prioritách. Výška alokácie všetkých operačných programov za jeden rok, resp. za prioritu zodpovedá výške súčtu za ten istý rok, resp. cieľ vyjadrený v CSF.
- **Flexikurita** - je stratégia, ktorej cieľom je modernizácia trhov práce. Táto modernizácia je nevyhnutná pre konkurencieschopnosť európskeho hospodárstva, ako aj pre zachovanie európskeho sociálneho modelu. Cieľom flexikurity je zlepšiť zároveň flexibilitu i istotu. Flexikurita nám umožní reagovať na hospodárske a sociálne problémy, prípadne aj na spoločenské problémy Európskej únie a jej členských štátov.

G

- **Galileo** (Európsky systém satelitnej navigácie) - satelitná rádio-navigácia, ktorá je v súčasnosti vencou technológiou, ktorá umožňuje komukoľvek, kto má prijímač, veľmi presne určiť svoju aktuálnu geografickú polohu. Určovanie funguje na vyhodnocovaní signálov prichádzajúcich z viacerých družíc umiestnených mimo atmosféry Zeme. Technologickou veľmocou sú v tomto smere predovšetkým USA, ktoré vybudovali Globálny lokalizačný systém známy pod skratkou GPS. Výrazne však nezaostáva ani Rusko so svojím systémom GLONASS. Oba spomenuté systémy sú financované a kontrolované vojenskými zložkami. Komisia po prvý raz predstavila svoje plány na vybudovanie európskeho systému satelitnej navigácie Galileo 10. februára 1999. Predpokladala rozvoj projektu v šproch fázach a zmiešanú formu financovania, teda na jednej strane z verejných financií a súčasne stá časť prostriedkov mala prísť zo skromného sektora. Galileo bude systémom pozostávajúcím z 30 satelitov a na rozdiel od svojich náprotivkov z USA a Ruska bude navrhnutý špeciálne na civilné a komerčné účely. Rovnako bude riadený a kontrolovaný civilným manažmentom. Galileo je založený na plánovanom umiestnení 30 satelitných staníc nad zemskú atmosféru. Popri tom budú súčasťou systému aj dodatočné pozemské stanice. Technológia umožní zistiť aktuálnu geografickú polohu mnohým užívateľom, najmä v sektoroch dopravy (lokalizácia vozidiel, vyhľadávanie cestných spojení, kontrola rýchlosti, navigácia v priestore a pod.), sociálnych služieb (sprostredkovanie pomoci starým alebo postihnutým), systéme spravodlivosti a colných služieb (vyhľadávanie podozrivých, kontrola a monitoring hraníc) a vo verejnej sfére (geografické informačné systémy). Galileo by mal rovnako pomôcť pátracím a záchranným službám a taktiež bežným užívateľom pri ich voľnočasových aktivitách (turistika, skialpinizmus a pod.). Na teraz sa neplánuje s vojenským využívaním Galilea, aj keď zrejme nájde využitie aj v inštitúciách zodpovedajúcich za európsku bezpečnosť a obranu.
- Satelitná navigácia môže napríklad pomôcť pri lokalizácii nášlapných mín alebo raketových striel. Signál Galilea sa dostane aj do najvzdialenejších regiónov EÚ a taktiež do celého sveta. V decembri 2005 bolo rozhodnuté, že administratívne centrum Galilea sa

bude nachádzať v Toulouse vo Francúzsku, zatiaľ čo jeho operačné riaditeľstvo bude sídliť v Londýne. EÚ a USA podpísali v júni 2004 dohodu o zabezpečení kompatibility medzi oboma konkurujúcimi si navigačnými systémami. Dohoda znamená, že obe strany súhlasili so spoločnými štandardmi pre americký GPS a európsky Galileo, ktorý je momentálne v štádiu vývoja. 26. júla 2007 sa EÚ a USA dohodli na využívaní spoločného optimalizovaného GPS-Galileo signálu.

- **Gender mainstreaming** - nástroj na odstraňovanie nerovnosti medzi pohlaviami. Postup, v ktorom sú všetky koncepcné, rozhodovacie a vyhodnocovacie procesy vo vrtkých fázach ich prípravy a realizácie podriadené hľadisku rovnosti príležitostí mužov a žien, t.j. pred prijatím akéhokoľvek rozhodnutia je nutné vyhodnotiť dopad tohoto rozhodnutia na mužov a na ženy (tzv. genderová analýza). Ak sa zistí, že jedno z pohlavie bude negatívne ovplyvnené musí ten, kto rozhodnutie priama zabezpečiť, aby škodlivé účinky príslušného rozhodnutia odstránil alebo aspoň minimalizoval.
- **Grantové schémy** – grantový program, resp. mechanizmus, ktorého pravidlá určila EK v súvislosti s presunom programu PHARE od predkladania individuálnych projektov smerom k viacročnému plánovaniu v zmysle fungovania štrukturálnych fondov. Hlavným cieľom grantových schém PHARE bola podpora dynamiky regionálneho rozvoja, dosiahnutie hospodárskeho a sociálneho rozvoja na Slovensku.

H

- **Had v tuneli „the Snake in the Tunnel“** - 24. apríla 1972 šesť členských štátov založilo mechanizmus „had v tuneli“, aby obmedzilo pohyby medzi svojimi menami – mechanizmus bol „had“ a americký dolár bol „tunel“. Napriek dobrým úmyslom sa systém dostal pod tlak v čase ropnej krízy začiatkom sedemdesiatych rokov, keď meny členských štátov zaznamenali ostré výkyvy a niektoré z nich nakoniec systém opustili. Do roku 1977 sa potom systém redukoval na sústredenie sa okolo nemeckej marky a zostalo v ňom len 5 z deviatich členských štátov.

CH

- **Charta základných práv Európskej únie** - po prvýkrát v dejinách EÚ spája do jediného dokumentu celú škálu občianskych, politických, ekonomických a sociálnych práv všetkých občanov a obyvateľov EÚ. Vyhlásenie Charty základných práv EÚ potvrdilo význam práv jednotlivca v pokračujúcom procese európskej integrácie. K podpisu Charty došlo na summite EÚ v Nice 7. decembra 2000. Podpísalo ju vtedajších 15 členských štátov EÚ ako „politickú deklaráciu“, čo znamená, že jej ustanovenia môžu brať do úvahy národné súdy a Európsky súdny dvor, no nie je právne záväzná. Od roku 2001 Európsky parlament každoročne predkladá správu, ktorá skúma stupeň dodržiavania práv uvedených v **Charte**. Práva obsiahnuté v Charte, sú rozdelené do šiestich oblastí: Dôstojnosť (články 1-5), Slobody (články 6-19), Rovnosť (články 20-26), Solidarita (články 27-38), Občianskej práva (39-46), Spravodlivosť (47-50).
- **Charta základných sociálnych práv pracovníkov** - bola podpísaná členskými štátmi EÚ, s výnimkou Veľkej Británie, 9. decembra 1989. Pozadie tejto charty je v preambule zmluvy o ES, kde „zabezpečenie hospodárskeho a sociálneho pokroku“ je pomenované ako jeden z cieľov EÚ. Počas realizácie vnútorného trhu vychádzala najavo požiadavka, že sociálne minimálne štandardy sa napriek veľkému tlaku konkurencie nesmú spochybniť. Na summite EÚ v júni 1989 v Madride bolo potvrdené, že v rámci založenia spoločného a jednotného európskeho trhu sociálne aspekty majú ten istý význam ako hospodárske. Charta má právny charakter vyhlásenia a preto nie je právne záväzná. Veľká Británia a Severné Írsko podpísali

chartu až za vlády Tonyho Blaira v roku 1998. Charta základných sociálnych práv pracovníkov obsahuje hlavne princípy, na ktorých sa model pracovného práva a postavenie práce v EÚ zakladá. Práva, ktoré sú zakotvené v Charte majú byť zrealizované na úrovni jednotlivých členských štátov alebo, ak je to v právomoci EÚ, na spoločnej úrovni. Hlavné princípy zahŕňajú: voľnosť, zamestnanosť a odmena, zlepšenie životných a pracovných podmienok, sociálna obrana, sloboda spolčovania a tarifné konanie, pracovné vzdelávanie, rovnoprávnosť mužov a žien, informovanie, konzultácia a spolupôsobenie zamestnancov, ochrana zdravia a bezpečnosť v pracovnom prostredí, ochrana mládeže, starší ľudia, postihnutí.

I

- **Iniciatívy ES** – forma pomoci ES zo štrukturálnych fondov, ktorá sa týkala cezhraničnej (INTERREG A), medziregionálnej (INTERREG B) a medzinárodnej spolupráce (INTERREG C), hospodárskej a spoločenskej obnovy zaostalých miest a mestských oblastí (URBAN), rozvoja vidieka (LEADER) alebo medzištátnej spolupráce na presadzovanie nových prostriedkov boja so všetkými formami diskriminácie a nerovnoprávnosti v oblasti trhu práce (EQUAL).

• Inštitúcie Európskej únie

- Európska Komisia
- Rada Európskej Únie
- Európsky Parlament - Brusel
- Európsky Parlament - Luxemburg
- Európsky Parlament - Štrasburg
- Súdny dvor Európskych spoločenstiev
- Európsky dozorný úradník pre ochranu údajov
- Európsky dvor audítorov
- Európsky ombudsman
- Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF)
- Eurostat
- Generálne Riaditeľstvo EK - Zamestnanosť, sociálne záležitosti a rovnaké príležitosti
- Generálne Riaditeľstvo EK - Rozšírenie
- Generálne Riaditeľstvo EK - Dane a colná únia
- Generálne Riaditeľstvo EK - Energetika a doprava
- Generálne Riaditeľstvo EK – Generálny sekretariát
- Generálne Riaditeľstvo EK – Hospodárska súťaž
- Generálne Riaditeľstvo EK - Hospodárske a finančné záležitosti
- Generálne Riaditeľstvo EK – Humanitárna pomoc
- Generálne Riaditeľstvo EK – Informačná spoločnosť a médiá
- Generálne Riaditeľstvo EK - Informatika
- Generálne Riaditeľstvo EK - Komunikácia
- Generálne Riaditeľstvo EK – Námorné záležitosti a rybného spodárstvo
- Generálne Riaditeľstvo EK - Obchod
- Generálne Riaditeľstvo EK - Personál a administratíva
- Generálne Riaditeľstvo EK - Podnikanie a priemysel
- Generálne Riaditeľstvo EK - Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
- Generálne Riaditeľstvo EK – Právny servis
- Generálne Riaditeľstvo EK - Preklady
- Generálne Riaditeľstvo EK – Regionálna politika
- Generálne Riaditeľstvo EK - Rozpočet

- Generálne Riaditeľstvá EK – Spoločné výskumné stredisko
 - Generálne Riaditeľstvá EK - Spravodlivosť, sloboda a bezpečnosť
 - Generálne Riaditeľstvá EK - Tlmočenie
 - Generálne Riaditeľstvá EK – Vnútroštrný trh a služby
 - Generálne Riaditeľstvá EK – Vonkajšie vzťahy
 - Generálne Riaditeľstvá EK - Výskum
 - Generálne Riaditeľstvá EK - Vzdelávanie a kultúra
 - Generálne Riaditeľstvá EK - Zdravie a ochrana spotrebiteľov
 - Generálne Riaditeľstvá EK – Životné prostredie
 - Úrad pre vydávanie úradných publikácií
- **Interdependencia** - je všeobecne charakterizovaná menšia alebo väčšia vzájomná hospodárska závislosť medzi jednotlivými národnými ekonomikami a jednotlivými trhmi upevňovaná a rozširovaná rozvojom medzinárodnej del'by práce. Je jedným z prejavov či produktov internacionalizačnej tendencie presadzujúcej sa vo svetovom hospodárstve. Príčin interdependencie je viacero, medzi najvýznamnejšie patria:
- významná redukcia obchodných bariér medzi štátmi,
 - rozvoj medzinárodnej dopravy a spojov v dôsledku revolučných zmien v technike a technológii,
 - internacionalizácia podnikania,
 - výrazné rozšírenie poznatkov o možnostiach výroby a nákupu v zahraničí,
 - prehl'benie závislosti medzi národnými finančnými trhmi.

Výhody interdependencie: prudký rozmach svetového obchodu a uvoľňovanie kapitálových pohybov cez národné hranice prispievajú k lepšiemu využívaniu svetových fyzických aj finančných zdrojov, expanzia prispieva k ekonomickému rastu a ten umožňuje väčšiu úroveň a lepšiu kvalitu života, väčší stupeň ekonomickej interdependencie prispieva k väčšej bezpečnosti sveta, k mieru vo svete. Interdependencia vyplýva z rozvoja procesov globalizácie a internacionalizácie, teda prináša krajinám aj určité nevýhody a riziká: ekonomický život v krajine je zraniteľnejší vonkajším vývojom, väčšia interdependencia znamená menšiu nezávislosť, menšiu autonómiu domácich politík, obmedzuje domácu suverenitu, ekonomická interdependencia môže viesť k väčšej nestabilite medzinárodného ekonomického systému.

Typy interdependencie:

- štruktúrna: ak dve ekonomiky sú navzájom vysoko otvorené a v dôsledku toho ekonomické dianie v každej z nich významne ovplyvňuje ekonomické dianie v ostatných ekonomikách,
- interdependencia cieľov hospodárskej politiky: dochádza k nej vtedy, ak sa daná krajina usiluje o dosiahnutie rovnakých ekonomických cieľov ako druhá krajina, má záujem na úspechu druhej krajiny v tomto smere,
- vysoká alebo nízka interdependencia medzi exogénnymi otrasmi: súvisí so štruktúrnou – jej vysoká úroveň môže viesť k tomu, že určité udalosti v jednej ekonomike môžu vyvolať otrasy v iných ekonomikách a naopak,
- interdependencia politiky: spočíva v tom, že úspešnosť určitého postupu v jednej krajine v rozhodujúcej miere závisí od akcie druhej krajiny a naopak.

Dôsledkom interdependencie je skutočnosť, že akékoľvek závažné i jednostranné opatrenia jedného štátu alebo objektívne sa prejavujúce zmeny v jeho ekonomike, či vo sfére medzinárodných ekonomických vzťahov, ovplyvňujú pozitívne alebo negatívne i ekonomiky ostatných štátov.

- **IPA – Nástroj predvstupovej pomoci** – od januára 2007 nahrádza súbor programov a finančných nástrojov Spoločenstva určených pre kandidátske krajiny alebo potenciálnych kandidátov na pristúpenie, konkrétne programy PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD, CARDS a finančný nástroj pre Turecko. Pomoc IPA obsahuje päť zložiek: prechodná pomoc a budovanie inštitúcií; cezhraničná spolupráca (s členskými štátmi EÚ a ostatnými krajinami oprávnenými pre IPA); regionálny rozvoj (doprava, životné prostredie a hospodársky rozvoj); ľudské zdroje (posilnenie ľudského kapitálu a boj proti vylúčeniu); rozvoj vidieka. Krajiny prijímajúce pomoc IPA sú rozdelené do dvoch kategórií:
 - krajiny kandidujúce na pristúpenie (Chorvátsko, Turecko a Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko), ktoré sú oprávnené na pomoc z piatich zložiek IPA;
 - potenciálne kandidátske krajiny spomedzi krajín západného Balkánu (Albánsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko a Čierna hora vrátane Kosova), ktoré sú oprávnené iba na pomoc z prvých dvoch zložiek.
 Finančné prostriedky IPA sú poskytované podľa krajiny prijímajúcej pomoc a podľa zložky. Pomoc IPA v rámci zložiek 3, 4 a 5 je poskytovaná prostredníctvom viacročných programov. IPA tak pripravuje kandidátske krajiny na riadenie európskych fondov zahŕňajúcich rovnaké oblasti: Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR), Kohézny fond, Európsky sociálny fond (ESF), Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV). Finančná pomoc IPA môže byť pozastavená rozhodnutím Rady (prijatým kvalifikovanou väčšinou), pokiaľ krajina nedodríava záväzky prijaté v partnerskej prístupovej dohode alebo v dohode o európskom partnerstve (najmä pokiaľ ide o dodržiavanie ľudských práv a práv menšín).
- **ISPA** – zaniknutý predvstupový program na podporu budovania environmentálnej a dopravnej infraštruktúry. Projekty v rámci ISPA sa po vstupe Slovenska do EÚ začlenili do Kohézneho fondu.
- **IT monitorovací systém** - ide o počítačový systém, ktorý zabezpečuje procesy programovania, monitorovania, finančného riadenia a kontroly procesov riadenia čerpania prostriedkov zo štrukturálnych fondov a kohézneho fondu. Je určený pre riadiace orgány operačných programov, sprostredkovateľské orgány pod riadiacimi orgánmi operačných programov, platobný orgán a platobné jednotky.

Použitá literatúra

Bracjun, A.: Hospodárska politika Európskej únie. 2008. ISBN 978-80-969927-8-2
www.europa.sk
www.europskaunia.com

Informácie o autorovi:

Ing. Jarmila Vidová, PhD., pracuje na Katedre hospodárskej politiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave ako odborná asistentka. V pedagogickom procese ako aj vo vedeckovýskumnej oblasti sa zaoberá problematikou investícií, zahraničných investícií. Vyučuje predmet Investičná teória a politika, Hospodárska politika Európskej únie.

Kontakt:

Ing. Jarmila Vidová, PhD.
 Národohospodárska fakulta
 Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta č. 1, 851 04 Bratislava
 e-mail: vidova@dec.euba.sk